

ISSN 1847-8662

20. LOŠINJSKI DANI BIOETIKE

Mali Lošinj, Hrvatska, 15.–18. svibnja 2022.

Simpozij

Integrativna bioetika i nova epoha

16.–17. svibnja 2022.

Okrugli stol

Hrvatska i GMO: od creskog Apela do saborske Deklaracije.

U povodu donošenja Deklaracije o Alpe-Adria-Dunav

području slobodnom od GMO

16. svibnja 2022.

Studentska bioetička radionica

Sloboda i zdravlje

15.–18. svibnja 2022.

20th LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS

Mali Lošinj, Croatia, May 15–18, 2022

Symposium

Integrative Bioethics and New Epoch

May 16–17, 2022

Round Table

Croatia and GMO:

From the Cres Appeal to the Croatian Parliament Declaration.

On the Occasion of the Adoption of the Declaration on the

Alps-Adriatic-Danube Region

Free of GMO

May 16, 2022

Student Bioethics Workshop

Freedom and Health

May 15–18, 2022

Osnivači i organizatori *Lošinjskih dana bioetike*

Hrvatsko filozofsko društvo
Hrvatsko bioetičko društvo
Grad Mali Lošinj

Suorganizatori *Lošinjskih dana bioetike*

Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Suorganizatori Studentske bioetičke radionice

Udruženje studenata filozofije
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za filozofiju
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

The founders and organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*

Croatian Philosophical Society
Croatian Bioethics Society
Town of Mali Lošinj

The co-organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*

Centre of Excellence for Integrative Bioethics
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb

The co-organisers of the Student Bioethics Workshop

Students of Philosophy Association,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Zagreb

Department of Philosophy,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
University of Zagreb

Pokrovitelj 20. *Lošinjskih dana bioetike*
Primorsko-goranska županija

The patron of the 20th *Lošinj Days of Bioethics*
Primorje-Gorski Kotar County

SADRŽAJ / CONTENTS

Organizacijski odbor <i>Lošinjskih dana bioetike</i> / Organisation Committee of the <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	7
Uvod / Introduction	11
Program 20. <i>Lošinjskih dana bioetike</i> / Programme of the 20th <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	15
Sažeci izlaganja / Paper abstracts	33
• Simpozij <i>Integrativna bioetika i nova epoha</i> / Symposium <i>Integrative Bioethics and New Epoch</i>	35
• Okrugli stol <i>Hrvatska i GMO: od creskog Apela</i> <i>do saborske Deklaracije</i> / Round Table <i>Croatia and GMO: From the Cres</i> <i>Appeal to the Croatian Parliament Declaration</i>	125
• Studentska bioetička radionica <i>Sloboda i zdravlje</i> / Student Bioethics Workshop <i>Freedom and Health</i>	131
Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja / Presentation of recent bioethical publications	171
Plesna radionica <i>Ples sjena</i> / Dance Workshop <i>Shadow Dance</i>	179
Koncert: <i>Teofilovići</i> / Concert: <i>Teofilović Brothers</i>	183
Adresar sudionika / Addresses of the participants	189
Donatori / Donors	203

**organizacijski
odbor**
*lošinjskih dana
bioetike*

**organisation
committee of the**
*lošinj days of
bioethics*

ORGANIZACIJSKI ODBOR LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE / ORGANISATION COMMITTEE OF THE LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS

Predsjednik / President:

ANTE ČOVIĆ (Zagreb)

Glavni tajnik / Chief Secretary:

HRVOJE JURIĆ (Zagreb)

Poslovna tajnica / Business Secretary:

MIRA MATIJEVIĆ (Zagreb)

Članovi i članice / Members:

EVA D. BAHOVEC (Ljubljana), TONI BUTERIN (Rijeka), DALIBOR CVITKOVIĆ (Mali Lošinj), IGOR ČATIĆ (Zagreb), BERISLAV ČOVIĆ (Zagreb), BRUNO ČURKO (Split), BARDHYL ČIPI (Tirana), PATRICK DALY (Chestnut Hill), JAN DEFRANČESKI (Zagreb), DEJAN DONEV (Skopje), ROBERT DORIČIĆ (Rijeka), JULIJA ERHARDT (Zagreb), IGOR ETEROVIĆ (Rijeka), SREČKO GAJOVIĆ (Zagreb), MICHAEL GEORGE (Fredericton), JOSÉ ROBERTO GOLDIM (Porto Alegre), NADA GOSIĆ (Rijeka), JOSIP GUĆ (Split), THOMAS SÖREN HOFFMANN (Hagen), LUKA JANEŠ (Zagreb), ORHAN JAŠIĆ (Tuzla/Sarajevo), ANA JELIČIĆ (Split), ŽIVKA JURIČIĆ (Zagreb), ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Novi Sad), VALENTINA KANEVA (Sofija), MARINA KATINIĆ PLEIĆ (Zagreb), IVICA KELAM (Osijek), MARCUS KNAUP (Hagen), KATICA KNEZOVIĆ (Zagreb), LIDIJA KNORR (Zagreb), DENIS KOS (Zagreb), MARKO KOS (Zagreb), MARTINA KRAJINA MRŠO (Mali Lošinj), TOMISLAV KRZMAR (Zagreb), ANA KUČIĆ (Mali Lošinj), MISLAV KUKOČ (Zagreb), MATO MARKOVIĆ (Zagreb), MILOŠ MARKOVIĆ (Beograd), ANA MASKALAN (Zagreb), NADA MLADINA (Tuzla), AMIR MUZUR (Rijeka), TOMISLAV NEDIĆ (Osijek), TEODORA NOT (Zagreb), BORUT OŠLAJ (Ljubljana), AMER OVČINA (Sarajevo), JOSIP PERIŠA (Zagreb), IVAN PERKOV (Zagreb), LUKA PERUŠIĆ (Zagreb), EVANGELOS D. PROTOPAPADAKIS (Athena), ALEKSANDAR RACZ (Zagreb), SANDRA RADENOVIĆ (Beograd), IVA RINČIĆ (Rijeka), SUNČANA ROKSANDIĆ (Zagreb), DARIJA RUPČIĆ KELAM (Osijek), HANS-MARTIN SASS (Washington/Bochum), WALTER SCHWEIDLER (Eichstätt), MARIJA SELAK RASPUDIĆ (Zagreb), MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Zagreb), MICHAEL CHENG-TEK TAI (Taichung), ZORAN TODOROVIĆ (Beograd), MARIJA TODOROVSKA (Skopje), LUKA TOMAŠEVIĆ (Split), MARKO TRAJKOVIĆ (Niš), TIJANA TRAKO POLJAK (Zagreb), IVANA TUCAK (Osijek), VELIMIR VALJAN (Sarajevo), MATIJA VIGATO (Zagreb), IVANA VINKOVIĆ VRČEK (Zagreb), NIKOLA VISKOVIĆ (Split), VALERIJE VRČEK (Zagreb), GENTIAN VYSHKA (Tirana), IVANA ZAGORAC (Zagreb), SAŠA ZAVRTNIK (Varaždin), ELVIS ŽIVKOVIĆ (Mali Lošinj), KRISTINA ŽUŠKIN TOKIĆ (Mali Lošinj)

ORGANIZACIJSKI TIM STUDENTSKE BIOETIČKE RADIONICE / ORGANISATION TEAM OF THE STUDENT BIOETHICS WORKSHOP

MIHAEL VRBANC (*voditelj tima / team leader*), ANA DARIA BOKAN, ANA KLASNIĆ, JURAJ BOBANOVIĆ

uvod

introduction

Bioetika je mnogo više od nove znanstvene ili akademske discipline, ona je postala »znakom vremena«, i to posebnim znakom koji obilježava prelamanje epoha svjetske povijesti. I više od toga, postala je akterom procesa u kojima se okončava novi vijek kao doba znanstveno-tehničke civilizacije i počinje nova epoha. No, da bi postala znakom i akterom nastajanja nove epohe u povijesti svijeta, bioetika je i sama morala proći intenzivnu razvojnu preobrazbu od stadija »nove medicinske etike« do stadija »integrativne bioetike«. Bio je to put od detektiranja »opasnog znanja« i Potterove vizije bioetike kao »mosta prema budućnosti« do stadija metodološke izgrađenosti bioetike kao orijentacijske znanosti, odnosno »znanosti opstanka« (Potter).

Opasnost za opstanak nastupila je u vidu apsolutiziranja i dominacije tehnostvanstvenog znanja. A kako tamo gdje je opasnost »raсте i ono spasonosno« (Hölderlin), u protuteži prema redukcionizmu opasnog znanja te s onu stranu tradicionalne etike nastala je nova etička kultura kao zajednički horizont niza etičkih projekata i inicijativa – od projekta »svjetski ethos« Hansa Künga, preko integrativne gospodarske etike Petera Ulricha i ekološke enciklike pape Franje, do projekta integrativne bioetike. Nova etička kultura pretpostavka je za »kulturu znanja«, a kultura znanja pretpostavka je za zasnivanje nove epohe u povijesti svijeta. Epohe se, naime, ne zasnivaju na događajima, nego na dominantnom tipu ili paradigmatu znanja. Metodološki obrazac pluriperspektivizma, koji je razvijen u sklopu projekta integrativne bioetike, uvodi kulturne perspektive u novu paradigmatu znanja te time, naspram tehnostvanstvene redukcije znanja, uspostavlja kulturu znanja ili znanje kao kulturu.

Znanstveno-kulturnu manifestaciju *Lošinjski dani bioetike* treba utoliko vrednovati prema najvišem mjerilu doprinosa duhovnom zasnivanju nove epohe. U dijaloškom okviru *Lošinjskih dana bioetike* odvijala su se i preplitala dva komplementarna idejna procesa:

- izgrađivanje koncepta integrativne bioetike;

Bioethics is much more than a new scientific or academic discipline, it has become a "sign of the age", a special sign that marks the turn of epochs of the world history. Even more, it has become the protagonist of processes of coming to an end of the Modern Age as the age of scientific-technical civilisation, and dawning of the new epoch. However, in order for it to become the sign and protagonist of the emergence of the new epoch, bioethics itself had to go through intensive developmental transformation from the stage of "new medical ethics" to the stage of "integrative bioethics". It was a path from detecting "dangerous knowledge" and Potter's vision of bioethics as a "bridge to the future" to the stage of methodological development of bioethics as the orientational science, i.e. "science of survival" (Potter).

Threat to survival has appeared in the form of absolutisation and domination of technoscientific knowledge. And since "where the danger is, also grows the saving power" (Hölderlin), in counterbalance towards reductionism of dangerous knowledge and beyond the traditional ethics, a new ethics culture as a common horizon of numerous ethics projects and initiatives – from Hans Küng's "World Ethos Project", through Peter Ulrich's integrative economic ethics and Pope Francis' ecological encyclical, to the project of integrative bioethics. The new ethics culture is a prerequisite for a "culture of knowledge", and the culture of knowledge is a prerequisite for establishing a new epoch in the history of the world. In fact, epochs are not based on events, but on the dominant type or paradigm of knowledge. Methodological framework of pluriperspectivism, developed as a part of the project of integrative bioethics, introduces cultural perspectives in the new paradigm of knowledge and thus establishes the culture of knowledge or knowledge as culture, as opposed to technoscientific reduction of knowledge.

The scientific-cultural conference *Lošinj Days of Bioethics* should be evaluated according to the highest scale of contribution to the spiritual establishment of the new epoch. In the dialogical framework of the *Lošinj Days of*

- programsko osmišljavanje (»europeizacija bioetike«) i stvarno etabliranje europske bioetike.

U sintezi tih procesa nastala je *integrativna bioetika* kao izvorni i zasnovajući koncept europske bioetike. U istom je razdoblju europska bioetika, otkrićem protobioetičara Fritza Jahra, dobila i polazišnu točku vlastite tradicije. U otvoreni prostor nove tradicije ugrađeno je i potterovsko nasljeđe, koje je bioetički redukcionizam u međuvremenu u bitnome obezvrijedio. Doprinos *Lošinjskih dana bioetike* u osmišljavanju tradicijskog niza *Jahr – Potter – integrativna bioetika* nedvojben je i očigledan, dok prave razmjere ukupnog doprinosa *Lošinjskih dana bioetike* u prijelomnom vremenu povijesti bioetike, koje je bioetiku učinilo »znakom i akterom« prijelomnog vremena u povijesti svijeta, tek treba istražiti.

Lošinjski dani bioetike u sinergiji s drugim stalnim manifestacijama (*Riječki dani bioetike* u Rijeci, *Osječki dani bioetike* u Osijeku, *Dani kulturne animacije* u Splitu, *Ljetna škola »Bioetika u kontekstu«* u Njemačkoj i zemljama Jugoistočne Europe, uključujući Hrvatsku), s razvijenom međunarodnom suradnjom, izgrađenim bioetičkim institucijama, bogatom publicistikom te s brojnim bioetičkim projektima učinili su Hrvatsku geografskim i duhovnim središtem europske bioetike i mjestom razvojnih pomaka globalno-svjetske bioetike.

Kada je 10. studenoga 2014., na prijedlog Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj, ministar znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske proglasio *Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku*, ocjena o globalnoj mjerodavnosti bioetičkih zbivanja u Hrvatskoj dobila je ne samo administrativnu nego, prethodno provedenim postupkom međunarodnog recenziranja, i autonomno znanstvenu potvrdu. Time je svim sudionicima u projektu razvijanja i institucionaliziranja ideje integrativne bioetike odano vrhunsko priznanje koje je dimenzionirano zakonskom definicijom: »Znanstveni centar izvrsnosti je znanstvena organizacija ili njezin ustrojbeni dio ili skupina znanstvenika

Bioethics two complementary conceptual processes have been developing and intertwining:

- forming of the concept of integrative bioethics;
- programmatic formulation (“Europeanization of bioethics”) and the actual establishment of the European bioethics.

Through synthesis of these processes *integrative bioethics* emerged as an original founding concept of the European bioethics. In the same period, the European bioethics came upon the starting point of its tradition with the discovery of the proto-bioethicist Fritz Jahr. Potterian heritage was also built in the open area of the new tradition, but in the meantime it was essentially devalued by bioethical reductionism. Contribution of the *Lošinj Days of Bioethics* to the conceptualisation of the tradition series *Jahr – Potter – integrative bioethics* is undeniable and obvious, while the true dimensions of the overall contribution of the *Days* in this crucial period in the history of bioethics, which has made bioethics the “sign and protagonist” of the turning point in the world history, is an issue yet to be explored.

The *Lošinj Days of Bioethics* in synergy with other regular conferences (the *Rijeka Days of Bioethics* in Rijeka, the *Osijek Days of Bioethics* in Osijek, the *Days of Animal Studies* in Split, the *Summer School “Bioethics in Context”* in Germany and the Southeast European countries, including Croatia), a developed international cooperation, established bioethical institutions, numerous publications and bioethical projects have made Croatia a geographical and spiritual centre of the European bioethics and a place of developmental shifts of the global bioethics.

At the suggestion of the National Council for Science, Higher Education and Technological Development, the Minister of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia declared on 10 November 2014 the *Centre of Excellence for Integrative Bioethics*, one of the seven such centres in Croatia. Thus, all the participants in the project of developing and institutionalising the idea of integrative

koja po originalnosti, značenju i aktualnosti rezultata svoga znanstvenog rada ide u red najkvalitetnijih organizacija ili skupina u svijetu unutar svoje znanstvene discipline« (čl. 29. st. 1. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju). Nakon što je tijekom 2018. godine provedena srednjoročna evaluacija postignutih rezultata, ministrica znanosti i obrazovanja donijela je 14. listopada 2019. godine Odluku o produljenju rada *Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku* u narednom razdoblju od pet godina. Odluka o produljenju rada donesena je »na temelju izvršne ocjene inozemnog recenzenta i na osnovu mišljenja stručnog povjerenstva Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj«. Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku od početka svog djelovanja nalazi se u krugu suorganizatora *Lošinskih dana bioetike*, gdje mu se 2019. godine pridružuju obnovljeni Hrvatski studiji, koji su u međuvremenu postali ustanova u sastavu Sveučilišta u Zagrebu pod nazivom Fakultet hrvatskih studija.

Obilježavanje dvadesetoga, jubilarnog održavanja znanstveno-kulturne manifestacije *Lošinski dani bioetike*, uz šimićevsko podsjećanje na izboreno mjesto »ispod zvijezda«, nosi i važnu poruku o povijesnoj djelotvornosti integrativne bioetike, što se očitovalo ne samo u razvijanju bioetičkog senzibiliteta i nove epohalne svijesti nego i u konkretnim društvenim postignućima. Jednom takvom postignuću posvećen je okrugli stol u sklopu ovogodišnje manifestacije. U temelje *Deklaracije o Alpe-Adria-Dunav području slobodom od GMO-a*, koju je Hrvatski sabor donio 25. ožujka 2022. godine, ugrađena je nosiva kategorija biotičkog suvereniteta, koja je stvorena na 3. *Lošinskim danima bioetike* (14.–16. lipnja 2004.) i programski proklamirana u dokumentu pod nazivom *Lošinska deklaracija o biotičkom suverenitetu*. Ako usporedimo biotičku i političku zajednicu, koje naporedo obitavaju u prostornom okviru hrvatske države, *Lošinsku deklaraciju* možemo označiti kao ustav hrvatske biotičke zajednice, Mali Lošinj kao njezin glavni grad, a manifestaciju

bioethics received the top acknowledgment shaped by the legal definition: “Centre of excellence is a scientific organisation, or its organisational part, or a group of scientists that is by its originality, significance, and relevance of its scientific work results one of the highest quality organisations or groups in the world within its scientific discipline” (Article 29, paragraph 1 of the Act on Scientific Activity and Higher Education). Following a mid-term evaluation of the results achieved in 2018, the Minister of Science and Education made a decision on 14 October 2019 to extend the work of the Centre of Excellence for Integrative Bioethics for the next five years. The decision to extend the work was made “based on the excellent assessment of a foreign reviewer and based on the opinion of the expert committee of the National Council for Science, Higher Education and Technological Development”. Since the beginning of its activity, the Centre of Excellence for Integrative Bioethics has been one of the co-organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*. In 2019, it was also joined by the renewed University Department of Croatian Studies, which has since become an institution within the University of Zagreb called the Faculty of Croatian Studies.

The celebration of the twentieth, jubilee holding of the scientific-cultural conference *Lošinj Days of Bioethics* – ushered by Antun Branko Šimić’s verse that one should not “walk small under the stars” and reminding us that *Lošinj Days of Bioethics* carved out their place under the stars – carries an important message about the historical effectiveness of integrative bioethics, which manifested itself not only in developing bioethical sensibility and new epochal consciousness but also in specific social achievements. A round table is dedicated to one such achievement at this year’s conference. The *Declaration on the Alps-Adriatic-Danube Region Free of GMO*, adopted by the Croatian Parliament on 25 March 2022, incorporates the core category of biotic sovereignty, which was created at the 3rd *Lošinj Days of Bioethics* (14–16 June 2004) and programmatically proclaimed in a document entitled *Lošinj Declaration on*

Lošinj kao biotički Sabor koji se sastaje i raspravlja jednom godišnje. U tom smislu čestitamo 20. obljetnicu djelovanja hrvatskoga biotičkog Sabora.

Međutim, da smo uopće došli u priliku da možemo razlikovati biotičku i političku zajednicu, da raspoložemo kategorijom biotičkog suvereniteta te brojnim drugim pojmovima, zaslužna je zajednica bioetičara koji već četvrt stoljeća uspješno surađuju na projektu integrativne bioetike. Riječ je o bioetičarima koji pretežitim dijelom dolaze iz Hrvatske i zemalja jugoistočne Europe (Bosna i Hercegovina, Srbija, Slovenija, Sjeverna Makedonija, Bugarska), zatim iz središnje Europe (Austrija, Njemačka), ali i iz drugih zemalja Europe i svijeta. Ta bioetička zajednica ne podliježe političkim, znanstvenim i kulturnim razlikama, nego ih naprotiv uzima kao polazište za stvaranje orijentacijskog znanja na metodološkim zasadama pluriperspektivizma.

Među razvedenim institucionalnim oblicima koje obuhvaća krovni projekt integrativne bioetike (bioetički centri, znanstveni centar izvrsnosti, referalni centar, ljetne škole, stalne manifestacije, simpoziji, tribine, istraživački projekti, studijski smjerovi i studijski kolegiji, katedre, bioetička društva, biblioteka, časopis, bioetičke nagrade i sl.), znanstveno-kulturna manifestacija *Lošinj* kao bazično okupljalište bioetičara u ovom dijelu Europe, kao svojevrsna akademija integrativnog mišljenja i kao stalni međunarodni forum bioetičke rasprave. U tom smislu čestitamo 20. obljetnicu održavanja svim sudionicima *Lošinj* kao bioetike.

Prof. dr. sc. Ante Čović
Predsjednik Organizacijskog odbora
Lošinj kao bioetike

Biotic Sovereignty. If we compare the biotic and political community, which live alongside each other in the spatial framework of Croatia, then the *Lošinj Declaration* can be designated as the Constitution of the Croatian biotic community, Mali Lošinj as its capital, and the *Lošinj Days of Bioethics* as a biotic Parliament that meets and discusses annually. In this sense, we congratulate the 20th anniversary of the activity of the Croatian Biotic Parliament.

However, that we have even had the opportunity to distinguish between biotic and political community, to utilise the category of biotic sovereignty and many other notions, is owing to the community of bioethicists who have successfully collaborated on a project of integrative bioethics for a quarter of a century. These are bioethicists who mostly come from Croatia and the countries of Southeast Europe (Bosnia and Herzegovina, Serbia, Slovenia, North Macedonia, Bulgaria), then from Central Europe (Austria, Germany), but also from other countries in Europe and the world. This bioethical community is not subject to political, scientific or cultural differences. On the contrary, it takes these differences as a starting point to create orientational knowledge methodologically founded on pluriperspectivism.

Among the diverse institutional forms under the umbrella project of integrative bioethics (bioethical centres, scientific centre of excellence, referral centre, summer schools, annual conferences, symposia, panel discussions, research projects, university study programmes and courses, bioethical chairs, bioethical societies, book series, journal, bioethical awards, etc.), the scientific-cultural conference *Lošinj Days of Bioethics* is central as the principal gathering place for bioethicists in this part of Europe, as a kind of academy of integrative thinking and as a permanent international forum for bioethical debate. In this sense, we congratulate the 20th anniversary of holding the *Lošinj Days of Bioethics* to all participants.

Prof. Ante Čović, Ph.D.
President of the Organisation Committee of
Lošinj Days of Bioethics

program

programme

NEDJELJA, 15. svibnja 2022. / SUNDAY, May 15, 2022

***Dolazak i smještaj sudionika (Hotel Aurora, Mali Lošinj) /
Arrival and accommodation of participants (Aurora Hotel, Mali Lošinj)***

19.00 *Večera / Dinner*

20.00 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

***Otvaranje Studentske bioetičke radionice »Sloboda i zdravlje« /
Opening of the Student Bioethics Workshop “Freedom and Health”***

***Bioethics & Chill: projekcija dokumentarnog filma i rasprava /
Bioethics & Chill: Screening of a documentary film and discussion***

PONEDJELJAK, 16. svibnja 2022. / MONDAY, May 16, 2022

9.00–10.00 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

Otvaranje skupa i pozdravne riječi / Opening ceremony and welcoming speeches

10.00–10.30 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

Plenarno predavanje / Plenary lecture

HRVOJE JURIĆ (Hrvatska/Croatia): Prvih dvadeset *Lošinjskih dana bioetike* / First Twenty *Lošinj Days of Bioethics*

10.30–11.00 *Pauza / Break*

11.00–13.00 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

Okrugli stol »Hrvatska i GMO: od creskog Apela do saborske Deklaracije. U povodu donošenja Deklaracije o Alpe-Adria-Dunav području slobodnom od GMO« / Round table “Croatia and GMO: From the Cres Appeal to the Croatian Parliament Declaration. On the Occasion of the Adoption of the Declaration on the Alps-Adriatic-Danube Region Free of GMO”

- ANTE ČOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Hrvatska i GMO: od Creskog apela do saborske Deklaracije / Croatia and GMO: From the Cres Appeal to the Croatian Parliament Declaration
- MARIJANA PETIR (Hrvatska/Croatia): Hrvatska – zemlja slobodna od GMO-a / Croatia – GMO Free Country
- IVICA KELAM (Hrvatska/Croatia): Reguliranje novih tehnika uređivanja gena u poljoprivredi na razini EU – stanje i perspektive / Regulating the New Gene Editing Techniques in Agriculture on the Level of EU – State-of-the-Art and Perspectives
- VALERIJE VRČEK (Hrvatska/Croatia): GMO u vrijeme pandemije / GMO in Times of Pandemic
- *Rasprava / Discussion*

13.00 *Ručak / Lunch*

**DVORANA A, hotel Aurora (hrvatski) /
HALL A, Aurora Hotel (Croatian)**

- 15.00–15.15 KRISTIJAN GRADEČAK (Hrvatska/Croatia): Suprotnost engleske i njemačke filozofije prirode / The Contrast between British and German Philosophy of Nature
- 15.15–15.30 JOSIP GUĆ (Hrvatska/Croatia): Granice Næssova pojma Samostvarenja / Limits of Næss' Notion of Self-realisation
- 15.30–15.45 JAN DEFRANČESKI (Hrvatska/Croatia): O povezanosti empirijske semantike i dubinske ekologije Arnea Næsssa / On the Connection between Arne Næss' Empirical Semantics and Deep Ecology
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.15 *Pauza / Break*
- 16.15–16.30 ANTUN JAPUNDŽIĆ (Hrvatska/Croatia): Suvremeni čovjek pred izazovima ekološke krize / The Contemporary Human Facing the Challenges of Ecological Crisis
- 16.30–16.45 SILVANA DRAGUN (Hrvatska/Croatia): Refleksije cjelovite ekologije u konceptu rasta i blagostanja sv. Hildegarde iz Bingena / Reflections on Integral Ecology in St. Hildegard of Bingen's Concept of Prosperity and Vitality
- 16.45–17.00 SAŠA ZAVRTNIK, DAMIR ŽUBČIĆ (Hrvatska/Croatia): Crtrice bioetičkog koncepta zaštite prirode i okoliša u djelima J. R. R. Tolkiena / Sketches of the Bioethical Concept of Nature and Environmental Protection in the Works of J. R. R. Tolkien
- 17.00–17.15 DAFNE VIDANEC (Hrvatska/Croatia): Enciklika *Laudato si'* i njezini odjeci ekološkog humanizma u suvremenom svijetu / Encyclical *Laudato si'* and Its Ecological-Humanist Echoes in the Contemporary World
- 17.15–17.30 *Rasprava / Discussion*
- 17.30–17.45 *Pauza / Break*
- 17.45–18.00 LIDIJA KNORR (Hrvatska/Croatia): Što je rijeka bez vode? / What Is a River without Water?
- 18.00–18.15 FRANO BARBIR (Hrvatska/Croatia): Principi pravedne globalne energetske tranzicije / Principles of Just Global Energy Transition
- 18.15–18.30 TIJANA TRAKO POLJAK, BRUNO ŠIMAC, VLADIMIR IVANOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Hrvatski ruralni prostori kao ruralni socijalno-ekološki sustavi (RSES-ovi): pojmovni i metodološki pristupi / Croatian Rural Areas as Rural Social-Ecological Systems (RSES): Conceptual and Methodological Approaches

- 18.30–18.45 IVANA VINKOVIĆ VRČEK (Hrvatska/Croatia): Izloženost mikro- i nanoplastici: procjena zdravstvenih rizika kod ljudi / Exposure to Micro- and Nano-Plastics: Health Risk Assessment in Humans
- 18.45–19.00 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA B, hotel Aurora (engleski) /
HALL B, Aurora Hotel (English)**

- 15.00–15.15 MICHAEL GEORGE (Canada/Kanada): Making Connections: Symptoms, Problems, and Prototypes / Uspostavljanje veza: simptomi, problemi i prototipovi
- 15.15–15.30 BERNARD ŠPOLJARIĆ (Croatia/Hrvatska): From Image to Concept: Onto-Epistemological Approach to the Identity Controversy / Od predodžbe do pojma: onto-epistemologijski pristup sporu oko identiteta
- 15.30–15.45 MARKO KOS (Croatia/Hrvatska): The Beast Called War / Zvijer zvana rat
- 15.45–16.00 *Discussion / Rasprava*
- 16.00–16.15 *Break / Pauza*
- 16.15–16.30 HRVOJE JURIĆ (Croatia/Hrvatska): Life and Health in the Kafkaesque Circumstances / Život i zdravlje u kafkijanskim okolnostima
- 16.30–16.45 GÁBOR KOVÁCS (Hungary/Madarska): The Notions of Natural and Artificial in the 20th Century Cultural Criticism: Three Approaches – Oswald Spengler, Ernst Jünger and Hannah Arendt / Pojmovi prirodnog i umjetnog u kritici kulture u 20. stoljeću: tri pristupa – Oswald Spengler, Ernst Jünger i Hannah Arendt
- 16.45–17.00 BÉLA MESTER (Hungary/Madarska): Landscapes in the Dystopias of Hungarian Literature in the Interwar Period / Krajolici u distopijama mađarske književnosti međuratnog perioda
- 17.00–17.15 *Discussion / Rasprava*
- 17.15–17.30 *Break / Pauza*
- 17.30–17.45 MAJA VEJIĆ (Croatia/Hrvatska): Digital Media and Hybrid Warfare – the Ethical Problems of Defining Civilians in Contemporary Armed Conflict / Digitalni mediji i hibridno ratovanje – etički problemi definicije civila u suvremenim oružanim sukobima
- 17.45–18.00 SREĆKO GAJOVIĆ (Croatia/Hrvatska): Knowledge and Integrity Are Necessary in Resolution of Ethical Controversies in the Digital Society / Znanje i čestitost kao temelj etičkog promišljanja u digitalnom društvu

- 18.00–18.15 HARALD BRIESE (Germany/Njemačka): The “Golden Rule” as a Prerequisite for Practical Medicine Also in Future / »Zlatno pravilo« kao preduvjet praktične medicine i u budućnosti
- 18.15–18.30 MISLAV KUKOČ (Croatia/Hrvatska): Love of Wisdom in the Time of Corona: The Best Doctor is Also a Philosopher / Ljubav mudrosti u doba korone: najbolji je liječnik ujedno i filozof
- 18.30–18.45 *Discussion / Rasprava*

**DVORANA C, hotel Aurora (hrvatski) /
HALL C, Aurora Hotel (Croatian)**

- 15.00–15.15 BORUT OŠLAJ (Slovenija/Slowenien): Eutanazija i kraj klasičnog humanizma / Aktive Sterbehilfe und das Ende des klassischen Humanismus
- 15.15–15.30 ANA JELIČIĆ, NEVENA ALJINOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Pravo na smrt? Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo od antike do suvremenog doba / The Right to Death? Euthanasia and Assisted Suicide from Antiquity to Contemporary Age
- 15.30–15.45 ALEKSANDRA ŠMIT (Srbija/Serbia): Obrisi čovjeka – život u 21. stoljeću / Contours of Man – Life in the 21st Century
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.15 *Pauza / Break*
- 16.15–16.30 TOMISLAV KRZNAR (Hrvatska/Croatia): Obrazovanje koje poštuje život – poruke učiteljstva Davorina Trstenjaka / Education in Reverence for Life – Messages in Teachings of Davorin Trstenjak
- 16.30–16.45 BRUNO ĆURKO (Hrvatska/Croatia): Važnost bioetičkog obrazovanja učitelja / The Importance of Bioethical Education in Teacher Education
- 16.45–17.00 MARIJA BRDAREVIĆ, MARIO BEBEK (Hrvatska/Croatia): Mentorstvo u nastavi – naobrazba i odgoj kao bioetičko pitanje ‘ja’ ili ‘mi’ / Mentoring in Teaching – Education as a Bioethical Issue of ‘I’ or ‘We’
- 17.00–17.15 *Rasprava / Discussion*
- 17.15–17.30 *Pauza / Break*
- 17.30–17.45 KRISTINA DILICA, DORA GREJZA, IVICA KELAM (Hrvatska/Croatia): Bioetički senzibilitet u međupredmetnim temama u osnovnoj školi / Bioethical Sensibility in the Cross-Curricular Topics in Primary School

- 17.45–18.00 IVAN PERKOV, LUKA JANEŠ (Hrvatska/Croatia): Impresije, orijentiri i zaključci – kolegij »Integrativna bioetika, okoliš i društvo« / Impressions, Landmarks and Conclusions – Course “Integrative Bioethics, Environment and Society”
- 18.00–18.15 SUNČANA ROKSANDIĆ, KSENIJA TURKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetika u pristupu poučavanju medicinskog prava studentima Pravnog fakulteta u Zagrebu – iskustvo i izazovi / Bioethics in the Approach to Teaching Medical Law at the Faculty of Law, University of Zagreb – Experience and Challenges
- 18.15–18.30 IVA RINČIĆ, AMIR MUZUR (Hrvatska/Croatia): Nagovor na urbanu bioetiku: preliminarna lista urbanih bioetičkih standarda / Exhortations to Urban Bioethics: A Preliminary List of Urban Bioethical Standards
- 18.30–18.45 *Rasprava / Discussion*

DVORANA D, hotel Vespera (hrvatski): Studentska bioetička radionica / HALL D, Vespera Hotel (Croatian): Student Bioethics Workshop

15.00–15.15 *Otvaranje drugog dana Studentske bioetičke radionice / Opening of the second day of the Student Bioethics Workshop*

15.15–17.00 *Seminarske grupe / Seminary groups*

Grupa »Gama« / Group “Gama”

Tema: Bioetika i sloboda / Topic: Bioethics and Freedom

Sudionici / Participants: Ana Klasnić (voditeljica / team leader), Iris Biškup, Kristijan Gradečak, Nikolina Koprivnjak, Kristina Lovrenović, Ena Pavičić, Filip Pavić, Mate Pavić, Sara Perković, Lucija Pušonjić, Josip Tišlar, Matea Tunjić

Grupa »Delta« / Group “Delta”

Tema: Društvo i sloboda / Topic: Society and Liberty

Sudionici / Participants: Ana Daria Bokan (voditeljica / team leader), Luka Draganić, Dominica Firšt, Ivana Gašparić, Čarna-Senka Kolar, Mirna Krasnić, Martin Lazić, Maria Levačić, Fran Miškić, Petar Šarić, Bernard Špoljarić

Grupa »Epsilon« / Group “Epsilon”

Tema: Bioetika i zdravlje / Topic: Bioethics and Health

Sudionici / Participants: Juraj Bobanović (voditelj / team leader), Andrej Dubić, Karlo Ekmečić, Manuela Frančić, Karla Grašić, Dora Greguranić, Roko Miličić, Daniel Milošević, Lara Pavlica, Lovro Pendić, Mila Podgornjak

Grupa »Zeta« / Group “Zeta”

Tema: Medicina i zdravlje / Topic: Medicine and Health

Sudionici / Participants: Mihael Vrbanc (voditelj / team leader), Dora Bukovac, Karla Greguranić, Doris Marie Greppin, Stjepan Krovinović, Klara Kundich, Marija Lucin, Denis Novko, Karla Njegrčić, Josip Periša, Ivan Petrik, Tin Pogorelac, Hana Škornjak, Lucija Veršić

17.00–17.30 *Pauza / Break*

17.30–19.00 *Studentska radionica »Cyber suicide« /
Student Workshop “Cyber Suicide”*

17.30–19.00 *Studentska radionica »Spolnost i zdravlje« /
Student Workshop “Sexuality and Health”*

19.00 *Večera / Dinner*

21.00 *DVORANA A, hotel Aurora / HALL A, Aurora Hotel*

Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja / Presentation of recent bioethical publications

- ČASOPIS *SOCIJALNA EKOLOGIJA* – prvih trideset godina [JOURNAL *SOCIJALNA EKOLOGIJA (Social Ecology)* – first thirty years]
- LUKA JANEŠ (ur./ed.): *Integrativna bioetika i aporije psihe [Integrative Bioethics and Aporia of Psyche]*, Zagreb: Pergamena, Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021.
- MATIJA VIGATO (ur./ed.): *Bioetika, umjetnost i mediji [Bioethics, Art and Media]*, Zagreb: Udruženje studenata filozofije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2021.
- ROBERT PETKOVŠEK, BOJAN ŽALEC (eds./ur.): *Transhumanism as a Challenge for Ethics and Religion [Transhumanizam kao izazov za etiku i religiju]*, Zürich: LIT Verlag, 2021.
- OZREN LAZIĆ, BORISLAV PRODANOVIĆ, HANA KUKUČKA (ur./eds.): *O čemu i zašto brinemo: politika, ekonomija i etika brige u svetlu pandemije COVID-19 [What and Why We Care about: Politics, Economy and Care Ethics in Light of the COVID-19 Pandemic]*, Novi Sad: Omladinski centar CK13, 2021.

- DARKO KIŠ, SANJA KALAMBURA, ALEKSANDAR RACZ, NIVES JOVIČIĆ, DARIO BRDARIĆ: *Održivi razvoj – odabrani pojmovi [Sustainable Development – Selected Concepts]*, Osijek: Fakultet agrobiotehničkih znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, 2021.
- ŽELJKO KALUĐEROVIĆ: *Bioetički kaleidoskop [Bioethical Kaleidoscope]*, Zagreb: Pergamena, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021.
- TOMISLAV KRZNAR: *Bioetički horizonti: susretništa bioetike i obrazovanja [Bioethical Horizons: Meeting Points of Bioethics and Education]*, Zagreb: Pergamena, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021.
- SUZANA MARJANIĆ: *Cetera animantia – od etnozooologije do zooetike [Cetera animantia – from Ethnozoology to Zooethics]*, Zagreb: Pergamena, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021.
- MATIJA MATO ŠKERBIĆ: *Filozofija sporta: nastanak i razvoj jedne discipline [Philosophy of Sport: Emergence and Development of a Discipline]*, Zagreb: Pergamena, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021.

Predstavljajući / Presenters: Tijana Trako Poljak, Luka Janeš, Jan Defrančeski, Odilon-Gbènoukpo Singbo, Lino Veljak, Katica Knezović, Ivica Kelam, Josip Guć, Hrvoje Jurić, Miloš Marković

UTORAK, 17. svibnja 2022. / TUESDAY, May 17, 2022

9.00–10.00 DVORANA A, hotel *Aurora* / HALL A, *Aurora* Hotel

Plenarna sesija: Obljetnice /

Plenary session: Anniversaries

- IGOR ČATIĆ (Hrvatska/Croatia): Prijelomne obljetnice informacijske kulture – informacijski otpad / Breakthrough Anniversaries of Information Culture – Information Waste
- IVA RINČIĆ (Hrvatska/Croatia): Je li došao kraj romansi iz Seattlea? Osvrt na šest desetljeća etičkih povjerenstava / Has the Romance of Seattle Come to an End? A Review of Six Decades of Ethics Committees
- AMIR MUZUR, IVA RINČIĆ (Hrvatska/Croatia): Fritz Jahr – četvrt stoljeća nakon otkrića: nepodnošljiva lakoća ignoriranja / Fritz Jahr – 25 Years After the Discovery: The Unbearable Lightness of Ignorance
- *Rasprava / Discussion*

10.00–10.30 *Pauza / Break*

DVORANA A, hotel *Aurora* (hrvatski) / HALL A, *Aurora* Hotel (Croatian)

- 10.30–10.45 IVO DŽINIĆ (Hrvatska/Kroatien): Integrativna bioetika i kulturologija: značajnije poveznice dviju disciplina / Integrative Bioethik und Kulturologie: Bedeutende Verbindungen zwischen den beiden Disziplinen
- 10.45–11.00 JOSIP PERIŠA (Hrvatska/Croatia): Važnost umjetnosti za bioetičko istraživanje / The Importance of Art for Bioethical Research
- 11.00–11.15 RAJNA RACZ (Hrvatska/Croatia): Etičnost mijenjanja vlastitog tijela radi stvaranja novog identiteta kao dio Orlanine *karnalne umjetnosti* / The Ethics of Changing One's Own Body to Create a New Identity as Part of Orlan's *Carnal Art*
- 11.15–11.30 DARIJA RUPČIĆ KELAM (Hrvatska/Croatia): Ranjivost, otpor i aktivna tijela plesa / Vulnerability, Resistance and Active Dance Bodies
- 11.30–11.45 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA B, hotel Aurora (engleski) /
HALL B, Aurora Hotel (English)**

- 10.30–10.45 DEJAN DONEV (North Macedonia/Sjeverna Makedonija): 20 Years Later: The Development of Macedonian Bioethical Thought / 20 godina kasnije: razvoj makedonske bioetičke misli
- 10.45–11.00 ALEKSANDRA DEANOSKA TRENDAFILOVA (North Macedonia/Sjeverna Makedonija): Ecocentrism in Criminal Law – The Case of North Macedonia / Ekocentrizam u kaznenom pravu – slučaj Sjeverne Makedonije
- 11.00–11.15 NIKOLA SAMARDŽIĆ, NEVENA DIVAC (Serbia/Srbija): Utilitarianism, Populism and Quasi-Ethical Dilemmas of the Pandemic / Utilitarizam, populizam i kvazi-etičke dileme pandemije
- 11.15–11.30 EVA D. BAHOVEC (Slovenia/Slovenija): How Could New Political Propaganda Abolish Already Established Women’s Rights? / Kako nova politička propaganda može ukloniti već dostignuta ženska prava?
- 11.30–11.45 *Discussion / Rasprava*

**DVORANA C, hotel Aurora (hrvatski) /
HALL C, Aurora Hotel (Croatian)**

- 10.30–10.45 ODILON-GBÈNOUKPO SINGBO (Hrvatska/Croatia): Bioetičko tematiziranje algoritmičke civilizacije / Bioethical Thematization of Algorithmic Civilization
- 10.45–11.00 ANA TOMIČIĆ, ANAMARIA MALEŠEVIĆ, ANTO ČARTOLOVNI (Hrvatska/Croatia): Nadilaženje algoretičkih aporija – empirijska analiza etičkih vrijednosti u domeni umjetne inteligencije u zdravstvu / Algorethical Aporia... and Beyond? – An Analysis of Empirical Evidence and Ethical Values in the Sphere of Artificial Intelligence in Healthcare
- 11.00–11.15 MARIJA ZELIĆ (Hrvatska/Croatia): E-čovjek: e-participacija i suvremeno građanstvo / E-human: E-Participation and Contemporary Citizenship
- 11.15–11.30 MATIJA MATO ŠKERBIĆ (Hrvatska/Croatia), MILOŠ MARKOVIĆ (Srbija/Serbia): Empirijska etika sporta: kršenje pravila u ABA košarkaškoj ligi / Empirical Ethics of Sport: Rule-Breaking in ABA Basketball League
- 11.30–11.45 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA D, hotel *Vespera* (hrvatski): Studentska bioetička radionica /
HALL D, *Vespera* Hotel (Croatian): Student Bioethics Workshop**

10.30–12.00 *Seminarske grupe (»Gama«, »Delta«, »Epsilon«, »Zeta«) /
Seminary groups (“Gama”, “Delta”, “Epsilon”, “Zeta”)*

12.00 *Ručak / Lunch*

13.30 DVORANA B, hotel *Aurora* / HALL B, *Aurora* Hotel

*Plesna radionica »Ples sjena« Darije Rupčić Kelam /
Dance Workshop “Shadow Dance” by Darija Rupčić Kelam*

**DVORANA A, hotel *Aurora* (hrvatski) /
HALL A, *Aurora* Hotel (Croatian)**

15.00–15.15 LINO VELJAK (Hrvatska/Kroatien): Bioetika i logika reprodukcije /
Bioethik und die Logik der Reproduktion

15.15–15.30 MARIJA SELAK RASPUDIĆ, NINO RASPUDIĆ (Hrvatska/Croatia):
Pandemijski paternalizam i izvanredno stanje / Pandemic Paternalism
and a State of Emergency

15.30–15.45 SEAD ALIĆ (Hrvatska/Croatia): Medicinski potpomognuta oplodnja
kapitala / Medically Assisted Fertilization of Capital

15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*

16.00–16.15 *Pauza / Break*

16.15–16.30 DAVOR VUKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Kršćansko-teološki odgovor na
izazov krize i bolesti / Christian-Theological Answer to the Challenges
of Crisis and Disease

16.30–16.45 KATICA KNEZOVIĆ (Hrvatska/Kroatien): Odgovornost za život
u proglašenoj pandemiji koronavirusa – moralno-etički vidik /
Verantwortung für das Leben in der erklärten Coronavirus-Pandemie –
eine moralisch-ethische Untersuchung

16.45–17.00 STIPAN TADIĆ (Hrvatska/Croatia): Između osobne slobode i općeg
dobra – religioznost i odluka o cijepljenju / Between Personal Freedom
and Public Good – Religiosity and Decision on Vaccination

17.00–17.15 *Rasprava / Discussion*

17.15–17.30 *Pauza / Break*

- 17.30–17.45 LJERKA ARMANO, ALEKSANDAR RACZ, VANJA TEŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Predrasude, manipulacije i laži o učinkovitosti korištenja neispitanih preparata u liječenju bolesti uzrokovane koronavirusom (COVID-19) / Prejudices, Manipulations and Lies about the Effectiveness of the Use of Untested Drugs in the Treatment of Coronavirus Disease (COVID-19)
- 17.45–18.00 LUKA FOTAK (Hrvatska/Croatia): Bioetika u doba COVID-pandemije – pogled kliničara / Bioethics During the COVID-pandemic – a Clinician’s Perspective
- 18.00–18.15 ORHAN JAŠIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina), ZORICA KALUĐEROVIĆ MIJARTOVIĆ (Grčka/Greece): Pojam farmaceutskog otpada u bioetičkom diskursu / The Concept of Pharmaceutical Waste in Bioethical Discourse
- 18.15–18.30 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA B, hotel Aurora (hrvatski) /
HALL B, Aurora Hotel (Croatian)**

- 15.00–15.15 MIDHAT JAŠIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina), KADRIJA HODŽIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina), DRAGO ŠUBARIĆ (Hrvatska/Croatia): Siromaštvo i prehrana – posljedice i mogućnosti / Poverty and Nutrition – Consequences and Opportunities
- 15.15–15.30 IVICA KELAM (Hrvatska/Croatia): Lažna obećanja – Gatesovo spašavanje Afrike pomoću genetički modificiranih usjeva / False Promises – Bill Gates’ Rescue of Africa Using Genetically Modified Crops
- 15.30–15.45 TIJANA TRAKO POLJAK, DOMAGOJ MENDEK, MAJA OSMANČEVIĆ (Hrvatska/Croatia): Stavovi hrvatskih studenata o genetičkoj tehnologiji i genetički modificiranoj hrani / Croatian Students’ Attitudes about Genetic Technology and Genetically Modified Food
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.15 *Pauza / Break*
- 16.15–16.30 STJEPAN ŠTIVIĆ (Slovenija/Slovenia): O poboljšanju u bioetičkim raspravama: analiza, razjašnjenja i pojašnjenja / On the Concept of Improvement in Bioethical Debates: Analysis, Distinctions and Clarifications

- 16.30–16.45 JULIJA ERHARDT, IVANA GREGURIC, NATAŠA JOKIĆ-BEGIĆ, EVA JURKOVIĆ, ANITA LAURI KORAJLIJA, ANA MASKALAN, IRIS SARAJLIĆ-VUKOVIĆ, MARIJA SELAK RASPUDIĆ, DUBRAVKA ŠVOB ŠTRAC (Hrvatska/Croatia): Etički aspekti farmakološkog poboljšavanja čovjeka: mišljenja i stavovi studenata i studentica Sveučilišta u Zagrebu / Ethical Aspects of Human Pharmacological Enhancements: Opinions and Attitudes of Students at the University of Zagreb
- 16.45–17.00 MARIO BEBEK, MARIJA BRDAREVIĆ, ZRINKA PRANJIĆ KOZLEK (Hrvatska/Croatia): Etički aspekti kiborgizacije i poimanje transhumanizma iz perspektive osobe s invaliditetom / Ethical Aspects of Cyborgization and the Concept of Transhumanism from the Perspective of a Person with a Disability
- 17.00–17.15 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA C, hotel Aurora (hrvatski) /
HALL C, Aurora Hotel (Croatian)**

- 15.00–15.15 ALEKSANDAR RACZ (Hrvatska/Croatia): Romkinje kao žrtve intimnog partnerskog nasilja / Roma Women as Victims of Intimate Partner Violence
- 15.15–15.30 DANIJELA DE MICHELI VITTURI (Hrvatska/Croatia): Smisao prirodnog planiranja obitelji u demografskoj obnovi Hrvatske (logoterapijski pristup) / The Purpose of Natural Family Planning in Demographic Renewal of Croatia (Logotherapeutic Approach)
- 15.30–15.45 TEODORA NOT, MARTINA ZELIĆ, BLAŽENKA FILIĆ VULIN (Hrvatska/Croatia): Poticanje inovativnosti u zapošljavanju osoba s intelektualnim teškoćama / Encouraging Innovation in Employing the Persons with Intellectual Disabilities
- 15.45–16.00 *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.15 *Pauza / Break*
- 16.15–16.30 ANITA DUČKIĆ SERTIĆ, HRVOJE SERTIĆ (Hrvatska/Croatia): Otpornost – duhovni resurs obiteljima koje se suočavaju s teškim životnim situacijama izazvanim globalnim nemirom i nesigurnošću / Resilience – a Spiritual Resource for Families Facing Difficult Life Situations Caused by Global Unrest and Insecurity
- 16.30–16.45 VELIMIR TERZIĆ (Hrvatska/Croatia): Cirkumcizija između medicine i religije / Circumcision between Medicine and Religion

- 16.45–17.00 AZRA JAGANJAC (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina):
Etika odijevanja / Dress Ethics
- 17.00–17.15 *Rasprava / Discussion*
- 17.15–17.30 *Pauza / Break*
- 17.30–17.45 JAKOV ERDELJAC (Hrvatska/Croatia): Bioetička epoha: dijalektički
proces između antropocentrizma i biocentrizma / Bioethical Epoch: The
Dialectical Process between Anthropocentrism and Biocentrism
- 17.45–18.00 IVANA BULJAN (Hrvatska/Croatia): Ne želim biti tvoj pas: daoističko
razumijevanje životinja / I Don't Wanna Be Your Dog: Daoist Approach
to Animals
- 18.00–18.15 IRIS BROMAN, VEDRAN ĐAMBIĆ, WALDEMAR BROMAN
(Hrvatska/Croatia): Svrha i dobrobit laboratorijskih životinja u odnosu
na uporabu životinja, zakonodavstvo i globalne organizacije koje vode
brigu o temi dobrobiti životinja / Purpose and Welfare of Laboratory
Animals Regarding Animal Usage, Legislation, and Global Organizations
Concerned with Animal Welfare Issues
- 18.15–18.30 *Rasprava / Discussion*

**DVORANA D, hotel *Vespera* (hrvatski): Studentska bioetička radionica /
HALL D, *Vespera* Hotel (Croatian): Student Bioethics Workshop**

- 15.00–16.30 *Studentska radionica »Cyber suicide« /
Student Workshop “Cyber Suicide”*
- 15.00–16.30 *Studentska radionica »Spolnost i zdravlje« /
Student Workshop “Sexuality and Health”*
- 16.30–17.00 *Pauza / Break*
- 17.00–19.00 *Seminarske grupe (»Gama«, »Delta«, »Epsilon«, »Zeta«) /
Seminary groups (“Gama”, “Delta”, “Epsilon”, “Zeta”)*

19.00 *Večera / Dinner*

20.30

MUZEJ APOKSIOMENA / MUSEUM OF APOXYOMENOS
(Mali Lošinj, Riva lošinjskih kapetana 13)

Koncert: Teofilovići /
Concert: Teofilović Brothers

Organizirano u suradnji s Turističkom zajednicom Grada Malog Lošinja, Muzejom Apoksiomena, Croatia Records i Vijećem srpske nacionalne manjine Grada Malog Lošinja /

Organized in collaboration with the Mali Lošinj Tourist Board, Museum of Apoxyomenos, Croatia Records, and the Serbian National Minority Council of the Town of Mali Lošinj

**DVORANA A, hotel Aurora (hrvatski): Studentska bioetička radionica /
HALL A, Aurora Hotel (Croatian): Student Bioethics Workshop**

9.00–10.30 *Seminarska rasprava (grupe »Gama«, »Delta«, »Epsilon«, »Zeta«) /
Seminary discussion (groups “Gama”, “Delta”, “Epsilon”, “Zeta”)*

10.30–10.45 *Pauza / Break*

10.45–11.45 *Istraživački inovatorij: uvod u pisanje interdisciplinarnog rada /
Research Inovatorium: Introduction into Writing an Interdisciplinary
Paper*

11.45–12.00 *Svečana dodjela priznanja /
Acknowledgment ceremony*

12.00 *Ručak / Lunch*

Odlazak sudionika / Departure of participants

sažeci izlaganja

paper abstracts

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA
Plenarna sesija: Obljetnice

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH
Plenary Session: Anniversaries

IGOR ČATIĆ

*Fakultet strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture, University of
Zagreb, Croatia*

**PRIJELOMNE OBLJETNICE INFORMACIJSKE
KULTURE – INFORMACIJSKI OTPAD**

Od nastanka planeta Zemlja, prije otprilike 4,5 milijarde godina, postoje važne obljetnice koje treba obilježiti u određenom trenutku. Za informacijsku kulturu u 2022. važne su dvije obljetnice. Prije 45 godina pojavila su se prva osobna računala, a prije 30 godina mobiteli. To su energijsko-informacijski sustavi u informacijskoj (nematerijalnoj, duhovnoj) kulturi. Postoje i kiber-fizički sustavi, čije djelovanje »od kolijevke pa do groba« rezultira stvaranjem materijalnog otpada. Postavilo se pitanje postoji li informacijski otpad te poveznica između te dvije vrste otpada. Kao poveznica između tih dviju vrsta otpada nametnuo se ekvivalent ugljikova dioksida (CDE – *carbon dioxide equivalent*). Za gledanje filmova i serija na nekom od servisa za prikazivanje troši se prosječno 55 do 56 grama ekvivalenta ugljikova dioksida po satu gledanja sadržaja. Gledanje sadržaja traži energiju i sredstvo djelovanja: osobno računalo ili mobitel.

BREAKTHROUGH ANNIVERSARIES OF INFORMATION CULTURE – INFORMATION WASTE

Since the formation of planet Earth 4.5 billion years ago, there are important anniversaries to be celebrated at particular points. Two anniversaries are important for the information culture in 2022. The first personal computers appeared 45 years ago and mobile phones 30 years ago. These are energy-information systems in the information (immaterial, spiritual) culture. There are also cyber-physical systems whose operation “from the cradle to the grave” results in the generation of material waste. The question was whether there was information waste and a link between these two types of waste. As a link between these two types of waste, the carbon dioxide equivalent (CDE) has been imposed. Watching movies and series on one of the screening services consumes an average of 55 to 56 grams of carbon dioxide equivalent per hour of watching content. Watching content requires energy and a means of action: a personal computer or a mobile phone.

AMIR MUZUR, IVA RINČIĆ

Medicinski fakultet & Fakultet zdravstvenih studija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska / Faculty of Medicine & Faculty of Health Studies, University of Rijeka, Croatia

FRITZ JAHR – ČETVRT STOLJEĆA NAKON OTKRIĆA: NEPODNOŠLJIVA LAKOĆA IGNORIRANJA

Prošlo je 25 godina otkako je Rolf Löther svijetu (iznova) otkrio ideju Fritza Jahra o zasnivanju bioetike. Otada pa do danas, dobrim dijelom i zaslugom hrvatskih bioetičara, otkrivena su ukupno 22 kratka Jahrova članka i podosta elemenata za skicu njegove biografije – premda ne i njegov portret. Vijest o Jahru proširila se jugom i jugoistokom Europe, Južnom Amerikom, pa i ostatkom svijeta, ali još uvijek postoji znatan broj autora koji spomen Fritza Jahra smještaju u fusnotu ili ga potpuno ignoriraju. Analizom baza *Scopus*, *Web of Science* i *Medline*, kao i drugih izvora (*Wikipedia*) i tragova (diplomski radovi, doktorske disertacije, blogovi, knjige, zbornici, konferencije), ovaj rad nastoji predstaviti očit zamah koji je »jahrologija« doživjela osobito tijekom desetljeća 2007.–2016. i komentirati smjernice daljnjeg istraživanja i promicanja.

FRITZ JAHR – 25 YEARS AFTER THE DISCOVERY: THE UNBEARABLE LIGHTNESS OF IGNORANCE

It has been 25 years since Rolf Löther (once again) revealed to the world Fritz Jahr's idea of establishing bioethics. From then until today, thanks largely to Croatian bioethicists, a total of 22 short articles by Jahr and many elements for sketching his biography have been discovered – although not his portrait. News of Jahr has spread throughout South and Southeast Europe, South America, and the rest of the world, but there is still a significant number of authors who place the mention of Fritz Jahr in a footnote or ignore it altogether. By analysing the databases of *Scopus*, *Web of Science*, and *Medline*, as well as other sources (*Wikipedia*) and clues (MA theses, doctoral dissertations, blogs, books, proceedings, conferences), this paper seeks to present the obvious momentum that “Jahrology” has experienced, especially in the decade 2007–2016, and comment on guidelines for further research and promotion.

IVA RINČIĆ

*Medicinski fakultet & Fakultet zdravstvenih studija, Sveučilište u Rijeci,
Hrvatska /
Faculty of Medicine & Faculty of Health Studies, University of Rijeka,
Croatia*

JE LI DOŠAO KRAJ ROMANSI IZ SEATTLEA? OSVRT NA ŠEST DESETLJEĆA ETIČKIH POVJERENSTAVA

Kada je 1962. godine, prije točno 60 godina, novinarka Shana Alexander, u uglednom američkom časopisu *Life* objavila reportažu »Oni odlučuju tko živi, tko umire. Medicinsko čudo i moralni teret malog povjerenstva«, vjerojatno nije mogla niti pretpostaviti njegove odjeke u godinama što su slijedile. U središtu tog članka bio je rad Savjetodavnog pristupnog povjerenstva (*Admissions Advisory Committee*), osnovanog s ciljem odabira pacijenata-kandidata za dijalizu Centra za umjetni bubreg Seattlea (*Seattle Artificial Kidney Center*). Osim po odluci o (ne)spašavanju života kroničnih bubrežnih bolesnika, posebnost ovog povjerenstva činila je činjenica da su u njegovu radu, prvi put u povijesti, osim liječnika, sudjelovali i obični građani, odnosno medicinski laici. U izlaganju se, s odmakom od 60 godina, nastoje rekonstruirati društvene i povijesne okolnosti osnivanja Povjerenstva, kao i institucionalne značajke i etičke refleksije njegova djelovanja, s posebnim osvrtom na nastanak bioetike, uspostavu i razvoj (kliničkih) etičkih povjerenstava te nove izazove u doba pandemije COVID-19.

HAS THE ROMANCE OF SEATTLE COME TO AN END? A REVIEW OF SIX DECADES OF ETHICS COMMITTEES

In 1962, exactly 60 years ago, when the journalist Shana Alexander published a report in the prestigious American magazine *Life*, "They Decide Who Lives, Who Dies. Medical Miracle and a Moral Burden of a Small Committee", she probably could not have assumed the impact it would have. At the heart of that article was the work of the Admissions Advisory Committee, set up to select patients-candidates for dialysis at the Seattle Artificial Kidney Center. Apart from the decision to (not) save the lives of chronic kidney patients, the special feature of this committee was the fact that for the first time in history, in addition to doctors, ordinary citizens, i.e. medical laypeople, participated in

its work. 60 years later, this presentation attempts to reconstruct the social and historical circumstances of the founding of the Committee, as well as the institutional features and ethical reflections of its work, with special attention given to the emergence of bioethics, the establishment and development of (clinical) ethics committees, and new challenges in period of the COVID-19 pandemic.

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA
Sekcijska izlaganja

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH
Section Papers

SEAD ALIĆ

*Sveučilišni centar Koprivnica, Sveučilište Sjever, Hrvatska /
University Centre Koprivnica, University North, Croatia*

MEDICINSKI POTPOMOGNUTA OPLODNJA KAPITALA

U izlaganju se analiziraju medijski i poslovni aspekti globalnog marketinškog projekta koji bi se mogao nazvati – uvođenje pandemije na svjetsko tržište. Analiziraju se neki marketinški aspekti medijskih posredovanja koji svjedoče o pravoj prirodi proizvoda (pandemije), ali dosta govore i o tržištu na koje se taj proizvod uvodi. Priroda medija određuje prirodu čovjeka. Globalni vlasnici medija određuju prirodu medicine. Medicina postaje područje novog kapitalističkog imperijalizma. Kolonizira se ljudska psiha, a čovjekom se upravlja pomoću medijski stvaranog straha i medijske dresure. S nostalgijom se sjećamo vremena kada su filozofi bili liječnici, a liječnici filozofi.

MEDICALLY ASSISTED FERTILIZATION OF CAPITAL

The text analyzes the media and business aspects of the global marketing project, which could be called – introducing a pandemic into the world market. Some marketing aspects of media mediation are analyzed, which testify to the true nature of the product (the pandemic), but also say a lot about the market in

which the product is introduced. The nature of the medium determines the nature of human being. Global media owners determine the nature of medicine. Medicine is becoming an area of the new capitalist imperialism. The human psyche is colonized, and the human being is governed by media-generated fear and media training. We remember with nostalgia the time when philosophers were doctors, and doctors were philosophers.

LJERKA ARMANO¹, ALEKSANDAR RACZ², VANJA TEŠIĆ³

¹ *Klinički bolnički centar »Sestre milosrdnice«, Zagreb, Hrvatska / Sisters of Mercy Clinical Hospital Centre, Zagreb, Croatia*

² *Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska / University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia*

³ *Nastavni zavod za javno zdravstvo »Andrija Štampar«, Zagreb, Hrvatska / Andrija Štampar Teaching Institute of Public Health, Zagreb, Croatia*

PREDRASUDE, MANIPULACIJE I LAŽI O UČINKOVITOSTI KORIŠTENJA NEISPITANIH PREPARATA U LIJEČENJU BOLESTI UZROKOVANE KORONAVIRUSOM (COVID-19)

U ovom radu analizira se povezanost stavova o korištenju lijekova iz spektra komplementarne i alternativne medicine te sklonosti korištenju tih lijekova u svjetlu nekritičkog korištenja ivermektina, usprkos činjenici da on izaziva vrlo opasne nuspojave. Ivermektin je širokospektarni endektocid koji se koristi prvenstveno za suzbijanje invazija želučano-crijevnih, plućnih i »kožnih« parazita u goveda, ovaca i svinja. Uslijed »infodemije« u doba pandemije COVID-19, izazvao je podjele na društvenim mrežama, ali i u znanstvenoj zajednici nakon objave nekoliko vrlo kontroverznih, znanstveno bezvrijednih studija o njegovoj učinkovitosti kod oboljelih od COVID-19. Usprkos tome, nekoliko zemalja, uključujući Češku, Slovačku i Sjevernu Makedoniju, odobrilo je njegovu primjenu za liječenje COVID-19, a široka baza podržavatelja smatra ga panacejom u borbi protiv COVID-19. Činjenicu da gotovo nigdje nije odobren za liječenje COVID-19 tumači se globalnom zavjerom i spregom farmaceutskih kompanija i globalnih te nacionalnih zdravstvenih organizacija i vlasti.

**PREJUDICES, MANIPULATIONS AND LIES ABOUT
THE EFFECTIVENESS OF THE USE OF UNTESTED DRUGS
IN THE TREATMENT OF CORONAVIRUS DISEASE
(COVID-19)**

This paper analyzes the relationship between attitudes towards and propensity to use complementary and alternative medicine drugs in light of the uncritical use of ivermectin despite the fact that it causes very dangerous side effects. Ivermectin is a broad-spectrum endectocide used primarily to control invasions by gastrointestinal, pulmonary, and ‘skin’ parasites in cattle, sheep, and pigs. Due to the “infodemia” at the time of the COVID-19 pandemic, it divided people throughout the social networks, but also in the scientific community after the publication of several very controversial, scientifically worthless studies on its effectiveness in COVID-19 patients. Nevertheless, some countries, including the Czech Republic, Slovakia and Northern Macedonia, have approved its use for the treatment of COVID-19, and a wide base of supporters consider it a panacea in the fight against COVID-19. The fact that COVID-19 is not approved for treatment anywhere is explained by the global conspiracy and conspiracy of pharmaceutical companies and global and national health organizations and authorities.

EVA D. BAHOVEC

*Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

HOW COULD NEW POLITICAL PROPAGANDA ABOLISH ALREADY ESTABLISHED WOMEN'S RIGHTS?

In the beginning of the 20th century, the women's movement focused on suffrage, after which the reproductive and the abortion rights became the main concern. Similar to the suffrage history, the fate of the right to abortion varied in time and space, but an overall view shows that women were better off in some of the socialist countries in Eastern Europe. After the fall of the Berlin Wall, however, the situation changed dramatically; the most extreme case is Poland, where abortion is not allowed even in cases of rape or endangering the life of the mother. The presentation describes the situation in Slovenia today, and concludes that some tendencies of the new conservative misogynist propaganda can be traced, although Slovenia used to be one of the most enlightened countries in Europe in this respect, comparable to the good practises of Northern European countries.

KAKO NOVA POLITIČKA PROPAGANDA MOŽE UKLONITI VEĆ DOSTIGNUTA ŽENSKA PRAVA?

U početku 20. stoljeća ženski je pokret bio usmjeren na borbu za biračko pravo, a kasnije su glavna briga postala reproduktivna prava i pravo na abortus. Slično povijesti biračkog prava, sudbina prava na abortus varira u vremenu i prostoru, ali opći pregled pokazuje da je u tom pogledu ženama bilo bolje u nekim socijalističkim zemljama istočne Europe. Usprkos tome, poslije pada Berlinskog zida situacija se drastično promijenila; najekstremniji je primjer Poljska, gdje abortus nije dozvoljen ni u slučaju silovanja ili ugroženosti majčina života. U izlaganju je prikazana situacija u današnjoj Sloveniji i izložen zaključak da se neke tendencije nove konzervativne mizogine propagande mogu pratiti i u Sloveniji, iako je u tom pogledu Slovenija spadala među najprosvjetljenije zemlje Europe i bila usporediva s dobrim praksama zemalja sjeverne Europe.

FRANO BARBIR

Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Electrical Engineering, Mechanical Engineering and Naval Architecture, University of Split, Croatia

PRINCIPI PRAVEDNE GLOBALNE ENERGETSKE TRANZICIJE

Globalno zatopljenje i rezultirajuće globalne klimatske promjene postaju ozbiljna prijetnja čovječanstvu. Znanstveni je konsensus da je glavni uzrok globalnog zatopljenja akumulacija ugljičnog dioksida i drugih takozvanih stakleničkih plinova u atmosferi, uglavnom kao rezultat izgaranja fosilnih goriva kako bismo zadovoljili energetske potrebe nužne za gospodarske aktivnosti i rast. Kako bi se usporio i zaustavio rast globalne temperature, sve zemlje planiraju prestanak korištenja fosilnih goriva i prelazak na čiste izvore energije. Ova neizbježna tranzicija zapravo je već započela. Kako je globalno zatopljenje posljedica izgaranja fosilnih goriva kroz decenije, bilo bi pravedno da teret i trošak energetske tranzicije snose zemlje koje su najviše i doprinijele akumulaciji stakleničkih plinova u prošlosti. Stoga pravedna tranzicija znači da razvijene zemlje moraju pomoći zemljama u razvoju u ovoj tranziciji.

PRINCIPLES OF JUST GLOBAL ENERGY TRANSITION

Global warming and resulting global climate changes have become a serious threat to humanity. It is a scientific consensus that a major cause of global warming is accumulation of carbon dioxide and other so-called greenhouse gases in the atmosphere mainly as a result of combustion of fossil fuels to satisfy the energy needs required for economic activity and growth. In order to slow down the global temperature rise all the countries are planning to stop burning fossil fuels and switch to clean energy sources. This inevitable transition has already begun. Because the global warming is the result of decades of fossil fuels burning it would be just that the burden of energy transition is on the countries who contributed to greenhouse gases accumulation in the past. Therefore, a just transition means that the developed countries should assist the developing countries in this transition.

**MARIO BEBEK¹, MARIJA BRDAREVIĆ¹,
ZRINKA PRANJIĆ KOZLEK^{1,2}**

¹ *Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia*

² *SeneCura, Zagreb, Hrvatska /
SeneCura, Zagreb, Croatia*

**ETIČKI ASPEKTI KIBORGIZACIJE I
POIMANJE TRANSHUMANIZMA IZ
PERSPEKTIVE OSOBE S INVALIDITETOM**

Kiborgizacija je postupak pomoću kojega se znanost i tehnikom pokušava ostvariti transhumanističko stanje ili, bolje rečeno, modificirano prirodno ljudsko tijelo koje je tim postupkom pretvoreno u umjetno – kiborgizirano tijelo. Transhumanisti zahtijevaju za sve ljude moralno pravo na korištenje tehnikom za proširenje njihovih mentalnih i tjelesnih sposobnosti te za poboljšanje života. Postavljaju se etička pitanja: što se događa s ljudskom dušom? Hoće li, zbog pojavljivanja »superiornih« ljudi, doći do određene diskriminacije onih koji nisu tako »superiorni«? Što je s osobama s invaliditetom koje će s vremenom početi tražiti svoje pravo na tehnološki napredne dijelove? Jedno je sigurno, a to je da bi kiborgizacija značajno pomogla svakodnevnom životu osoba s invaliditetom. Etički cilj stvaranja boljeg, jačeg, otpornijeg, zdravijeg i dugovječnijeg organizma na fizičkoj i mentalnoj razini opravdan je, ali kako spriječiti manipulacije i zlouporabe? Zbog raznih podjela u društvu, marginaliziranja osoba s nekim poteškoćama, možda je moguće samo »čarobirati« nekim budućim biopravom koje će podići razinu poštovanja prema svakom čovjeku, pa tako i prema osobama s invaliditetom.

**ETHICAL ASPECTS OF CYBORGIZATION AND
THE CONCEPT OF TRANSHUMANISM FROM THE
PERSPECTIVE OF A PERSON WITH A DISABILITY**

Cyborgization is a process by which science and technics try to achieve a transhumanist state, or better said, a modified natural human body, which is transformed into an artificial – cyborgized body. Transhumanists demand a moral right for all people to use the technics to expand their mental and physical abilities and improve their lives. Ethical questions arise: What hap-

pens to the human soul? Due to the emergence of “superior” people, will there be some discrimination against those who are not so “superior”? What about those people with disabilities who will eventually start claiming their right to technologically advanced parts? One thing is for sure: cyborgization would significantly help the daily lives of people with disabilities. The ethical goal of creating a better, stronger, more resilient, healthier and longer-term organism on a physical and mental level is justified, but how to prevent manipulation and abuse? Due to various divisions in society, marginalizing those with some difficulties, it may be possible to enchant with some future biolaw that will raise the level of respect for every human being, including people with disabilities.

MARIJA BRDAREVIĆ, MARIO BEBEK

*Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia*

MENTORSTVO U NASTAVI – NAOBRAZBA I ODGOJ KAO BIOETIČKO PITANJE ‘JA’ ILI ‘MI’

Mentorstvo je kompleksan, interaktivan proces koji se odvija između pojedinaca različite razine iskustva i stručnosti, u kojem stručnjak daje podršku svojem kolegi da bi postao efikasniji u radu i više doprinosio ostvarivanju ciljeva ustanove u kojoj radi i šire. Krajnji je cilj profesionalni razvoj i napredovanje u karijeri. U istinskom mentorstvu i odgoju ne bi smjeli postojati podređeni i nadređeni. Ako je mentor prestao širiti znanje u istini i tražiti uvijek istinu, nije moguće izgraditi novog, budućeg mentora. Ponekad učitelj-mentor (možda i nesvjesno) ima potrebu da ga njegov student obožava i divi mu se. Tada mentor traži od studenta bez pogovora prihvaćanje »njegove istine« i ne trpi nikakvo opiranje. Želja za autoritetom čini da mentor sebe vidi kao superiorniju osobu. Pravi bi mentor trebao činiti upravo suprotno, imati stav duboke poniznosti i stalno učiti. Njegovo unutarnje bogatstvo i znanje kroz poniznost učinit će ga otvorenim i raspoloženim za davanje. Časti, priznanja i ugled ne smiju uzeti maha. U nastavi i odgoju svako ‘ja’ trebalo bi postati ‘mi’. Što može biti bolje od mentora koji odgaja nove mentore? Za koju će godinu svaki mladi znanstvenik i stručnjak otvoriti vrata još mlađima. Mudrost i znanje ne vrijede ako se sebično zadržavaju za vlastite ciljeve. Tek činom djelotvorne ljubavi oni ostvaruju pravu svrhu.

MENTORING IN TEACHING – EDUCATION AS A BIOETHICAL ISSUE OF ‘I’ OR ‘WE’

Mentoring is a complex, interactive process between individuals of different levels of experience and expertise. The expert supports their colleague to become more efficient in his work and contribute more to achieving the goals of the institution in which they work, and beyond. The ultimate goal is professional development and career advancement. In true mentoring and upbringing, there should be no subordinates and superiors. If the mentor has stopped spreading knowledge of the truth and always seeks it, it is impossible to build a new future mentor. Sometimes a teacher mentor (perhaps unknowingly) feels the need needs to be adored and admired by their student. The mentor then asks the student to accept “their truth” without an afterword and does not tolerate resistance. The desire for authority makes the mentor see themselves as a superior person. A true mentor should do just the opposite, have an attitude of deep humility and be constantly learning. Through humility, their inner wealth and knowledge will make them open and willing to give. Honors, recognition and reputation must not be taken away. Every ‘I’ should become a ‘We’ in teaching and education. What could be better than a mentor raising new mentors? Every young scientist and an expert in a few years will open the door to even younger ones. Wisdom and knowledge are not worth it if one selfishly clings to their goals. Only by the act of effective love, they accomplish the right purpose.

HARALD BRIESE

*University of Hagen, Germany /
Sveučilište u Hagenu, Njemačka*

THE “GOLDEN RULE” AS A PREREQUISITE FOR PRACTICAL MEDICINE ALSO IN FUTURE

In daily medical practice there is a shortage of time and often a shortage of medical-ethical resources. The lack of these resources means that physicians often do not have enough time to reflect critically on their actions from an ethical point of view. To integrate ethical principles their daily work, the physician can put themselves in the place of their patient and try to make their decisions with the help of the “Golden Rule”. In modern philosophy, the “Golden Rule” has lost popularity because it does not sufficiently serve the analysis of complex bioethical problems. However, since medicine in everyday life demands decision-making and action under time pressure, the “Golden Rule” represents a simple and helpful instrument in coping with the everyday problems of medical ethics.

»ZLATNO PRAVILO« KAO PREDUVJET PRAKTIČNE MEDICINE I U BUDUĆNOSTI

U svakodnevnoj medicinskoj praksi nedostaje vremena, a često i medicinskoetičkih resursa. Nedostatak tih resursa znači da liječnici često nemaju dovoljno vremena za kritičko promišljanje o svojim postupcima s etičkog stajališta. Da bi integrirao etička načela u svoj svakodnevni rad, liječnik se može staviti na mjesto svog pacijenta i pokušati donijeti odluku uz pomoć »zlatnog pravila«. U modernoj je filozofiji »zlatno pravilo« izgubilo popularnost jer ne služi u dovoljnoj mjeri analizi kompleksnih bioetičkih problema. No, budući da medicina u svakodnevnom životu zahtijeva odlučivanje i djelovanje pod vremenskim pritiskom, »zlatno pravilo« predstavlja jednostavan i koristan instrument u suočavanju sa svakodnevnim problemima medicinske etike.

IRIS BROMAN¹, VEDRAN ĐAMBIĆ^{1,2}, WALDEMAR BROMAN¹

¹ *Medicinski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska / Faculty of Medicine, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

² *Zavod za hitnu medicinu Osječko-baranjske županije, Osijek, Hrvatska / Department of Emergency Medical Services of the Osijek-Baranja County, Osijek, Croatia*

SVRHA I DOBROBIT LABORATORIJSKIH ŽIVOTINJA U ODNOSU NA UPORABU ŽIVOTINJA, ZAKONODAVSTVO I GLOBALNE ORGANIZACIJE KOJE VODE BRIGU O TEMI DOBROBITI ŽIVOTINJA

Uvod: Suvremeno društvo kategoriziralo je svrhu uzgoja i korištenja životinja, uspostavljajući zakone i kodekse koje primjenjuje u današnjem odnosu. *Rasprava:* Razumjeti dobrobit životinja znači razumjeti tko su životinje, intrinzičnost, poveznice vrste u biomasi, svrhe koje su ljudi odredili za životinje, zakonodavstvo velikih političkih i ekonomskih entiteta, koje se odnosi na držanje i uzgoj životinja, sa suvremenim uvidom, uključenim i korištenim u tvorbi zakonskih mjera i savjetodavnih tijela i globalne organizacije koje se bave višestrukim temama. Postulati smanjivanja, zamjene i poboljšanja dobrobiti životinja primjenjuju se u znanosti. S druge strane, svaka pojedinačna životinja ili uzgojni plan mogu promijeniti svrhu. To znači da se životinja svrstava u drugu zakonodavnu kategoriju. *Zaključak:* Uspostavom globalne suradnje velikih nacionalnih i ekonomskih zajednica u nišama aktivnosti koje uključuju životinje, u brojnim se segmentima razvila ujednačenost normi koje se temelje na postulatima dobrobiti životinja te uspostavljanju kodeksa.

PURPOSE AND WELFARE OF LABORATORY ANIMALS REGARDING ANIMAL USAGE, LEGISLATION, AND GLOBAL ORGANIZATIONS CONCERNED WITH ANIMAL WELFARE ISSUES

Introduction: Modern society has categorized animal purpose and use by shaping the legislation and codices applicable to present relation. *Discussion:* Understanding animal welfare means having an insight into who are animals, their intrinsic value, species relations in the biomass, purposes humans be-

stowed upon animals, and legislation of large political and economic entities referring to keeping and breeding animals, with contemporary welfare insight incorporated and used to form legislation and advisory bodies and global organizations addressing multiple issues. The principles of reduction, replacement and refinement in animal welfare are applied in science. However, every single animal or breeding plan can have a change of purpose. This means that animals are classified into a different category. *Conclusion:* Merging the global cooperation of large national and economic communities considering activities in the niches involving animals, especially in science, brought the uniformity of norms based on animal welfare principles and codex development.

IVANA BULJAN

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

NE ŽELIM BITI TVOJ PAS: DAOISTIČKI PRISTUP ŽIVOTINJAMA

Ovo izlaganje prilog je bioetičkoj raspravi o životinjama iz daoističke, naročito Zhuangzijeve perspektive. Tema je izlaganja klasično daoističko razumijevanje životinja, s naglaskom na čovjekovu odnosu prema životinjama. Polazeći od teze da među ljudima, životinjama i drugim živim bićima nema čvrstih ni ontičkih, ni ontoloških granica, daoizam razvija kritiku antropocentričnog pristupa životinjama. Obilježava ga instrumentalizam, egoizam te interveniranje u prirodno stanje životinja. Osim što ovaj antropocentizam otvara pitanje upitnosti ljudskog odnosa prema neljudskim životinjama, također otvara pitanje čovjekova odnosa prema samome sebi. Stoga, umjesto antropocentrične, daoizam apostrofiraju kozmocentričnu perspektivu. U izlaganju želim razmotriti etičke i epistemološke aspekte koji proizlaze iz kozmocentričnog gledišta. Nakon toga pokušat ću kritički promisliti relevantnost daoističkog pogleda za suvremena bioetička pitanja vezana za životinje. Posebice me zanima primjenjivost ovakvoga pristupa tamo gdje je suodnos i susret između čovjeka i životinja najbliži, najaktivniji i međusobno prožimajući, tj. u slučaju životinja koje su u statusu kućnih ljubimaca.

I DON'T WANNA BE YOUR DOG: DAOIST APPROACH TO ANIMALS

This presentation contributes to the bioethical discussion of animals from Daoist, in particular, Zhuangzi's perspective. The topic of the presentation is the classical Daoist understanding of animals, with an emphasis on man's relationship to animals. Starting from the thesis that there are no firm ontic or ontological boundaries between humans, animals and other living beings, Daoism develops a critique of the anthropocentric approach to animals. It is characterized by instrumentalism, egoism and intervention in the natural state of animals. Apart from the fact that this anthropocentrism raises the question of human attitude towards non-human animals, it also ultimately opens the question of man's attitude towards himself. Thus, instead of being anthropocentric, Daoism emphasizes the cosmocentric perspective. In my presentation, I want to consider the ethical and epistemological aspects arising from the cosmocentric standpoint. After that, I will try critically rethink the relevance of the Daoist view for contemporary bioethical issues related to animals. I am particularly interested in the applicability of this approach where the relationship between humans and animals is closest, most active and interpenetrating, i.e. pets.

BRUNO ĆURKO

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

VAŽNOST BIOETIČKOG OBRAZOVANJA UČITELJA

U sklopu projekta *LOOP – osnaživanje osobnog, profesionalnog i društvenog kontinuiranog razvoja učitelja kroz inovativne programe uvođenja kolega u učiteljsku profesiju* provedene su ankete, fokus-grupe i intervjui s nastavnicima i ravnateljima osnovnih i srednjih škola. Pitanja učiteljima i ravnateljima bila su usmjerena k temama vezanima za uvođenje novih nastavnika u rad u školi, kao i ostale mentorske programe za učitelje. Pitanja su usmjerena na pet područja učiteljskog obrazovanja i usavršavanja: didaktičko-pedagoško područje, predmetno područje, birokratsko/administrativno područje, emocionalno te društveno/kulturno područje. U izlaganju ću prikazati rezultate gore navedenih ispitivanja s ciljem dokazivanja

važnosti bioetičkog obrazovanja kod nastavnika. Argumentirat ću u korist bioetičkog obrazovanja koje je ili potrebno staviti u jedno od područja važnih za učiteljsko obrazovanje i usavršavanje ili barem učiniti temom koja će biti dio emocionalnog, ali i društveno-kulturnog područja. Prikazat ću i kako bi to bioetičko obrazovanje moglo izgledati u nekom budućem formalnom ili neformalnom programu uvođenja učitelja u njihovu profesiju.

THE IMPORTANCE OF BIOETHICAL EDUCATION IN TEACHER EDUCATION

As part of the project *LOOP – empowering teachers' personal, professional and social continuous development through innovative peer-induction programmes* conducted surveys, focus groups, and interviews with teachers and principals of primary and secondary schools. Questions to teachers and principals were focused on topics related to the programme of introducing new teachers to work in the school, as well as other mentoring programmes for teachers. The questions are focused on five areas of teacher education and training: didactic-pedagogical area, subject area, bureaucratic/administrative area, emotional area, and social/cultural area. In this paper, I will present the results of the above research in order to prove the importance of bioethical education in teachers. I will argue in favor of bioethical education, which either needs to be placed in one of the areas important for teacher education and training, or at least as a topic that will be part of the emotional area, but also social-cultural area. I will also show what this bioethical education might look like in some future formal or informal programs of introduction of teachers in to their profession.

ALEKSANDRA DEANOSKA TRENDAFILOVA

*Iustinianus Primus Faculty of Law, Ss. Cyril and Methodius University of
Skopje, North Macedonia /*

*Pravni fakultet Justinijana Prvog, Sveučilište sv. Ćirila i Metoda u Skopju,
Sjeverna Makedonija*

ECOCENTRISM IN CRIMINAL LAW – THE CASE OF NORTH MACEDONIA

A drafting process for a new Criminal Code in North Macedonia has been taking place over the last couple of years, and it seems that the ecocentric approach to the protection of nature and life itself will prevail. Lately, the discussion on the rights of nature versus human rights is becoming dominant in legal debates in our country, and we plan to join the “club” of a few countries that criminalize the ecocide. But, ecocide should not be only a national crime. More than 30 years ago, when drawing up the list of crimes against the peace and security of mankind and the draft of the Rome Statute of the International Criminal Court, there was an initiative that ecocide constitutes an international crime together with the genocide, war crimes, crimes against humanity and crime of aggression. But at that time, several countries opposed that idea. Decades later, the idea is reborn. Why is it necessary that ecocide becomes an international crime? I will elaborate on the implications of criminalizing these actions on a national level versus introducing a new crime on the international level.

EKOCENTRIZAM U KAZNENOM PRAVU – SLUČAJ SJEVERNE MAKEDONIJE

Proces izrade novog Kaznenog zakona u Sjevernoj Makedoniji odvija se posljednjih nekoliko godina i čini se da će prevladati ekocentrični pristup zaštiti prirode i života. U posljednje vrijeme rasprava o pravima prirode nasuprot ljudskim pravima postaje dominantna u pravnim raspravama u našoj zemlji i planiramo se pridružiti »klubu« nekoliko zemalja koje kriminaliziraju ekocid. No ekocid ne bi trebao biti samo nacionalni zločin. Prije više od 30 godina, prilikom sastavljanja popisa zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva i nacrtu Rimskog statuta Međunarodnog kaznenog suda, pokrenuta je inicijativa da ekocid postane međunarodni zločin zajedno s genocidom, ratnim zločinima,

zločinima protiv čovječnosti i zločinima agresije. Međutim, tada se nekoliko zemalja protivilo toj ideji. Desetljećima kasnije ideja se ponovno rađa. Zašto je nužno da ekocid postane međunarodni zločin? Razradit ću implikacije kriminaliziranja ovih radnji na nacionalnoj razini naspram uvođenja novog kaznenog djela na međunarodnoj razini.

JAN DEFRANČESKI

*Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
University Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia*

O POVEZANOSTI EMPIRIJSKE SEMANTIKE I DUBINSKE EKOLOGIJE ARNEA NÆSSA

U povijesti suvremene filozofije, Arne Næss ostao je zapamćen kao idejni začetnik dubinske ekologije. Međutim, za svoga života, Næss je razvio i vlastitu filozofiju jezika, čiji je bitan dio bila empirijska semantika, a koja je velikim dijelom ostala u sjeni njegovih dubinskoekoloških istraživanja. U ovom izlaganju, polazeći od temeljnih pojmova dubinske ekologije poput pojmova (I) *Samo-ostvarenje*; (II) *identifikacija*; i (III) *intrinzična vrijednost*, Næssova filozofija jezika bit će dovedena u vezu s njegovim dubinskoekološkim promišljanjima. Cilj je izlaganja skrenuti pozornost na neraskidivu povezanost empirijske semantike i dubinske ekologije Arnea Næsssa.

ON THE CONNECTION BETWEEN ARNE NÆSS' EMPIRICAL SEMANTICS AND DEEP ECOLOGY

In the history of modern philosophy, Arne Næss is remembered as the originator of deep ecology. However, during his lifetime, Næss also developed his philosophy of language, an essential part of which was empirical semantics, which largely remained in the shadow of his deep ecological research. In this presentation, starting from the basic deep ecological concepts, such as (I) *Self-realisation*, (II) *identification*, and (III) *intrinsic value*, Næss' philosophy of language will be brought into connection with his deep ecological reflections. This presentation aims to draw attention to the unbreakable connection between Arne Næss' empirical semantics and deep ecology.

DANIJELA DE MICHELI VITTURI

*Savjetovališta za obitelj, Split, Hrvatska /
Family Counselling Centre, Split, Croatia*

SMISAO PRIRODNOG PLANIRANJA OBITELJI U DEMOGRAFSKOJ OBNOVI HRVATSKE (LOGOTERAPIJSKI PRISTUP)

Logoterapijski gledano, život uvijek ima smisla. Smisao života jest ljubav. Organ smisla jest duša. Čovjek je slobodno biće koje odlučuje. Volja i želja za smislom čovjekovi su osnovni pokretači u životnim odlukama. Smisao primjene prirodnih metoda planiranja obitelji jest izgradnja životnog stila koji omogućuje ostvarenje odgovornog roditeljstva, čuvanje cjelovitog zdravlja, željeni broj djece, liječenje neplodnosti, sprečavanje neželjene trudnoće, održavanje bračnog dijaloga i ostvarenje punine bračnog sjedinjenja. Uključuje svjesno i slobodno odlučivanje o prihvaćanju optimalnog broja djece o kojem su roditelji sposobni skrbiti. Na prirodno kretanje stanovništva utječe niz čimbenika: prirodni, društveni, gospodarski, kulturni, demografski, psihološki i ostali. Natalitet je pozitivna sastavnica prirodnog kretanja stanovništva. Djeca su tradicionalno poželjna u svim društvima. Plodnost je prirodno bogatstvo koje treba štiti. Suvremeni roditelji zbog raznih zapreka odgađaju roditeljstvo, što uzrokuje pad nataliteta. Rađanje djece i briga za cjelovito zdravlje pojedinca, obitelji i društva osnovni su čimbenik demografske obnove. O odnosu prema smislu života, smislu obitelji i drugim važnim demografskim čimbenicima ovisi rađanje djece i demografska obnova Hrvatske.

THE PURPOSE OF NATURAL FAMILY PLANNING IN DEMOGRAPHIC RENEWAL OF CROATIA (LOGOTHERAPEUTIC APPROACH)

From a logotherapeutic point of view, life always has a purpose. The purpose of life is love. The organ of purpose is the soul. Human being is a free being making decisions. Will and desire for meaning are fundamental drivers in the life decisions of human beings. The purpose of applying natural family planning methods is to build a lifestyle that enables responsible parenting, maintaining overall health, the desired number of children, treating infertility, preventing unwanted pregnancies, maintaining marital dialogue and achieving

complete marital union. It includes conscious and free decision-making about accepting the optimal number of children that parents can care for. The natural movement of the population is influenced by a number of factors: natural, social, economic, cultural, demographic, psychological and others. The birth rate is a positive component of the natural movement of the population. Children are traditionally desired in all societies. Fertility is a natural resource that has to be protected. Modern parents postpone parenthood due to various obstacles, which causes a drop in the birth rates. The birth of children and care for the individual's overall health, family, and society are fundamental factors in demographic renewal. The birth of children and the demographic renewal of Croatia depend on the attitude towards the meaning of life, the meaning of the family and other important demographic factors.

KRISTINA DILICA, DORA GREJZA, IVICA KELAM

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

BIOETIČKI SENZIBILITET U MEĐUPREDMETNIM TEMAMA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Nedavno provedena kurikularna reforma školstva, poznata pod nazivom *Škola za život*, uvodi novost u povezivanju nastavnih predmeta kroz kurikulu-me međupredmetnih tema koje obrađuju općeljudske vrijednosti i kompetencije za život u 21. stoljeću i kao takve su na poseban način svakodnevno prisutne u odgojno-obrazovnom radu cjelokupnog obrazovnog sustava. Definirano je sedam međupredmetnih tema: *Osobni i socijalni razvoj; Učiti kako učiti; Građanski odgoj i obrazovanje; Zdravlje; Poduzetništvo; Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije; Održivi razvoj*. Međupredmetne teme ostvaruju se međusobnim povezivanjem odgojno-obrazovnih područja i nastavnih tema svih nastavnih predmeta, a kompetencije usvojene tijekom obveznog obrazovanja nisu vezane za određeni predmet, nego se odnose na šire međupredmetne ciljeve. Obrađujući teme ključne za život pojedinca te njegova života u zajednici, dotiču se i bioetičkih pitanja, a uolikoj mjeri i jesu li uopće obrade tema koje se tiču bioetičkih pitanja adekvatno obrađene i predstavljene – temeljno

je pitanje ovog izlaganja u kojemu analiziramo kurikulume međupredmetnih tema i smjernice za njihovo poučavanje.

BIOETHICAL SENSIBILITY IN THE CROSS-CURRICULAR TOPICS IN PRIMARY SCHOOL

The recent curricular reform of education, known as the *School for Life*, introduces a novelty in linking subjects through cross-curricular topics that address universal values and competencies for life in the 21st century and, as such, are present in a special way every day in the educational work system. Seven cross-curricular topics have been defined: *Personal and Social Development; Learning How to Learn; Civic Education; Health; Entrepreneurship; Use of Information and Communication Technology; Sustainable Development*. Interconnecting educational areas realise cross-curricular topics and teaching topics of all subjects, and the competences acquired during compulsory education are not related to a specific subject, but relate to broader interdisciplinary goals. How they deal with topics that are of crucial importance for the life of the individual and their life in the community, i.e. touching on bioethical issues, and to what extent and whether the treatment of topics related to bioethical issues is adequately dealt with and presented, is a fundamental question of this presentation in which we analyse curriculums of cross-curricular topics and their guidelines for teaching.

DEJAN DONEV

*Faculty of Philosophy, Ss. Cyril and Methodius University of Skopje,
North Macedonia /
Filozofski fakultet, Sveučilište sv. Ćirila i Metoda u Skopju,
Sjeverna Makedonija*

20 YEARS LATER: THE DEVELOPMENT OF MACEDONIAN BIOETHICAL THOUGHT

As the world prepares for the worst consequences of climate change and other factors that threaten our survival on the Planet, there are significant efforts to include bioethics and bioethical education in the active part of saving life and living. What is happening in North Macedonia with the idea and practice of bioethics? Are bioethics and bioethical education involved in attempts to save life and living? We emphasize these issues in the light of the jubilee – twenty years of the largest bioethical event in the Balkans and further – because the *Lošinj Days of Bioethics* are of great importance for the development of bioethics in our region, and the idea of integrative bioethics in North Macedonia is born and developed exactly from the spirit of the *Lošinj Days of Bioethics*.

20 GODINA KASNIJE: RAZVOJ MAKEDONSKE BIOETIČKE MISLI

Dok se svijet priprema za najgore posljedice klimatskih promjena i drugih čimbenika koji ugrožavaju naš opstanak na Planetu, postoje značajni napori da se bioetiku i bioetičku edukaciju uključi u aktivni dio spašavanja života i življenja. Što se događa u Sjevernoj Makedoniji s idejom i praksom bioetike? Jesu li bioetika i bioetička edukacija uključene u pokušaje spašavanja života i življenja? Ta pitanja ističemo u svjetlu jubileja – dvadeset godina najveće bioetičke manifestacije na Balkanu i šire – jer *Lošinjski dani bioetike* imaju veliku važnost za razvoj bioetike na našim prostorima, a ideja integrativne bioetike rađa se i širi u Sjevernoj Makedoniji upravo iz duha *Lošinjskih dana bioetike*.

SILVANA DRAGUN

*Katolički bogoslovni fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Catholic Faculty of Theology, University of Split, Croatia*

REFLEKSIJE CJELOVITE EKOLOGIJE U KONCEPTU RASTA I BLAGOSTANJA SV. HILDEGARDE IZ BINGENA

Integralna ekologija je neodvojiva od brige za opće dobro, prirodni i ljudski okoliš. U izlaganju se, na temelju cjelovite ekologije koju papa Franjo izlaže u enciklici *Laudato si'* (24. svibnja 2015.), analizira doprinos sv. Hildegarde iz Bingena (1098.–1179.) razvoju kršćanske ideje o okolišu. Sv. Hildegarda u svojim spisima nudi suvremenom čovjeku model prevladavanja suvremenog materijalističkog antropocentrizma, »kulture odbacivanja« i devastacije okoliša, polazeći od temeljnih načela benediktinske duhovnosti. Njeno holističko učenje o rastu i blagostanju, koje se temelji na tijesnoj povezanosti čovjeka i prirode, suprotstavlja se tehnokratskoj paradigmi razvoja i konzumerizmu koje dovode do neodrživog razvoja, socijalne i ekološke krize. Polazeći od poziva pape Franje na ekološko obraćenje i promjenu stila proizvodnje i potrošnje, u radu se razmatra mogućnost implementacije Hildegardinog koncepta prirodne i ljudske ravnoteže u odgoju i obrazovanju za cjelovitu ekologiju i »novu humanost«.

REFLECTIONS ON INTEGRAL ECOLOGY IN ST. HILDEGARD OF BINGEN'S CONCEPT OF PROSPERITY AND VITALITY

An integral ecology is inseparable from caring for the common good, the natural and human environment. Starting from the integral ecology presented by Pope Francis in the encyclical *Laudato si'* (May 24, 2015), the paper analyzes the contribution of St. Hildegard of Bingen (1098–1179) in developing the Christian idea of the environment. In her writings, Hildegard offers the modern man a model of overcoming modern materialist anthropocentrism, a "culture of rejection", and environmental devastation based on the fundamental principles of Benedictine spirituality. Her holistic teaching on growth and prosperity, based on the close connection between man and nature, opposes the technocratic paradigm of development and consumerism that leads to unsustainable development and social and environmental crises. Starting from Pope Francis' call for ecological conversion and changing the style of production

and consumption, the paper considers the possibility of implementing Hildegard's concept of natural and human balance in education for integral ecology and "new humanity".

ANITA DUČKIĆ SERTIĆ¹, HRVOJE SERTIĆ²

¹ *Obiteljsko savjetovalište, Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, Hrvatska /*

Family Counselling Centre, Zagreb Archdiocese Caritas, Zagreb, Croatia

² *Kineziološki fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Kinesiology, University of Zagreb, Croatia

OTPORNOST – DUHOVNI RESURS OBITELJIMA KOJE SE SUOČAVAJU S TEŠKIM ŽIVOTNIM SITUACIJAMA IZAZVANIM GLOBALNIM NEMIROM I NESIGURNOŠĆU

Promjene koje su nastale kao posljedica globalne nesigurnosti i napetosti utječu na razvoj kriza u obiteljskom funkcioniranju. Stoga sve više dolazi do stvaranja fragmentiranih obitelji, što se očituje u visokoj stopi razvoda kao i u visokoj razini pada nataliteta (Walsh, 2009). Jasno je da su obitelji na udaru globalnih geopolitičkih, gospodarskih i zdravstvenih struja kad je u pitanju uloga obitelji u društvu, a s druge strane prisutnost individualizma unutar same obitelji. Nerijetko smo svjedoci sve veće izolacije i otuđenosti članova obitelji (Nimac, 2010). Te promjene izazivaju društvo i obitelj na traženje smislenog i svrhovitog života. Stoga se moderni čovjek okreće duhovnosti kako bi zadovoljio svoje duhovne potrebe jer one za njega predstavljaju važan aspekt koji mu može pomoći u nadvladavanju beznada i kriza (Dučkić, Blažeka Kokorić, 2014).

RESILIENCE – A SPIRITUAL RESOURCE FOR FAMILIES FACING DIFFICULT LIFE SITUATIONS CAUSED BY GLOBAL UNREST AND INSECURITY

The changes that have occurred as a result of global insecurity and tensions are affecting the development of crises in family functioning. Fragmented families are increasingly being created, which is manifested through a high

divorce rate, as well as a high rate of falling birth rates (Walsh, 2009). It is clear that families are, on the one hand, under the impact of global geopolitical, economic and health currents when it comes to their role in the society, and on the other hand, the ingression of individualism into the family itself. We often witness family members' growing isolation and alienation (Nimac, 2010). These changes challenge society and family in their search for a meaningful and purposeful life. Therefore, modern man turns to spirituality to meet his spiritual needs because they represent for him an important aspect that can help him overcome hopelessness and crises (Dučkić, Blažeka Kokorić, 2014).

IVO DŽINIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Fakultät für Kroatische Studien, Universität Zagreb, Kroatien*

INTEGRATIVNA BIOETIKA I KULTUROLOGIJA: ZNAČAJNIJE POVEZNICE DVIJU DISCIPLINA

Koncept integrativne bioetike u metodološkom smislu implicira ideju o interakciji različitih spoznajnih perspektiva unutar konkretnoga problemskoga polja i postizanja orijentacijskoga znanja. Slično i kulturologija kao opća znanost o kulturi očituje svoju pluriperspektivističku dimenziju uvažavanjem svih relevantnih istraživanja i pojava novih spoznaja te nastajanja kompetitivnih parcijalnih stvarnosti. Osim toga, kao znanost koja se bavi osebujnošću kulturne stvarnosti u svim njezinim očitovanjima i načinima toga očitovanja, uz brojne rezultate koji se odnose na njezinu dimenziju raspoloživoga znanja, nužno implicira i dimenziju orijentacijskoga znanja. U izlaganju će se, uz spomenute dvije poveznice s konceptom integrativne bioetike, istaknuti i ironijsko obilježje kulturologije.

INTEGRATIVE BIOETHIK UND KULTUROLOGIE: BEDEUTENDE VERBINDUNGEN ZWISCHEN DEN BEIDEN DISZIPLINEN

Der Begriff der integrativen Bioethik im methodischen Sinne impliziert die Vorstellung vom Zusammenwirken unterschiedlicher kognitiver Perspektiven innerhalb eines spezifischen Problemfeldes und der Erlangung von Ori-

tierungswissen. In ähnlicher Weise manifestiert die Kulturwissenschaft ihre pluriperspektivische Dimension durch die Berücksichtigung aller relevanten Forschungen und die Entstehung neuer Erkenntnisse so wie auch durch die Entstehung konkurrierender Teilwirklichkeiten. Als Wissenschaft, die sich mit der Besonderheit der kulturellen Realität in all ihren Erscheinungen und Erscheinungsformen befasst, impliziert sie neben zahlreichen Ergebnissen zu ihrer Dimension des verfügbaren Wissens zwangsläufig auch die Dimension des Orientierungswissens. Neben den beiden Anknüpfungspunkten zum Konzept der integrativen Bioethik wird im Vortrag auch die ironische Charakteristik der Kulturologie herausgestellt.

JAKOV ERDELJAC

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

BIOETIČKA EPOHA: DIJALEKTIČKI PROCES IZMEĐU ANTROPOCENTRIZMA I BIOCENTRIZMA

Bioetička epoha javlja se kao odgovor na problem koji je čovječanstvo postavilo samo sebi poradi nekontrolirane usmjerenosti na samo sebe, a kao odgovor na tu problematiku pojavio se drugi ekstrem – biocentrizam. Kroz pluriperspektivnost bioetike razmotrit ćemo prethodno navedene vrste odnosa između čovjeka i svijeta da bismo dobili potpuniju sliku problemske sfere tipične za tematiziranje bioetičke problematike. Sagledavajući navedeni odnos, analizirat ćemo začetak navedene problemske sfere kao indikatora za smjer kretanja bioetičke epohe te ćemo u tom kontekstu razmotriti pojavu biocentrizma. Sama pojava poslužit će nam u analizi kao točka iz koje tek možemo vidjeti grešku centričnosti jedne ili druge vrste te ćemo – u skladu s tim – razmotriti moguća rješenja.

BIOETHICAL EPOCH: DIALECTICAL PROCESS BETWEEN ANTHROPOCENTRISM AND BIOCENTRISM

The bioethical epoch appears as a response to the problem that humanity has posed to itself due to its uncontrolled focus on itself, and in response to this problem, another extreme has emerged – biocentrism. Through the pluriperspectivity of bioethics, we will consider the previously mentioned types of relations between man and the world to get a full picture of the problematic sphere that is typical for the thematization of bioethical issues. Considering this relation, we will analyze the beginning of the bioethical epoche as an indicator for the direction of the bioethical era, and in this context, we will consider the emergence of biocentrism. The phenomenon itself will serve us in the analysis as a starting point from which we will be able to analyze a general centristic error and consider possible solutions.

**JULIJA ERHARDT¹, IVANA GREGURIC²,
NATAŠA JOKIĆ-BEGIĆ³, EVA JURKOVIĆ⁴,
ANITA LAURI KORAJLIJA³, ANA MASKALAN⁵,
IRIS SARAJLIĆ-VUKOVIĆ⁶, MARIJA SELAK RASPUDIĆ³,
DUBRAVKA ŠVOB ŠTRAC⁷**

¹ *Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Science, University of Zagreb, Croatia*

² *Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

³ *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb*

⁴ *Sirius – Centar za psihološko savjetovanje, edukaciju i istraživanje, Zagreb,
Hrvatska /*

*Sirius – Centre for Psychological Counselling, Education and Research,
Zagreb, Croatia*

⁵ *Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Hrvatska /
Institute for Social Research in Zagreb, Croatia*

⁶ *Sveučilišna bolnica »Sahlgrenska«, Göteborg, Švedska /
Sahlgrenska University Hospital, Gothenburg, Sweden*

⁷ *Institut »Ruđer Bošković«, Zagreb, Hrvatska /
Ruđer Bošković Institute, Zagreb, Croatia*

ETIČKI ASPEKTI FARMAKOLOŠKOG POBOLJŠAVANJA ČOVJEKA: MIŠLJENJA I STAVOVI STUDENATA I STUDENTICA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Farmakološko poboljšanje odnosi se na tehnike namijenjene poboljšanju fizičkih i mentalnih sposobnosti zdravih osoba, primjenom legalnih ili ilegalnih supstanci. Trend porasta interesa za primjenu supstanci u svrhu poboljšanja vidljiv je u cijelom svijetu tijekom posljednjeg desetljeća te se smatra da je upotreba tih sredstava posebice raširena među studentima sveučilišta. Da bismo ispitali taj trend u Hrvatskoj, istražili smo stavove i prakse studenata Sveučilišta u Zagrebu u pogledu uzimanja legalnih i ilegalnih farmakoloških sredstava za poboljšanje fizičkih i mentalnih sposobnosti. Dodatno smo ispitali i njihovo mišljenje o moralnoj opravdanosti tih postupaka. Rezultati pokazuju da vrlo mali postotak studenata Sveučilišta u Zagrebu trenutno koristi ili je sklon primjeni supstanci pomoću kojih bi poboljšali svoje kognitivne sposob-

nosti i fizički izgled. Međutim, većina studenata farmakološko poboljšanje ne smatra moralno upitnim. U predavanju će biti predstavljena šira etička analiza rezultata dobivenih u ovom istraživanju.

ETHICAL ASPECTS OF HUMAN PHARMACOLOGICAL ENHANCEMENTS: OPINIONS AND ATTITUDES OF STUDENTS AT THE UNIVERSITY OF ZAGREB

Pharmacological enhancement refers to techniques intended to improve physical and mental capabilities of healthy individuals, by administration of legal or illegal substances. Popular interest in the use of substances for enhancement shows increasing trend worldwide during the last decade and its widespread use among university students has been suggested. To investigate this trend in Croatia, we explored attitudes and practices of students at the University of Zagreb, regarding the administration of both legal and illegal pharmacological agents to improve physical and mental abilities. In addition, we questioned students' moral justification of these practices used for pharmacological enhancement. The results indicate that very small percentage of Zagreb University students is presently using or prone to use substances enhancing their cognitive capabilities and physical appearance. However, the majority of students do not see pharmacological enhancement as morally questionable. Broader ethical analysis of obtained study findings will be presented in the talk.

LUKA FOTAK

*Opća bolnica Varaždin – Služba za plućne bolesti i TBC, Klenovnik, Hrvatska /
Varaždin General Hospital – Hospital for Pulmonary Diseases and TBC,
Klenovnik, Croatia*

BIOETIKA U DOBA COVID-PANDEMIJE – POGLED KLINIČARA

Bioetiku je u polju medicine prikladno proučavati kroz prizmu razvoja prvih uređaja za dijalizu, uzimajući u obzir već dobro poznatu problematiku premalenog broja dostupnih uređaja te prevelikog broja pacijenata kojima je potrebna hemodijaliza. Od početka COVID-pandemije zdravstveni sustavi u cijelome svijetu suočeni su s neviđenim opterećenjima i nestašicama – od nedostatka najosnovnije zaštitne opreme za osoblje i prevelikog broja COVID-pacijenata do nedovoljnog broja uređaja za suplementaciju kisika i ventilatora pa čak i nedostatnih proizvodnih kapaciteta za tekući kisik. U kriznim uvjetima dolazi do pada kvalitete zdravstvene usluge i do teških odluka koje kliničari moraju donijeti u kratkom vremenskom roku. Uz nadu da su najteži dani pandemije zauvijek iza nas, ostaje pitanje: jesmo li ovog puta imali sreće i hoćemo li sljedećeg puta biti spremni?

BIOETHICS DURING THE COVID-PANDEMIC – A CLINICIAN'S PERSPECTIVE

Bioethics in the medical field can be appropriately studied through the prism of the development of the first dialysis machines, considering the long-known problem of insufficient number of dialysis machines and a too great number of patients in need of hemodialysis. Since the COVID-pandemic started, healthcare systems worldwide have been put under unseen pressures and shortages – from the lack of the most basic personal protective equipment for the personnel and too many COVID-patients to the insufficient number of oxygen supplementation devices, ventilators and even too small capacities for liquid oxygen production. In times of crisis, the quality of healthcare service declines and clinicians are faced with tough decisions which that have to be made in a short period of time. With the hope that the worst days of the pandemic are behind us, the question remains: were we lucky this time and will we be ready next time?

SREĆKO GAJOVIĆ

Croatian Institute for Brain Research, School of Medicine, University of Zagreb, Croatia /

Hrvatski institut za istraživanje mozga, Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

KNOWLEDGE AND INTEGRITY ARE NECESSARY IN RESOLUTION OF ETHICAL CONTROVERSIES IN THE DIGITAL SOCIETY

The digital society promotes the symmetry of the relationships giving the contributors of online discussions equal positions and rights. This could be viewed as the ultimate democratization of society. Integrative bioethics indeed argues that involving a variety of perspectives is necessary to resolve ethical controversies. Here I would like to raise the opposite argument that an open and unmoderated online discussion does not fulfil its democratic mission but instead creates an empty exchange of online posts competing for attention measured by *likes* or *dislikes*. The complexity of the issue is ignored, and the elements of the digital genre promote oversimplification. Subsequently, I argue for asymmetries based on the knowledge and competencies of the involved participants. The integrity issues are claimed to be a key to extending the discussion to those participants providing other perspectives to be integrated into the discussion.

ZNANJE I ČESTITOST KAO TEMELJ ETIČKOG PROMIŠLJANJA U DIGITALNOM DRUŠTVU

Digitalno društvo teži k simetriji odnosa te omogućuje sudionicima *online*-rasprava jednake pozicije i jednaka prava. Ovo se može shvatiti kao konačna demokratizacija društva. Upravo integrativna bioetika tvrdi da su različite perspektive nužne za promišljanje i rješavanje etičkih dvojbi. Ovdje namjeravam razmatrati suprotnu tvrdnju da otvorene i spontane *online*-rasprave nisu ispunile svoju demokratsku misiju, već su, naprotiv, stvorile besadržajnu razmjenu *online*-komentara koji se natječu za pažnju mjerenu *likeovima* i *dislikeovima*. Kompleksnost teme biva ignorirana, a pojednostavljenje se postiže elementima digitalnog žanra. U zaključku, zalažem se za asimetriju zasnovanu na znanju i kompetencijama uključenih sudionika *online*-rasprave. Čestitost predstavlja ključnu vrlinu da bi se rasprava proširila na sudionike čije je perspektive potrebno integrirati u bioetičku raspravu.

MICHAEL GEORGE

*Religious Studies Department, St. Thomas University, Fredericton, Canada /
Odjel za religijske studije, Sveučilište sv. Tome, Fredericton, Kanada*

MAKING CONNECTIONS: SYMPTOMS, PROBLEMS, AND PROTOTYPES

As Integrative Bioethics attempts to bring disparate views and positions into contact that concern general life (*bios*), it may also be time to start thinking about how bioethicists identify and understand the scope and scale of their own perspectives and work. In this presentation, I propose a prototype of a model that would encourage and permit bioethicists to consider (1) how symptoms of problems and actual problems are not clearly identified as such, and so create confusion; (2) how sets of problems are related to each other, and form multi-layered distortions of social and cultural life; and (3) how working groups of bioethicists, and specialists in the full range of scientific and academic disciplines, might begin to share their research and findings within a larger forum where problems are properly understood as degenerative influences on systematic relationships that constitute healthy societies and cultures. Such considerations would necessarily require inter- and multi-disciplinary work, a division between historical studies, including research, interpretation, and adequate and comprehensive historical studies, and applications, where policies, implementations, and critical reflections would occur, all of which would entail extensive communication across all levels of activity and interaction. In short, a bioethical clearing house, of sorts, might be able to bring a certain level of clarity and understanding to how distorted ideas and world views cumulatively decrease the probabilities of our abilities to recognize and respond constructively and creatively to the connected and collective problems that currently are making our world more than a little unliveable.

USPOSTAVLJANJE VEZA: SIMPTOMI, PROBLEMI I PROTOTIPOVI

Budući da integrativna bioetika pokušava ostvariti kontakt među različitim pogledima i stavovima koji se tiču općeg života (*bios*), možda je već vrijeme da počnemo razmišljati o tome kako bioetičari identificiraju i razumiju opseg i razmjere svojih vlastitih perspektiva i rada. U ovom izlaganju predla-

žem prototip modela koji bi mogao potaknuti bioetičare i omogućiti im da razmotre (1) kako simptomi problema i stvarni problemi nisu jasno identificirani kao takvi, čime se stvara konfuzija; 2) kako su skupovi problema međusobno povezani i tvore višeslojne distorzije društvenog i kulturnog života; te 3) kako bi radne skupine bioetičara i stručnjaka u cijelom nizu znanstvenih i akademskih disciplina mogle početi dijeliti svoja istraživanja i rezultate unutar većeg foruma u kojemu se problemi ispravno shvaćaju kao degenerativni utjecaji na sustavne odnose koji konstituiraju zdrava društva i kulture. Takva bi razmatranja nužno zahtijevala interdisciplinarni i multidisciplinarni rad, podjelu između povijesnih studija (uključujući istraživanje, interpretaciju te adekvatne i sveobuhvatne povijesne studije) i primjena (gdje bi se mogle pojaviti politike, implementacije i kritičke refleksije, i to one koje bi podrazumijevale ekstenzivnu komunikaciju na svim razinama aktivnosti i interakcije). Ukratko, neka vrsta bioetičkoga posredništva mogla bi donijeti određenu razinu jasnoće i razumijevanja toga što iskrivljene ideje i pogledi na svijet kumulativno smanjuju vjerojatnost naših sposobnosti da prepoznamo povezane i kolektivne probleme te da konstruktivno i kreativno odgovaramo na njih, dakle, one probleme koji trenutno čine naš svijet više nego nepodnošljivim.

KRISTIJAN GRADEČAK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb

SUPROTNOST ENGLLESKE I NJEMAČKE FILOZOFIJE PRIRODE

Suprotnost između Schellingove filozofije prirode i Baconova empirijskog prirodoslovlja pruža osnovu za razumijevanje današnjih prijevora o opravdanosti tehnološke preobrazbe prirode. Francis Bacon je ciljeve svoje prirodnoznanstvene revolucije iznio u nedovršenom i postumno objavljenom spisu *New Atlantis*. Iako se spis ubraja u književnu vrstu utopijskih romana, sadržajno ipak upotpunjuje djelo *Novum Organum*. Najviša institucija u »novoju Atlantidi« rukovodi se u istraživanju prirode načelom ovladavanja prirodom i postizanja »svega što je moguće«. Stoga »novi organon« predstavlja sredstvo za uspostavu »nove Atlantide«. Schellingova filozofija prirode potpuno je suprotna jer teži u prirodi vidjeti sjedinjenost prirodnog života s onim božanskim. Ona nema težnju gospodariti prirodom, a ni isporučivati svoja otkrića za ostvarenja proizvoljno nametnutih svrha. Iz toga slijedi da prirodoznanstvenik prirodu treba istraživati unaprjeđujući prvenstveno vlastite duševne i spoznajne sposobnosti.

THE CONTRAST BETWEEN BRITISH AND GERMAN PHILOSOPHY OF NATURE

The contrast between Schelling's philosophy of nature and Bacon's empirical natural science proves itself to be the key to understanding the contemporary disputes over the legitimacy of technological modification of nature. Francis Bacon outlined the goals of his natural science revolution in an unfinished and posthumously published treatise *New Atlantis*. While the treatise is considered a utopian novel, it completes the *Novum Organum* with its content. In its research of nature, the highest institution in the "New Atlantis" is governed by the principle of conquering nature and acquiring "anything possible". Therefore, "novum Organum" represents the means to establish the "new Atlantis". Schelling's philosophy of nature is entirely different, for in nature it strives to see a unity of natural life with that of divine. It does not seek to exploit nature or disclose its discoveries to realise arbitrarily imposed purposes. It follows that a true natural scientist should explore nature primarily to improve their own psychical and cognitive capacities.

JOSIP GUĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia

GRANICE NÆSSOVA POJMA SAMO-OSTVARENJA

Norveški filozof Arne Næss ključna je intelektualna figura za razumijevanje pokreta i koncepta dubinske ekologije. Unutar svoje, kako kaže, ekofije, kao temeljni pojam ističe pojam *Samo-ostvarenja* te ga oblikuje u suprotnosti spram *samo-ostvarenja*, kao individualističkog i utilitarističkog *ego-ostvarenja*. Primarni je cilj ovog izlaganja ispitati granice Næssova pojma *Samo-ostvarenja*, no ne u svrhu puke negativne kritike, nego upravo u svrhu iznalaženja ograničenja koja priječe uvid u plodne elemente za formuliranje samoostvarivanja kao jednog od središnjih etičkih pojmova. U tom će se pogledu osvrnuti na probleme razlikovanja živog i neživog, a time i problem odabiranja kandidata za izravni moralni obzir, zatim istinskih interesa i potreba, biosfernog egalitarizma, a konačno i odgovornosti, tj. moralnog subjekta.

LIMITS OF NÆSS' NOTION OF SELF-REALISATION

Norwegian philosopher Arne Næss is one of the crucial figures for understanding the movement and concept of deep ecology. In his, as he says, *ecosophy*, he points out *Self-realisation* as a fundamental notion and formulates it contrary to self-realisation, as individualistic and utilitarian *ego-realisation*. The goal of this presentation is primarily to examine the boundaries of Næss' notion of *Self-realisation*, however not in the sense of mere negative critique, but precisely to find limits that thwart insight into fruitful elements for the formulation of self-realisation as one of the central ethical notions. In this context, the presentation will consider: the issue of differentiation of the living and the non-living, and thus the issue of choosing candidates for moral regard, then the issue of true interests and needs, of biospherical egalitarianism, and finally that of responsibility, i.e. of moral subject.

AZRA JAGANJAC

*Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Sarajevu,
Bosna i Hercegovina /
Faculty of Natural Sciences and Mathematics, University of Sarajevo,
Bosnia and Herzegovina*

ETIKA ODIJEVANJA

Postanak pojedinih dijelova odjeće nije uvjetovan samo zaštitom tijela, nego ima i magičnih utjecaja (npr. pri obavljanju religijskih obreda), estetskih (ukrašavanje tijela), a ovisi i o radnoj aktivnosti (npr. vatrogasno odijelo) ili potječe od osjećaja stida. Na način odijevanja utječu klima, običaji, stupanj kulture, moda, tehnički napredak, radno mjesto, određene prilike i društveni položaj ljudi ili prilike za koje se treba adekvatno obući. Opće je poznato da odjećom koju nosimo, stvaramo određenu sliku o sebi. Stil i primjerenost osnovni su elementi uspješnog predstavljanja te je njihov spoj izuzetno značajan. Važnost ovih elemenata dolazi do izražaja osobito kad je riječ o poslovnom odijevanju te odijevanju u javnim ustanovama. Postavlja se pitanje: što ako izađemo iz okvira primjerenog te koliko takav »propust« može ugroziti nas i okolinu? Ranije je postojala uvijek neka norma, nešto što se podrazumijeva i što se mora poštovati. Danas nosite ono što volite, što vam odgovara, u čemu vidite sebe. U prilici smo da se susretnemo s raznim pravilima i kodeksima koji se tiču odijevanja. Kao takvi, oni bi trebali podizati svijest mladih o »pravilnom« načinu odijevanja te djelovati kao svojevrsno uputstvo. No kakav je stav mladih o tome i koliko uistinu obraćaju pažnju na etiku odijevanja? U izlaganju se pokazuje da je ipak potrebno postojanje određenih kodeksa odijevanja, sve dok oni ne ugrožavaju slobodu da odijevanjem iskažemo sebe ili izazivamo nelagodu drugih.

DRESS ETHICS

The origin of certain parts of clothing is not only conditioned by the protection of the body but also has magical influences (e.g. when performing religious rites), aesthetic (body decoration), and depends on work activity (e.g. fire suit) or stems from the feeling of shame. The way of dressing is influenced by climate, customs, level of culture, fashion, technical progress, workplace, certain occasions and social status of people or occasions for which one should

adequately dress. It is common knowledge that we create a particular image of ourselves with the clothes we wear. Style and appropriateness are the basic elements of successful presentation, and their combination is extremely important. The importance of these elements comes to the fore especially when it comes to business dress codes and dress codes in public institutions. The question is, what if we go beyond the appropriate, and how much such a “failure” can endanger us and the environment. In the past, there was always a norm, something that was taken for granted and that had to be respected. Today we can wear whatever we like, what suits us, what we see ourselves in. We have the opportunity to meet various rules and codes regarding dress. As such, they should raise young people’s awareness of the “right” way to dress and act as a kind of guide. However, what is the attitude of young people about that and how much do they really pay attention to the dressing code? The paper shows that it is necessary to have certain dress codes, as long as they do not endanger the freedom to express ourselves by clothing or cause discomfort to others.

ANTUN JAPUNDŽIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

SUVREMENI ČOVJEK PRED IZAZOVIMA EKOLOŠKE KRIZE

Iako je čovjek oduvijek koristio prirodu i prirodne resurse za svoj svakodnevni život, ipak se to u današnje vrijeme na određeni način pokazalo kao prekomjerno iskorištavanje, pa čak i prekomjerno uništavanje prirodnih dobara, što je dovelo do ekološke krize. Promatrajući, pak, ekološku krizu, valja ponajprije promatrati čovjeka i njegovu ulogu u ekološkoj krizi te njegov odnos prema prirodi jer sve u konačnici i polazi od samoga čovjeka i njegova (ne) odgovornog djelovanja. Stoga u traženju adekvatnog rješenja za ekološku krizu nalazimo razne pokušaje koji na interdisciplinarni način nastoje ukazati na nove putove ophođenja čovjeka prema prirodi kao i na nova moguća rješenja ove krize. U tom kontekstu, ovo izlaganje, povezujući teologiju i ekologiju, ističe kršćansko-teološku dimenziju koja itekako može biti od pomoći u pronalaženju mogućeg odgovora na ekološku krizu koja sve više zahvaća i pogađa suvremenog čovjeka.

THE CONTEMPORARY HUMAN FACING THE CHALLENGES OF ECOLOGICAL CRISIS

Although humankind has always used nature and the natural resources for their everyday life, still, the process appears to be, in a certain way, as exploitation and even destruction of the natural resources, which inevitably results in an ecological crisis. When considering the ecological crisis, one must first look at the role of humans in the ecological crisis and their behaviour towards nature, because ultimately it is the result of their irresponsibility. In the search for an acceptable solution to the problem of the ecological crisis, we therefore find various interdisciplinary approaches to new ways of acting towards nature and new ways of solving the crisis. In this context, this paper combines theology and ecology and emphasises the Christian theological dimension, which can certainly be helpful in the search for an answer to the ecological crisis that affects the modern human being.

MIDHAT JAŠIĆ¹, KADRIJA HODŽIĆ², DRAGO ŠUBARIĆ³

¹ Tehnološki fakultet, Sveučilište u Tuzli, Bosna i Hercegovina /

Faculty of Technology, University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina

² Ekonomski fakultet, Sveučilište u Tuzli, Bosna i Hercegovina /

Faculty of Economics, University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina

³ Prehrambeno-tehnološki fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Food Technology, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

SIROMAŠTVO I PREHRANA – POSLJEDICE I MOGUĆNOSTI

Siromaštvo često narušava moralne vrijednosti ljudi. S prehrambenog stajališta, posljedica siromaštva je glad za koju je uvijek potrebno identificirati konkretna racionalna rješenja. Postoji više vrsta siromaštva, poput apsolutnog, relativnog, urbanog i ruralnog siromaštva. Sve su u izravnoj korelaciji s količinama i vrstama hrane koju siromašni konzumiraju. Kao posljedica siromaštva i nedostatka hrane često je prisutna malnutricija koja nastaje kod nedovoljnog unosa nutrijenata, što rezultira zdravstvenim problemima. Postavlja se pitanje o mogućnosti zdrave prehrane siromašnih u uvjetima relativnog siromaštva, gdje su veće šanse snabdijevanja potrebnim količinama zdravstveno ispravne, nutritivno vrijedne, lokalno proizvedene i sezonske hrane. Ključna etička pitanja u proizvodnji i konzumiranju hrane uključuju donošenje odluka i definiranje količina, vrsta, kvaliteta i vrijednosti hrane. Prednosti se daju lokalno proizvedenim i sezonskim namirnicama.

POVERTY AND NUTRITION – CONSEQUENCES AND OPPORTUNITIES

Poverty often undermines people's moral values. From a nutritional point of view, the consequence of poverty is hunger, for which concrete, rational solutions must always be found. There are different types of poverty, for example absolute, relative, urban and rural poverty. All are directly related to the amount and type of food the poor consume. As a result of poverty and lack of food, malnutrition often occurs because not enough nutrients are consumed, which leads to health problems. The question arises about the possibility of healthy diet for the poor under conditions of relative poverty, where the chances of providing the necessary quantities of healthy, nutritionally valuable, locally produced and

seasonal food are higher. Key ethical issues in food production and consumption include decision-making and determining the quantity, type, quality and value of food. Preference is given to locally produced and seasonal food.

ORHAN JAŠIĆ¹, ZORICA KALUĐEROVIĆ MIJARTOVIĆ²

*¹ Filozofski fakultet, Sveučilište u Tuzli, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Philosophy, University of Tuzla, Bosnia and Herzegovina*

*² Nacionalno i kapodistrijsko sveučilište u Ateni, Grčka /
National and Kapodistrian University of Athens, Greece*

POJAM FARMACEUTSKOG OTPADA U BIOETIČKOM DISKURSU

U prvomu se dijelu izlaganja sažeto eksplicira pojam medicinskog, odnosno farmaceutskog otpada te je predstavljeno nekoliko tipologizacija navedenog oblika otpada. Osim toga, ukazano je na teškoću adekvatnog skladištenja navedenih otpadnih tvari. Posebna je pozornost u referatu usmjerena na fenomen farmaceutskog otpada nastalog zbog neupotrijebljenosti, odnosno neiskorištenosti cjepiva protiv COVID-19. Neiskorištena cjepiva protiv COVID-19, čiji je rok trajanja prošao, postala su značajan dio otpadnih supstrata u razvijenim i tranzicijskim zemljama, a znatno više u nerazvijenim zemljama. Time su nastali novi bioetički izazovi i poteškoće, kojima bi se svakako intenzivno trebali baviti i bioetičari.

THE CONCEPT OF PHARMACEUTICAL WASTE IN BIOETHICAL DISCOURSE

In the first part of the presentation, the concept of medical or pharmaceutical waste is briefly explained and different typologies of this form of waste are presented. In addition, the difficulty of storing this type of waste appropriately will be pointed out. Special attention will be paid to the phenomenon of pharmaceutical waste resulting from unused vaccines against COVID-19. Unused vaccines against COVID-19 with expired expiry dates have become a significant part of the waste substrate, both in developed and transitional countries, but even more so in underdeveloped countries. This has led to new bioethical challenges and difficulties that bioethicists should address intensively.

ANA JELIČIĆ, NEVENA ALJINOVIĆ

*Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
University Department for Forensic Sciences, University of Split, Croatia*

**PRAVO NA SMRT?
EUTANAZIJA I POTPOMOGNUTO SAMOUBOJSTVO
OD ANTIKE DO SUVREMENOG DOBA**

Pitanja o pravu na život i smrt odraz su društvenih vrijednosti, uvriježenih stavova i dominantnih vjerskih opredjeljenja koja su obilježila pojedine etape ljudskog razvoja tijekom povijesti. Mada pojedine zemlje danas prihvaćaju i odobravaju eutanaziju i/ili potpomognuto samoubojstvo kao ustoličeno suvereno pravo, ti postupci i dalje spadaju među najkontroverznija pravna i (bio)etička pitanja. Međutim, takve rasprave nisu novost jer su eutanazija i potpomognuto samoubojstvo prisutni od pamtivijeka, a temelje se na postavkama različitih promišljanja i poimanja vrijednosti ljudskog života, patnje, ali i prava na (dostojanstvenu) smrt. Cilj je ovog rada ukazati na genezu eutanazije i potpomognutog samoubojstva te analizirati i raspraviti ove teme služeći se pluri-perspektivnom metodom, da bi se razumjele okolnosti koje pridonose njihovu prihvaćanju, ali i žustrom protivljenju – od antike do suvremenog doba.

**THE RIGHT TO DEATH?
EUTHANASIA AND ASSISTED SUICIDE
FROM ANTIQUITY TO CONTEMPORARY AGE**

Issues of the right to life and death reflect social values, established attitudes and dominant religious affiliations that have marked certain stages of human development throughout history. Although some countries today accept and approve euthanasia and/or assisted suicide as enthroned sovereign law, these practices remain among the most controversial legal and (bio)ethical issues. However, such debates are not new since euthanasia and assisted suicide have been present since ancient times and are based on the views of different reflections and perceptions of the value of human life, suffering, but also the right to (dignified) death. The aim of this paper is to point out the genesis of euthanasia and assisted suicide and to analyse and discuss these topics using a pluriperspective method to understand the circumstances that contribute to their acceptance, but also fierce opposition from antiquity to contemporary age.

HRVOJE JURIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

LIFE AND HEALTH IN THE KAFKAESQUE CIRCUMSTANCES

In recent years, during the coronavirus pandemic, it has often been heard that global society increasingly resembles Zamyatinian, Huxleyan or Orwellian dystopias, as well as that we live in the “Kafkaesque circumstances”. However, what does that actually mean? In this presentation, I will try to verify the claims about the “Kafkaesque” in today’s world by returning to Franz Kafka’s texts and connecting the reflection on them with issues of health and disease, and life and death.

ŽIVOT I ZDRAVLJE U KAFKIJANSKIM OKOLNOSTIMA

Često se u posljednjih nekoliko godina, tijekom pandemije koronavirusa, moglo čuti da globalno društvo sve više nalikuje na zamjatinovsku, hakslijevsku ili orvelovsku distopiju, kao i da živimo u »kafkijanskim okolnostima«. No što to zapravo znači? U ovom izlaganju nastojat ću verificirati tvrdnje o onom »kafkijanskom« u današnjem svijetu vraćajući se tekstovima Franza Kafke i povezujući refleksiju o njima s pitanjima zdravlja i bolesti te života i smrti.

IVICA KELAM

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti & Kineziološki fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Faculty of Education & Faculty of Kinesiology, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

LAŽNA OBEĆANJA – GATESOVO SPAŠAVANJE AFRIKE POMOĆU GENETIČKI MODIFICIRANIH USJEVA

Savez za zelenu revoluciju u Africi (AGRA) je organizacija koja je osnovana 2006. godine s ciljem transformacije tradicionalne seljačke afričke poljoprivrede u modernu industrijsku poljoprivredu snažno oslonjenu na korištenje umjetnih gnojiva i mehanizacije te na genetički modificirane usjeve. AGRA je financirana od strane Zaklade Billa i Melinde Gates te je od samih početaka pod njihovim snažnim utjecajem. Kritičari od samog osnutka AGRA-e ističu da njen cilj nije dostizanje afričke samodostatnosti u proizvodnji hrane, nego izgradnja novog tržišta za genetički modificirano sjeme i umjetna gnojiva. Promotori AGRA-e, na čelu s Billom Gatesom, ističu da su genetički modificirani usjevi jedino rješenje problema afričke poljoprivrede. U izlaganju ćemo se detaljnije osvrnuti na »spasiteljsku« ulogu Billa Gatesa u promociji genetički modificiranih usjeva u Africi te pokazati da je rješenje ekološka i održiva poljoprivreda, a ne industrijska, korporativna i biotehnoška poljoprivreda koju nameću milijarder i poput Billa Gatesa.

FALSE PROMISES – BILL GATES' RESCUE OF AFRICA USING GENETICALLY MODIFIED CROPS

The Alliance for the Green Revolution in Africa (AGRA) is an organization founded in 2006 to transform traditional African peasant agriculture into modern industrial agriculture, relying on fertilizers, mechanization, and genetically modified crops. AGRA is funded by the Bill and Melinda Gates Foundation and has been strongly influenced by them from the very beginning. Since the founding of AGRA, critics have pointed out that its goal is not to achieve African self-sufficiency in food production but, on the contrary, to build a new market for genetically modified seeds and fertilizers. On the other hand, the promoters of AGRA, led by Bill Gates, point out that genetically modified crops are the only solution to the problems of African agriculture. We will take

a closer look at the “saving” role of Bill Gates in the promotion of genetically modified crops in Africa and show that the solution is organic and sustainable agriculture and not an industrial, corporate and biotechnological agriculture imposed by billionaires such Bill Gates.

KATICA KNEZOVIĆ

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Fakultät für Lehrerbildung, Universität Zagreb, Kroatien

ODGOVORNOST ZA ŽIVOT U PROGLAŠENOJ PANDEMIJI KORONAVIRUSA – MORALNO-ETIČKI VIDIK

Čovjek, kao etičko biće, odgovoran je za svoje slobodno učinjeno djelovanje, koje se prosuđuje prema određenim kriterijima i pred nekom instancom. Preispituje se odgovornost subjekata djelovanja u odlučivanju o epidemiološkim mjerama i njihovoj provedbi u suzbijanju širenja virusa SARS-CoV-2. Preispitivanja odgovornosti obuhvaćaju institucije, kao što su Svjetska zdravstvena organizacija i nacionalne zdravstvene institucije zemalja članica, kao i njihove vlade i druga tijela uključena u odlučivanje o epidemiološkim mjerama. Sagledava se odgovornost djelatnika zdravstvenoga sustava u cijepljenju eksperimentalnim cjepivom, izostanku informiranog pristanka, uvođenju obaveznoga cijepljenja za neke, odstupanju od temeljnih načela medicinske etike (dragovoljnost, autonomija, neškodljivost, korisnost, pravednost). Preispituje se odgovornost građana u njihovu odgovoru na propisane epidemiološke mjere. Sagledava se i odgovornost medija u izvješćivanju o pandemiji, širenju straha i slogana kojima se građane poziva na odgovornost za sebe i druge. Prosuđuje se uvođenje COVID-potvrda, maski za lice i slično.

VERANTWORTUNG FÜR DAS LEBEN IN DER ERKLÄRTEN CORONAVIRUS-PANDEMIE – EINE MORALISCH-ETHISCHE UNTERSUCHUNG

Der Mensch als ein ethisches Wesen ist verantwortlich für seine frei getane Handlungen, die nach bestimmten Kriterien und vor einer Instanz verurteilt werden. Es wird die Verantwortung verschiedener Handlungssubjekten über-

prüft – in der Entscheidung über die epidemiologischen Maßnahmen und deren Umsetzung zur Bekämpfung der Virusausbreitung. Die Überprüfung der Rechenschaftspflicht erstreckt sich auf Institutionen wie die Weltgesundheitsorganisation und die nationalen Gesundheitseinrichtungen der Mitgliedstaaten sowie auf ihre Regierungen und andere Gremien, die an der Entscheidungsfindung und Umsetzung von den epidemiologischen Maßnahmen beteiligt sind. Besondere Aufmerksamkeit gilt den Mitarbeitern des Gesundheitssystems bei der Annahme epidemiologischer Maßnahmen und der Anwendung der Gesundheitsversorgung in Form einer Impfung mit einem experimentellen Impfstoff, dem Fehlen einer Einwilligung nach Aufklärung, der Einführung einer obligatorischen Impfung für bestimmte Personengruppen, der Abweichung von den Grundprinzipien der medizinischen Ethik wie Freiwilligkeit, Autonomie, Sicherheit, Nützlichkeit, Fairness. Die Verantwortung der Bürger für ihre Reaktion auf die vorgeschriebenen epidemiologischen Maßnahmen wird überprüft. Es befasst sich auch mit der Verantwortung der Medien bei der Berichterstattung über den Zustand der Pandemie, der Verbreitung von Angst und der Vermittlung verschiedener Slogans, die die Bürger auffordern, für ihr eigenes Leben und das Leben der Mitmenschen verantwortlich zu sein. Der Zugang zum Arbeitsplatz und zu den verschiedenen Ämtern und anderen Diensten wird anhand eines COVID-Zertifikats, des Tragens einer Gesichtsmaske und dergleichen beurteilt.

LIDIJA KNORR

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

ŠTO JE RIJEKA BEZ VODE?

Rijeka Whanganui na Novom Zelandu razumijeva se od 2017. godine kao živo biće i proglašava osobom te joj se priznaju određena prava. Preko primjera rijeke Whanganui u izlaganju će se pokazati da se na problematiku vode kao prirodnog dobra može gledati i drugačije negoli je to najčešće slučaj u većini zapadnih zemalja te će se otvoriti prostor raspravi o neodrživosti antropocentrizma kao svjetonazora i kapitalizma kao ekonomsko-političko-socijalnog modela.

WHAT IS A RIVER WITHOUT WATER?

The Whanganui River in New Zealand is understood to be a living being and proclaimed to be a person and has been granted certain rights since 2017. Using the Whanganui River as an example, the presentation will show that the issue of water as a natural good can be viewed differently than is most common in most Western countries and open up a debate on the unsustainability of anthropocentrism as a worldview and capitalism as an economic-political-social model.

MARKO KOS

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

THE BEAST CALLED WAR

In 2012 Jønathan Lyons wrote a short analysis of the “Hierarchy of Exclusion” given to us in Orson Scott Card’s book *Speaker for the Dead*. Lyons review of the notions of exclusions will be used as the basis for our analysis of broader concepts we are trying to address in this presentation. Scott Card’s *Speaker for the Dead* is the second book in the tetralogy called *The Enders Quartet* based on the novel *Ender’s Game* published in 1977. The philosophical and ethical implications of questions asked in this science fiction series are plenty and diverse, but for this presentation I would like to focus on the issue of foreignness and otherness and the justification for violence that comes from it. “The Nordic language recognizes four orders of foreignness. The first is the otherlander, or *utlänning*, [...] the second is the *framling* [...], the third is the *raman*, [...] and the fourth is the true alien, the *varelse*, which includes all the animals, for with them no conversation is possible. They live, but we cannot guess what purposes or causes make them act.” The aim of the presentation is to examine violence as tool for communication and war as means to deal with the foreign/other that exceeds the sphere of the communicable.

ZVIJER ZVANA RAT

Godine 2012. Jønathan Lyons napisao je kratku analizu »hijerarhije isključenja«, koju nalazimo u knjizi Orsona Scotta Carda *Speaker for the Dead*. Lyonsov pregled pojmova *isključenja* koristit će se kao osnova za širu analizu koncepata koji će se tematizirati u ovoj prezentaciji. Scott Cardov *Speaker for the Dead* druga je knjiga u tetralogiji pod naslovom *The Enders Quartet*, koja se temelji na pripovijetci *Ender’s Game*, prvotno objavljenoj 1977. Filozofske i etičke implikacije pitanja koja se postavljaju u ovoj znanstvenofantastičnoj seriji brojne su i raznolike, no u ovoj bih se prezentaciji želio usredotočiti na pitanja *stranosti* i *drugosti* te opravdanja nasilja do kojeg zbog njih dolazi. »Nordijski jezik prepoznaje četiri reda *stranosti*. Prvi je tuđinac, ili *utlänning*, (...) drugi je *framling* (...), treći je *raman*, (...) četvrti je pravo *strano/drugo*,

varelse, koji uključuje sve životinje, jer s njima nije moguća komunikacija. Oni žive, ali ne možemo pretpostaviti koje svrhe ili uzroci ih tjeraju na djelovanje. Možda su inteligentni, možda posjeduju samosvijest, ali mi to ne možemo znati.« Cilj je izlaganja ispitati nasilje kao sredstvo komunikacije i rat kao sredstvo nošenja sa *stranim/drugim* koje nadilazi sferu priopćivog riječima.

GÁBOR KOVÁCS

Research Centre for the Humanities, Budapest, Hungary /

Istraživački centar za humanističke znanosti, Budimpešta, Mađarska

THE NOTIONS OF NATURAL AND ARTIFICIAL IN THE 20th CENTURY CULTURAL CRITICISM: THREE APPROACHES – OSWALD SPENGLER, ERNST JÜNGER AND HANNAH ARENDT

The contrast between organism and machine was a popular theme in Victorian philosophy and literature. The story of Frankenstein dealt with the question of crossing the boundary between the realms of the natural and the artificial. The problem of machines, humankind and nature, their relations to each other became acute and pressing after the First World War. From the perspective of social-Darwinist ethics, Spengler examined the relationship between technology and humankind. Ernst Jünger pointed to the disappearance of the difference between the spheres of the organic and the mechanical: These hitherto separate spheres, he claimed, would merge into one. Technology is not a neutral tool; its true essence only reveals itself in the new historical age, after the war. For him, technology is not just the sum of tools and devices, but also a symbolic world, a special language. Human beings are not only subjects of technological development, but also the object of technology: technology changes his living world. The unity of the organic and the mechanical becomes clear: technology itself becomes an organ that functions as a power – the more perfect, the more organic. His conclusion: the age of the cyborg has arrived. Modernity is “traditionally” depicted in philosophical and sociological literature as the age in which artefacts displace nature and destroy the originally given natural environment. From this perspective, the process of modernisation is the process of denaturalisation. Hannah Arendt fundamentally challenged this widely held belief. During the centuries of modernity, according to Arendt, the

process of renaturalisation has taken place to the detriment of the commonly created and maintained human world. The products of increasingly sophisticated machine technology destroy themselves in the process of consumption; they are subjected to the biological necessities of life maintenance.

POJMOVI PRIRODNOG I UMJETNOG U KRITICI KULTURE U 20. STOLJEĆU: TRI PRISTUPA – OSWALD SPENGLER, ERNST JÜNGER I HANNAH ARENDT

Opreka organskog i stroja bila je popularna tema u viktorijanskoj filozofiji i književnosti. Pripovijest o Frankensteinu bavila se pitanjem prekoračenja granice između terena prirodnog i umjetnog. Problem strojeva, čovječanstva i prirode, uključujući njihove međusobne odnose, postao je akutan i urgentan nakon Prvog svjetskog rata. Spengler je, iz perspektive socijaldarvinističke etike, ispitivao odnos između tehnike i čovječanstva. Ernst Jünger ukazao je na nestanak razlike između sfera organskog i mehaničkog: ta će se, do sada odvojena područja, ustvrdio je, spojiti u jedinstvenu cjelinu. Tehnika nije neutralan alat; njezina se prava narav očituje tek u novom povijesnom razdoblju, nakon rata. Za njega tehnika nije samo zbroj alata i uređaja nego je i simbolički svijet, poseban jezik. Ljudi nisu samo subjekti tehničkoga razvoja; oni su također objekti tehnike: tehnika mijenja njihov životni svijet. Jedinstvo organskog i mehaničkog postaje očito: sama tehnika postaje organ koji funkcionira kao moć – što savršenije, to organskije. Njegov zaključak: nastupilo je doba kiborga. Modernost se u filozofskoj i sociološkoj literaturi »tradicionalno« predstavja kao doba kad artefakti istiskuju prirodu i uništavaju izvorno dani prirodni okoliš. Proces modernizacije, s ove točke gledišta, jest proces denaturalizacije. Ovo široko prihvaćeno gledište propitivala je Hannah Arendt. Tijekom stoljeća novoga vijeka, na štetu zajednički stvaranog i održavanog ljudskog svijeta, odvijao se proces renaturalizacije, tvrdi Arendt. Proizvodi sve sofisticiranije strojne tehnike uništavaju se u procesima konzumacije; podvrgnuti su biološkim potrebama održavanja života.

TOMISLAV KRZMAR

*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

OBRAZOVANJE KOJE POŠTUJE ŽIVOT – PORUKE UČITELJSTVA DAVORINA TRSTENJAKA

Djelo Davorina Trstenjaka (1848.–1921.), narodnog učitelja i pedagoškog pisca, svakako privlači pažnju svojom snagom, obimom i raznolikošću. Trstenjak je jedan od onih koji je svojim profesionalnim i životnim naporima izgrađivao učiteljsku profesiju, brinuo za razvoj pojedinaca i nastojao oko prosvjeđivanja širih slojeva društva. Što se tiče ovog izlaganja, usmjerit ćemo se na problematiku kojom se Trstenjak bavio, a koja se može promatrati iz kuta filozofije, pri čemu ovdje treba svakako spomenuti djelo *Etika* (1910.). Nadalje, promotrit ćemo dvije važne teme kojima se Trstenjak, možda i među prvima, zaokuplja. Prvo, problematika Darwinove teorije i njene moguće primjene u obrazovanju, primjerice, u djelu *Darvinizam u uzgoju* (1918.), i drugo, uvođenje praktičkih elemenata odnosa čovjeka prema prirodi u nastavu, što se dobrim dijelom ogleda u Trstenjakovim djelima *Ispod brda Djeda* (1911.) i *Be-sjede na Djedu* (1921.). U ovom ćemo izlaganju nastojati predstaviti bioetička čitanja Trstenjakovih djela, ocrtavajući tezu da su mnogo puta upravo učitelji bili nositelji bioetičkih poruka.

EDUCATION IN REVERENCE FOR LIFE – MESSAGES IN TEACHINGS OF DAVORIN TRSTENJAK

The work of Davorin Trstenjak (1848–1921), a public teacher and pedagogical writer, certainly attracts attention with its strength, scope and diversity. Trstenjak is one of those who built the teaching profession with his professional and life efforts, cared for the development of individuals and sought to enlighten the broader population in society. Regarding this paper, we will focus on the issues that Trstenjak dealt with, which can be viewed from the angle of philosophy. Here, we should certainly mention the work *Etika (Ethics, 1910)*. Furthermore, we will consider two important topics that Trstenjak, perhaps among the first, was interested in. First, the issue of Darwin's theory and its possible application in education, for example, in *Darvinizam u uzgoju (Darwinism in Education, 1918)*, and secondly, by introducing practical ele-

ments of man's relationship to nature in teaching, which is largely reflected in Trstenjak's works *Ispod brda Djeda* (*Under the Djed Hill*, 1911) and *Besjeda na Djedu* (*Djed Speeches*, 1921). In this paper, we will try to present bioethical readings of Trstenjak's works, outlining the thesis that many times teachers were the bearers of bioethical messages.

MISLAV KUKOČ

*Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia /
Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

LOVE OF WISDOM IN THE TIME OF CORONA: THE BEST DOCTOR IS ALSO A PHILOSOPHER

The first part of the title of the presentation – *Love of Wisdom in the Time of Corona* – is inspired by the famous novel *Love in the Time of Cholera* by Gabriel García Márquez, while the second part of the presentation, as well as the content of the paper, problematize the general thesis of Galen's treatise *The Best Doctor is Also a Philosopher*. However, the complete title and the presentation, in general, are inspired obviously by the present-day pandemic. The relationship between ancient philosophy and medicine is discussed both in the light of Galen's sharp and sarcastic objections to the immoral, greedy physicians of his time, as well as in the broader context of social-philosophical relations of ancient and medieval society, where philosophical theory (*theoria*) and medical praxis (*techne*) belong to different Aristotelian sectors: leisure (*skhole*) and labour (*asholia*).

LJUBAV MUDROSTI U DOBA KORONE: NAJBOLJI JE LIJEČNIK UJEDNO I FILOZOF

Prvi dio naslova ovoga izlaganja – *Ljubav mudrosti u doba korone* – inspiriran je slavnom romanom Gabriela Garcije Márqueza *Ljubav u doba kolere*, a drugi dio naslova, kao i samo izlaganje, problematizira glavnu tezu Galenove rasprave *Najbolji je liječnik ujedno i filozof*. Dakako, cijeli naslov, kao i sadržaj izlaganja, inspiriran je aktualnom pandemijom. Odnos antičke filozofije i medicine razmatra se kako u svjetlu Galenovih oštrih i sarkastičnih objecka

nemoralnim pohlepnim liječnicima njegova vremena, tako i u širem kontekstu socijalnofilozofijskih odnosa antičkog i srednjovjekovnog društva, gdje filozofska *theoria* i medicinska *technè* pripadaju različitim sektorima djelatnosti, u smislu Aristotelove podjele dokolice (*shole*) i rada (*asholia*).

BÉLA MESTER

Research Centre for the Humanities, Budapest, Hungary /

Istraživački centar za humanističke znanosti, Budimpešta, Mađarska

LANDSCAPES IN THE DYSTOPIAS OF HUNGARIAN LITERATURE IN THE INTERWAR PERIOD

The First World War triggered a culture shock in European societies; its main element was the experience of the parallelism of the re-barbarisation of society, which became a mass society, and the emergence of a new, technologised environment of the everyday life of soldiers with machine guns, gas masks and canned food. This new, double experience is fundamentally based on the worldview of post-war fiction in the genre of dystopia. In this presentation, the Hungarian dystopias of the interwar period are analysed from the point of view of the representation of animals, plants and the biota in general in their relationship to humans. In the fictions analysed, in the world of the unending fight, there is no rural Hungary. The countryside suffered from forced urbanisation due to constant gas attacks, and for the same reasons there are almost no animals in the urban centres. This unnatural environment is the background for the description of the social dystopia.

KRAJOLICI U DISTOPIJAMA MAĐARSKE KNJIŽEVNOSTI MEĐURATNOG PERIODA

Prvi svjetski rat izazvao je kulturni šok u europskim društvima; njegov glavni element bilo je iskustvo paralelizma između re-barbarizacije društva koje postaje *masovno društvo* te nastanka novog, tehniciziranog okoliša svakodnevnog života vojnika s mitraljezima, gas-maskama i konzervama. Ovo novo, dvostruko iskustvo temeljno je na svjetonazoru poslijeratne fikcije u žanru distopije. U ovom izlaganju ponudit će se analiza mađarskih distopi-

ja napisanih u međuratnom razdoblju sa stajališta prikaza životinja, biljaka i živih bića općenito u njihovu odnosu s ljudima. U analiziranim djelima, u svijetu beskrajne borbe, nema ruralne Mađarske; zemlja je pretrpjela prisilnu urbanizaciju zbog kontinuiranih plinskih napada, a urbani su centri zbog istog razloga gotovo bez životinja. Ovo neprirodno okruženje scena je na kojoj se opisuje društvena distopija.

TEODORA NOT, MARTINA ZELIĆ, BLAŽENKA FILIĆ VULIN

Centar za rehabilitaciju Zagreb, Hrvatska /

Centre for Rehabilitation Zagreb, Croatia

POTICANJE INOVATIVNOSTI U ZAPOŠLJAVANJU OSOBA S INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA

Unatoč činjenici što je pravo na rad i zapošljavanje osoba s intelektualnim teškoćama (IT) prepoznato kao jedno od temeljnih ljudskih prava, zakonodavstvo Republike Hrvatske nije u potpunosti usklađeno s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, što u praksi ima negativan utjecaj na ostvarivanje navedenog prava. Profesionalna zajednica gledajući osobe s IT kao punopravne sudionike, a ne samo kao pasivne primatelje podrške, očekuje afirmativni model pristupa invaliditetu i inkluzivni rast u zajednici. Temeljem problemskog područja, u radu će se raspraviti inovativni model zapošljavanja osoba s IT na otvorenom tržištu rada, s prijedlogom izmjene zakonodavne regulative u više resora, tražeći jednakost bez diskriminatornih obrazaca.

ENCOURAGING INNOVATION IN EMPLOYING THE PERSONS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

Even though the right to work and employment of persons with intellectual disabilities (ID) is recognized as one of the fundamental human rights, the legislation of the Republic of Croatia is not fully in line with the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. The professional community, looking at ID persons as full participants and not just passive recipients of support, expects an affirmative model of approach to disability and inclusive growth in the community. Based on the problem area, the paper will discuss an innova-

tive model of employment of people with ID in the open labor market, with a proposal to change the legislation in several departments, seeking equality without discriminatory patterns.

DENIS NOVKO

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb

**SCHELLING I ZDRAVLJE DUHA:
POJAM LUDILA U *STUTTGARTSKIM PRIVATNIM*
*PREDAVANJIMA***

Schellingova predavanja iz Stuttgarta, održana u užem krugu poznanika, pobuđuju osobito zanimanje ne samo zato što je njegov cjelokupni sustav izložen u znatno intimnijem okruženju nego i zato što je u njemu obrađeno pitanje zdravlja čudi i duha. Premda bi se na prvi pogled moglo doimati da pojam ludila ima sporednu ulogu u Schellingovu sustavu, dubljim se uvidom otkriva da je upravo ludilo nezaobilazan problem u razumijevanju cjeline sustava. Ludilo za Schellinga ima dvije strane, negativnu stranu, ako se razum podredi nižim snagama čudi, a što dovodi do bolesti duha, te pozitivnu stranu, ako se ono sagleda kao stvaralačko nadahnuće i entuzijizam. Schellingov pojam ludila obuhvaća metafizički, etički i estetički smisao zdravlja duha, što je rezultat snažnoga utjecaja Platonove filozofije koju je Schelling još za vrijeme studija marljivo proučavao i tumačio u najranijim radovima. U izlaganju će se prikazati odnos ludila shvaćenoga kao bolest duha i ludila shvaćenoga kao nadahnuće, da bi se pojam zdravlja odredio u širem kontekstu Schellingova sustava.

**SCHELLING AND MENTAL HEALTH: THE NOTION
OF INSANITY IN *STUTTGART PRIVATE LECTURES***

Schelling's lectures in Stuttgart, given to a close circle of acquaintances, arouse particular interest not simply because his entire system is displayed in a much more intimate environment but also because they address the issues of health of temper and spirit. Although it might seem that the concept of insanity has a secondary role in Schelling's system, a more profound insight reveals

that it is an unavoidable problem in understanding Schelling's system as a whole. Insanity for Schelling has two facets, the negative facet, when the reason is subordinated to the lower forces of desire, which leads to the disease of the spirit, and the positive facet, when seen as creative inspiration and enthusiasm. Schelling's notion of insanity encompasses the metaphysical, ethical, and aesthetic meaning of mental health, resulting from the strong influence of Plato's philosophy, which Schelling diligently studied and interpreted in his earliest works during his studies. This presentation will demonstrate the relationship between insanity comprehended as a disease of the spirit and insanity comprehended as inspiration in order to define the concept of health in the broader context of Schelling's system.

BORUT OŠLAJ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija /
Philosophische Fakultät, Universität Zagreb, Kroatien*

EUTANAZIJA I KRAJ KLASIČNOG HUMANIZMA

Sve veći broj ljudi diljem svijeta vjeruje da su legalizirana eutanazija kao državno kontrolirano usmrćivanje na zahtjev i potpomognuto samoubojstvo krajnje humana djela koja se temelje na dosljednom poštivanju ljudskog dostojanstva i autonomije. U prilogu se ispituje specifičan status ljudskog dostojanstva unutar humanističke tradicije i pokazuje zašto moguće zakonsko reguliranje aktivne pomoći pri umiranju i potpomognutog samoubojstva ne dovršava humanističku tradiciju, nego je naprotiv potkopava i konačno ukida.

AKTIVE STERBEHILFE UND DAS ENDE DES KLASSISCHEN HUMANISMUS

Weltweit glauben immer mehr Menschen, dass die legalisierte aktive Sterbehilfe als staatlich kontrollierte Tötung auf Verlangen und der Beihilfe zur Selbsttötung im höchsten Maße humane Taten sind, die auf der konsequenten Achtung der Würde und der Autonomie des Menschen beruhen. Im Beitrag wird der spezifische Status der Menschenwürde innerhalb der humanistischen Tradition kurz erläutert und gezeigt, warum die mögliche rechtliche Regelung der aktiven Sterbehilfe und der Beihilfe zur Selbsttötung die humanistische

Tradition nicht vervollständigt, sondern sie im Gegenteil unterminiert und sie schließlich abschafft.

JOSIP PERIŠA

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

VAŽNOST UMJETNOSTI ZA BIOETIČKO ISTRAŽIVANJE

Cilj je izlaganja ispitati potencijalnu važnost i mogućnosti umjetnosti u (integrativno)bioetičkom istraživanju, imajući u vidu bioetiku kao znanstveno-kulturnu djelatnost koja proučava moralne dimenzije različitih fenomena života s ciljem stvaranja orijentacijskoga znanja prema kojemu se dalje djeluje. Izlaganje će započeti kratkim prikazom uporišnih točaka u povijesnome razvoju bioetike s obzirom na to da se povijesni razvoj bioetike može uzeti kao metodološki predargument za korištenje umjetnosti u bioetičkom istraživanju. Zatim slijedi prikaz obilježja temeljnih metodoloških odrednica bioetičkoga istraživanja, pluriperspektivizma i interdisciplinarnosti, koje omogućuju potencijalno argumentacijsko vrednovanje umjetničkih jezgri znanja u bioetičkom ispitivanju moralne dimenzije određenog fenomena života. Naposljetku slijedi prikaz odabranih primjera umjetničkih djela koja mogu pridonijeti i koja su pridonijela bioetičkom zahvaćanju raznih moralnih problema.

THE IMPORTANCE OF ART FOR BIOETHICAL RESEARCH

The presentation aims to examine the potential significance and possibilities of art in (integrative) bioethical research. In doing so, bioethics will be considered as a scientific and cultural discipline that studies the moral dimensions of various life phenomena with the aim of creating orientational knowledge. The presentation begins with a brief overview of the reference points in the historical development of bioethics, as the historical development of bioethics can be used as a methodological determinant for the use of art in bioethical research. This is followed by an overview of the characteristics of the basic methodological determinants of bioethical research, pluriperspectivism

and interdisciplinarity, which allow for a potential argumentative evaluation of artistic knowledge cores in bioethical investigation of the moral dimension of a particular life phenomenon. In conclusion, an overview of selected examples of artworks that can contribute to and have enriched the bioethical examination of various moral issues is given.

IVAN PERKOV¹, LUKA JANEŠ²

*¹ Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

*² Fakultet filozofije i religijskih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb, Croatia*

IMPRESIJE, ORIJENTIRI I ZAKLJUČCI – KOLEGIJ »INTEGRATIVNA BIOETIKA, OKOLIŠ I DRUŠTVO«

Od akademske godine 2020./2021., u sklopu diplomskog studija sociologije na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, održava se izborni kolegij »Integrativna bioetika, okoliš i društvo«. U izlaganju ćemo predstaviti rezultate, orijentire i impresije sakupljene tijekom nastave održane u eksperimentalnom modusu putem mrežne platforme u akademskoj godini 2020./2021., te nastave održane uživo u akademskoj godini 2021./2022. U izlaganju ćemo se, među ostalim, osvrnuti na plodotvorni susret studenata sociologije i filozofije, koji su vlastitim angažmanom te aktivnim sudjelovanjem u nastavi odjelotvorili integrativni pristup i postigli sinteze koje mogu biti primjenjive kao metodički obrazac za pluriperspektivnu orijentaciju u obradi i evaluaciji raznorodnih bioetičkih problemskih jedinica, te njihovu primjenu u praksi.

IMPRESSIONS, LANDMARKS AND CONCLUSIONS – COURSE “INTEGRATIVE BIOETHICS, ENVIRONMENT AND SOCIETY”

Since the academic year 2020/2021, the elective course “Integrative Bioethics, Environment and Society” is being held within the Graduate Studies of Sociology at the Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb. In this presentation, we present the programme discourse, results and impressions

gathered during the courses held in experimental mode via the online platform in the academic year 2020/2021 and in classic, live mode in the academic year 2021/2022. In the presentation, *inter alia*, we will pay special attention to the fruitful encounter of sociology and philosophy students who, through their engagement and active participation, implemented an integrative approach and achieved syntheses that can be used as a methodological template for a pluriperspective orientation in addressing and evaluating various bioethical problem units and their practical application.

ALEKSANDAR RACZ

*Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
University of Applied Health Sciences, Zagreb, Croatia*

ROMKINJE KAO ŽRTVE INTIMNOG PARTNERSKOG NASILJA

Iako su Romi u Hrvatskoj, kroz višestoljetnu povijest, bili autohtona manjina, nedovoljno poznavanje Roma, njihove kulture, tradicije, jezika i umjetnosti često je uvjetovalo odbojnost većinskog ili autohtonog stanovništva prema njima i posljedično njihovu nepoželjnost, progone i stradanja, što se danas ogleda i u pomanjkanju akademskog interesa za istraživanje romske zajednice, posebice ulaganja napora u istraživanje osjetljivih tema poput nasilja nad Romkinjama u »romskim obiteljima«, kako u odrasloj dobi, tako i u djetinjstvu, što svakako predstavlja kompleksno društveno pitanje, a ne tek privatni problem žrtve ili kulturološku specifičnost određene manjinske grupe. Ovaj rad donosi rezultate istraživanja pojavnosti nasilja nad Romkinjama u romskim obiteljima koje žive u izoliranim romskim naseljima na području Međimurske županije u odrasloj dobi i u djetinjstvu. Iako je 70 % Romkinja tijekom života brutalno zlostavljano, to zapravo nikoga ne zanima, jer – smatra se – ionako su to samo »Cigani«.

ROMA WOMEN AS VICTIMS OF INTIMATE PARTNER VIOLENCE

Roma in Croatia are a historical autochthonous minority with clear determinants of ethnic identity and the peculiarities of cultural, artistic and traditional achievements. However, insufficient knowledge about the Roma, their culture,

traditions, language and art has often led to aversion on the part of the majority population or the indigenous population, and thus to their undesirability, persecution and suffering. This is reflected in the lack of academic interest in researching the Roma community, including violence against Roma women in 'Roma families' both in adulthood and childhood, which is undoubtedly a complex social problem and not just a private problem of the victim or the cultural specificity of a particular minority group. This paper presents the research findings on the incidence of violence against Roma women in Roma families living in isolated Roma settlements in Međimurje County, in adulthood and in childhood. Although 70 per cent of Roma women have been brutally abused in the course of their lives, no one really cares because they are just "Gypsies" anyway.

RAJNA RACZ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ETIČNOST MIJENJANJA VLASTITOG TIJELA RADI STVARANJA NOVOG IDENTITETA KAO DIO ORLANINE KARNALNE UMJETNOSTI

Izlaganje se bavi analizom *karnalne umjetnosti* francuske performerice Orlan i njenim poveznicama s teorijskim tezama poststrukturalizma, dekonstrukcije, feminizma i bioetike. Cilj je izlaganja analizirati, kroz multiperspektivni pristup, njen ključan performans *Omnipresence* (1993.) tijekom kojeg Orlan stvara svoj novi identiteta kao *Svete Orlan*. Izlaganje propituje opravdanost korištenja i mijenjanja vlastitog tijela tijekom performansa u kojem postoji glas koji je nadodan uz sliku njenog tijela na operacijskom stolu, čime Orlan pokazuje da postoje izgovorene riječi koje predstavljaju jedan sustav znakova, a njeno tijelo koje se pred gledateljem alterira predstavlja drugi sustav znakova. Pritom su ta dva sustava znakova suprotstavljani, ali zajedno predstavljaju ideje poststrukturalizma i dekonstrukcije.

THE ETHICS OF CHANGING ONE'S OWN BODY TO CREATE A NEW IDENTITY AS PART OF ORLAN'S *CARNAL ART*

The presentation deals with the analysis of the *carnal art* of French performer Orlan and her connections to the theoretical theses of poststructuralism, deconstruction, feminism and bioethics. Through a multi-perspective approach, the presentation aims to analyse her key performance *Omnipresence* (1993), in which Orlan creates her new identity as *Holy Orlan*. The presentation questions the justification of the use and alteration of her own body during a performance in which a voice is added to the image of her body on the operating table, through which Orlan shows that there are spoken words that represent one system of signs, and her body, which alters itself in front of the viewer, represents another system of signs. In this way, the two sign systems are juxtaposed, but together they represent the ideas of poststructuralism and deconstruction.

IVA RINČIĆ, AMIR MUZUR

Medicinski fakultet & Fakultet zdravstvenih studija, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska / Faculty of Medicine & Faculty of Health Studies, University of Rijeka, Croatia

NAGOVOR NA URBANU BIOETIKU: PRELIMINARNA LISTA URBANIH BIOETIČKIH STANDARDA

Na samom početku potrebno je definirati dvije temeljne odrednice izlaganja: teorijski okvir čini tzv. »šire« shvaćanje bioetike koje kao teren bioetičkog promišljanja i djelovanja podrazumijeva i grad (Potter 1970; Araujo 2015; Rinčić i dr. 2020); u metodološkom smislu izlaganje preuzima i nadograđuje listu postojećih bioetičkih standarda (rezultat istraživačkog projekta *Europska bioetika na djelu – EuroBioAct*, 2014.–2017.), na način prepoznavanja, definiranja i osmišljavanja novih urbanih bioetičkih standarda. Navedeni proces uključivao je nekoliko etapa (teorijska analiza publikacija, uspostava mreže suradnika različitih disciplina s interesom za urbana pitanja, interdisciplinarna konferencija i radionica na temu urbane bioetike, studijski posjet s ciljem istraživanja dobre prakse (Grčka, studeni 2021.). U posljednjoj fazi slijedi izrada i prezentacija urbanih bioetičkih standarda. Cilj je izlaganja predstaviti glavne rezultate prethodnih etapa, kao i preliminarnu listu urbanih bioetičkih standarda.

EXHORTATIONS TO URBAN BIOETHICS: A PRELIMINARY LIST OF URBAN BIOETHICAL STANDARDS

At the very beginning, it is necessary to define two basic determinants of presentation: the theoretical framework is the so-called “broader” bioethics, comprehending the city as a field of bioethical thinking and action (Potter 1970; Araujo 2015; Rinčić et al. 2020); in methodological terms, the presentation takes over and further elevates the list of existing bioethical standards (the result of the research project *European Bioethics in Action – EuroBioAct*, 2014–2017), in a way recognizing, defining and designing new urban bioethical standards. This process included several stages (theoretical analysis of publications, the establishment of a network of collaborators from different disciplines with interest in urban issues, interdisciplinary conference and workshop on urban bioethics, good practice research study visit (Greece, No-

vember 2021), final development and presentation of urban bioethical standards. The presentation aims to present the main results of the previous stages and a preliminary list of urban bioethical standards.

SUNČANA ROKSANDIĆ, KSENIJA TURKOVIĆ

*Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia*

**BIOETIKA U PRISTUPU POUČAVANJU MEDICINSKOG
PRAVA STUDENTIMA PRAVNOG FAKULTETA U ZAGREBU –
ISKUSTVO I IZAZOVI**

Tradicija poučavanja medicinskog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu uključuje i razmatranja brojnih bioetičkih pitanja i načela. Navedeno je posebno došlo do izražaja formiranjem posebnog izbornog predmeta *Bioetika i ljudska prava*, koji se izvodi i na engleskom jeziku. Izlaganje će pružiti uvid u najvažnije teme koje se poučavaju u navedenom predmetu, što ujedno pokazuje i koja bioetička pitanja pravnici smatraju najvažnijima u obrazovanju budućih generacija.

**BIOETHICS IN THE APPROACH TO TEACHING MEDICAL
LAW AT THE FACULTY OF LAW, UNIVERSITY OF ZAGREB –
EXPERIENCE AND CHALLENGES**

The tradition of teaching medical law at the Faculty of Law of the University of Zagreb also includes considerations of numerous bioethical issues and principles. This became particularly clear with the establishment of the special elective course *Bioethics and Human Rights*, which is additionally conducted in English. The presentation will provide insight into the most important topics taught in this course, which also shows the bioethical issues that lawyers consider the most important in the educating future generations.

DARIJA RUPČIĆ KELAM

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Philosophy, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

RANJIVOST, OTPOR I AKTIVNA TIJELA PLESA

Definiramo li aktivizam, vrlo široko, kao smišljenu i organiziranu javnu akciju protiv društvenog i političkog *statusa quo*, onda je aktivizam na simboličnoj razini u samoj srži suvremenog plesa. Plesna umjetnost i aktivizam često se isprepliću hraneći jedno drugo. Angažiranost samog umjetnika na raznim društvenim planovima prelijeva se u osobne poetike i radikalizira izričaje sidreći ih u društveni kontekst. Tako i ples kao stav, protest, aktivizam proizlazi iz nezadovoljstva postojećom situacijom. U tom kontekstu tvrdimo da postoji uska veza i točka konvergencije plesa i revolucije, a ples može postati intrinzičan, sveprisutan dio protesta. U izlaganju će, stoga, biti govora o plesu, revoluciji, podržanom tijelu i ranjivosti u aktivitetu i djelovanju. Zahtjev za okončanjem nesigurnosti i nejednakosti javno se postavlja tako što ljudi izlažu svoju ranjivost u nastojanju da promijene nepovoljne infrastrukturne uvjete, a ranjivost biva shvaćena kao preduvjet pobune.

VULNERABILITY, RESISTANCE AND ACTIVE DANCE BODIES

If we define activism in its broadest sense as a deliberate and organised public action against the social and political status quo, then activism on a symbolic level is at the core of contemporary dance. Dance art and activism are often intertwining, feeding each other. The artist's engagement on different social levels feeds into personal poetics and radicalises forms of expression by anchoring them in a social context. Dance as an attitude, protest and activism thus springs from dissatisfaction with the existing situation. In this context, we argue that there is a close connection and point of convergence between dance and revolution, and that dance can become an intrinsic, ubiquitous part of protest. Therefore, the presentation will discuss dance, revolution, supported body and vulnerability in activity and action. The demand to end insecurity and inequality is made public by exposing their vulnerability in an effort to change unfavorable infrastructural conditions, and vulnerability is perceived as a precondition for rebellion.

NIKOLA SAMARDŽIĆ¹, NEVENA DIVAC²

*¹ Filozofski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia*

*² Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

UTILITARIANISM, POPULISM AND QUASI-ETHICAL DILEMMAS OF THE PANDEMIC

The idea of the modern state promotes the ethics of utilitarianism, citizenship and non-personalized relations between government and society. While preserving the democratic shell, populism promotes personal, authoritarian rule that allegedly removes the intermediaries between the authorities and the subjects. Pandemic revealed the inefficient futility of populism as populist regimes abused epidemiological measures and medical priorities to further restrict democratic rights and personal freedoms. Populist and autocratic regimes, supposedly based on the principles of subordination, order and discipline, contributed to the spread and duration of the pandemic, the illness and death of millions of people, the global erosion of freedoms and democracy, and the principles and mechanisms of public health, with their disregard for evidence-based medicine and science and even human lives.

UTILITARIZAM, POPULIZAM I KVAZI-ETIČKE DILEME PANDEMIJE

Ideja moderne države zasnovana je na etici utilitarizma, na građanstvu i nepersonaliziranim odnosima između vlasti i društva. Dok čuva demokratsku ljušturu, populizam je zasnovan na osobnoj, autoritarnoj vlasti koja navodno uklanja posrednike između vlasti i podanika. Pandemijska je otkrila neučinkovitost uzaludnosti populizma jer su populistički režimi zloupotrebljavali epidemiološke mjere i medicinske prioritete za daljnje sužavanje demokratskih prava i osobnih sloboda. Navodno utemeljeni na načelima podređenosti, reda i discipline, populistički i autokratski režimi, svojim zanemarivanjem medicine zasnovane na dokazima i znanosti, čak i ljudskih života, doprinijeli su širenju i trajanju pandemijske, bolesti i smrti milijuna ljudi, globalnoj eroziji sloboda i demokracije, kao i načela i mehanizama javnog zdravlja.

MARIJA SELAK RASPUDIĆ, NINO RASPUDIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

PANDEMIJSKI PATERNALIZAM I IZVANREDNO STANJE

U ovom će se izlaganju razmotriti ključni bioetički i biopolitički problemi koji su isplivali na površinu za vrijeme pandemije COVID-19. U tom smislu, poseban će naglasak biti stavljen na pandemijski način odlučivanja zato što je Stožer civilne zaštite suspendirao uobičajene demokratske procese, te na propuste u procesu informiranja građana Republike Hrvatske o razlozima uvođenja pojedinih mjera. Na tom tragu razmotrit će se Agambenova teorija izvanrednog stanja kao paradigme vladanja u suvremenoj politici, te njegov doprinos raspravi o pandemijskim politikama vezanim uz COVID-19. Bioetički gledano, proglašenje izvanrednog stanja ima ozbiljne posljedice i za prava pacijenata u odlučivanju o njihovoj zdravlju, odnosno dolazi do osnaženja paternalističkog pristupa liječenju i zanemarivanju nužnosti informiranog pristanka. Posljedice takvog postupanja tek ćemo vidjeti, no može se pretpostaviti da će doći do trajnijeg narušavanja odnosa između liječnika i pacijenta te povećanja otpora pacijenata prema liječnicima što, uz očite zdravstvene posljedice za pojedinca, može negativno utjecati i na društvo u cjelini, odnosno na mogućnost suzbijanja neke buduće pandemije i bilo kakvog zajedničkog zdravstvenog društvenog odgovora na kriznu situaciju.

PANDEMIC PATERNALISM AND A STATE OF EMERGENCY

This presentation will address key bioethical and biopolitical issues that surfaced during the COVID-19 pandemic. Special emphasis will be placed on the pandemic way of decision-making because the Civil Protection Headquarters has suspended the usual democratic processes and on oversights in the process of informing the citizens of the Republic of Croatia about the reasons for introducing certain measures. Agamben's theory of the state of emergency as a paradigm of governance in contemporary politics will be considered and his contribution to the discussion of pandemic policies related to COVID-19. From the perspective of bioethics, the declaration of a state of emergency has serious consequences for the rights of patients in deciding on their health. A

strengthening of the paternalistic approach in medical treatment is one of them as well as neglect of the need for informed consent. The consequences of such treatment are yet to be seen, but it can be assumed that there will be a more permanent disruption of the doctor-patient relationship and increased patient resistance to medical doctors. This, with obvious health consequences for individuals, can negatively affect society as a whole, especially a possibility of prevention of future pandemics and any common health social response to the crisis.

ODILON-GBÈNOUKPO SINGBO

*Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska /
Croatian Catholic University, Zagreb, Croatia*

BIOETIČKO TEMATIZIRANJE ALGORITMIČKE CIVILIZACIJE

Razne informatičko-digitalne paradigme posredstvom umjetne inteligencije nužno mijenjaju tradicionalno-filozofsko-teološko poimanje čovjeka. Svugdje su algoritmi koji reguliraju, utječu te ponekad upravljaju životima. Odnos prema zbilji – točnije, prema istini – prolazi kroz metamorfoze. U toj algoritmičkoj civilizaciji »istinito« i »ispravno« nameću se, ali po tehnokratskoj logici posredstvom rezultata koje posreduju pametni strojevi. Nameće se pitanje o čovjekovu mjestu u takvoj civilizaciji, karakterističnoj po novom tehno-ekonomskom mentalitetu i po pristupu ljudskom životu kao skupu biopredmeta podložnih proizvodnji, artificijalizaciji ili komercijalizaciji. Koja je znanstvena istina o ljudskoj prirodi u epohi u kojoj se ne događaju samo promjene, nego je i sama epoha promijenjena? Ljudska je priroda često shvaćena po logici *homo fabera* s uskom koncepcijom koja je čas biologizam, čas antropologizam, čas sociologizam, a čas tehnologizam.

BIOETHICAL THEMATIZATION OF ALGORITHMIC CIVILIZATION

Various information-digital paradigms through artificial intelligence necessarily change the traditional philosophical and theological conception of

mankind. Everywhere there are algorithms that regulate, influence and sometimes manage life. The relation to reality, more precisely to the truth, goes through metamorphoses. In this algorithmic, “true” and “correct” are imposed, but according to technocratic logic, through the results mediated by smart machines. The question arises about man’s place in such a civilization, characterized by a new techno-economic mentality and considers human life as a set of bio-objects subject to production, artificialization or commercialization. What is the scientific truth about human nature in an age where not only changes are happening, but the age itself has changed? Human nature is often understood according to the logic of *homo faber* with a narrow conception that is now biologism, now anthropologism, now sociologism, or technologism.

MATIJA MATO ŠKERBIĆ¹, MILOŠ MARKOVIĆ²

¹ *Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska / Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

² *Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sveučilište u Beogradu, Srbija / Faculty of Sport and Physical Education, University of Belgrade, Serbia*

EMPIRIJSKA ETIKA SPORTA: KRŠENJE PRAVILA U ABA KOŠARKAŠKOJ LIGI

U izlaganju povezujemo teorijsku literaturu etike sporta sa stavovima stvarnih praktičara sporta. Naše je stajalište da bi etika sporta, s jedne strane, trebala empirijski provjeravati svoje teorijski domišljene teorije i tvrdnje, dok bi, s druge strane, trebala koristiti empirijske podatke za svoje stavove, teorije i principe. U studiji sučeljavamo literaturu etike sporta (Fraleigh, Simon, Imbrišević, Loland, Flynn, Russell, Eylon) s empirijskim podacima i perspektivom profesionalnih košarkaša u košarkaškoj ligi ABA. U tu svrhu izradili smo upitnik s 12 pitanja pomoću kojih smo nastojali utvrditi u kojoj mjeri igrači namjerno krše pravila, kako točno (na koji način), kada (u kojim situacijama) i zašto (s kojim obrazloženjima). U istraživanju je sudjelovalo 66 profesionalnih košarkaša iz različitih klubova: Cedevita iz Slovenije; Cibona iz Hrvatske; Igokea iz Bosne; te FMP, Mega i Partizan iz Srbije. Konačno, ovim izlaganjem predlažemo *empirijsku etiku sporta* kao novo područje etike sporta u kojem će se moći vršiti stalna provjera, ali i nužna utemeljenja za stvaranje etičkih (normativnih) principa i teorija.

EMPIRICAL ETHICS OF SPORT: RULE-BREAKING IN ABA BASKETBALL LEAGUE

In this presentation, we establish a link between the theoretical ethical literature and actual sports practitioners. We argue that sport ethics should, on the one hand, empirically test its theoretical opinions, theories and assertions and, on the other hand, use empirical data to make assertions and theories in the first place. In the study, we confront the sport ethics literature (Fraleigh, Simon, Imbrišević, Loland, Flynn, Russell, Eylon) with the empirical data and perspective of professional basketball players in the ABA Basketball League. For this purpose, we created a questionnaire with 12 questions aimed at finding out to what extent players intentionally violate the rules, precisely how (in what way), when (in what situations) and why (with what justifications). For the questionnaire, 66 professional basketball players from different clubs were interviewed: Cedevita from Slovenia; Cibona from Croatia; Igokea from Bosnia; and FMP, Mega and Partizan from Serbia. Finally, we propose the *empirical ethics of sport* as a new area of the ethics of sport, in which necessary checking *of*, but also grounding *for* ethical (normative) claims can be done in a new way.

ALEKSANDRA ŠMIT

*Bioetičko društvo Srbije, Beograd, Srbija /
Bioethics Society of Serbia, Belgrade, Serbia*

OBRISI ČOVJEKA – ŽIVOT U 21. STOLJEĆU

Postoji unutarnja potreba čovjeka da uvijek s nostalgijom promatra prošlost, kako je nekad bilo ljepše, bolje, lakše... Nebitno je što je neka osoba baš u tom »boljem« periodu vlastitog ili društvenog života bila možda neutješno nesretna – čak i u tom slučaju može se nostalgично prisjećati nekih drugih dana. Kao što je trava uvijek zelenija s druge strane ograde, neko je drugo vrijeme bilo ljepše od sadašnjeg trena. No, ako ćemo pravo, u mnogočemu je današnji čovjek u pravu kada se s melankolijom okreće prošlosti. Ako ništa drugo, socijalni je aspekt života tada bio neusporedivo kvalitetniji ili je, pak, postojao u svom iskonskom obliku. Čovjek je danas izgubljen u vremenu i prostoru, i to na mnogo razina, te se pita je li njegov lik u ogledalu stvaran. Kako pronaći sebe, zadržati se i opstati u vrlo novom svijetu? Imamo li hrabrosti uhvatiti se u koštac i boriti se za iskonsko *ja*, istovremeno se boreći za mikro- i makrosvijetove? Gdje su granice ili makar obrisi tih svjetova, vlastitog i kolektivnog u svijetu gdje se individuum briše poput statusa na internetu?

CONTOURS OF MAN – LIFE IN THE 21st CENTURY

There is an inner need for a person to always look with nostalgia at the past because it used to be more beautiful, better, easier... It does not matter that a person may have been inconsolably unhappy in that "better" time of their own or social life - even in that case one can remember other days with nostalgia. Just as the grass is always greener on the other side of the fence, another time was nicer than the present moment. In many ways, however, the people of today are right when they turn to the past with melancholy. At least the social aspect of life was incomparably better or existed in its original form. People today are lost in time and space on many levels and they wonder if their figure in the mirror is real. How can we find ourselves, stay and survive in the brave new world? Do we have the courage to tackle and fight for the primordial *I* while fighting for the micro- and macroworlds? Where are the boundaries or at least the outlines of these worlds, one's own and the collective in the world where the individual is erased like status on the Internet?

BERNARD ŠPOLJARIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

**FROM IMAGE TO CONCEPT:
ONTO-EPISTEMOLOGICAL APPROACH
TO THE IDENTITY CONTROVERSY**

The discussion aims to provide an epistemological model that would help solve the cultural problems related to identity in its broad spectrum, including race, gender, ethnicity, sexual orientation, religion, etc. The basic assumption is that ideas understood as concepts provide clear and distinct knowledge, in contrast to image-based representations that are prone to conflate and link images of things based on habit, i.e. tradition. The act of conceptualization enables the distinction between the essential and the accidental in the given idea of a thing. The application of this epistemological model to the ontological questions concerning theology, sociology, labour theory, culture and art should elucidate is there a historical progressive trajectory regarding avoidance of identity reductionism.

**OD PREDODŽBE DO POJMA:
ONTO-EPISTEMOLOGIJSKI PRISTUP
SPORU OKO IDENTITETA**

Cilj je ove rasprave pružiti epistemološki model koji će pomoći rješavanju kulturoloških problema koji se tiču pitanja identiteta u njegovoj širokoj obuhvatnosti koja sabire rasu, rod, etnicitet, spolnu orijentaciju, religiju itd. Osnovna je pretpostavka da ideje shvaćene kao pojmovi omogućuju jasno i odjelito znanje u suprotnosti spram predstavljачke moći zasnovane na predodžbama, koja je podložna ulančavanju predodžbi stvari prema navici, tj. tradiciji. Činidba poimanja omogućuje razabiranje između bitnog i onoga što je slučajno u određenoj ideji stvari. Primjena ovog epistemološkog modela na ontološka pitanja koja pogađaju teologiju, sociologiju, teorije rada, kulturu i umjetnost, trebala bi rasvijetliti i pitanje postojanja historijske razvojne putanje po pitanju izbjegavanja redukcionizma identiteta.

STJEPAN ŠTIVIĆ

*Teološki fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija /
Faculty of Theology, University of Ljubljana, Slovenia*

O POBOLJŠANJU U BIOETIČKIM RASPRAVAMA: ANALIZA, RAZJAŠNENJA I POJAŠNENJA

U suvremenim bioetičkim raspravama tema poboljšanja čovjeka postaje središnje mjesto prijepora. U središtu prijepora nalazimo pitanje: možemo li dopustiti i pod kojim uvjetima preinaku čovjeka? Drugačije postavljeno: postoje li granice koje – kod poboljšavanja čovjeka – ne bismo smjeli prijeći? Autor u izlaganju polazi od pojmova granice, poboljšanja i tehničke nadgradnje. Nadalje, ukazuje na nejasnost spomenutih pojmova kao jedan od razloga etičkoga prijepora. U izlaganju se, u prvom redu, nudi pojmovna analiza, razjašnjenja i pojašnjenja pojmova granice, poboljšanja i tehničke nadgradnje te njihova odnosa prema etici kao refleksiji o dobru i pravilnu življenje.

ON THE CONCEPT OF IMPROVEMENT IN BIOETHICAL DEBATES: ANALYSIS, DISTINCTIONS AND CLARIFICATIONS

In contemporary bioethical debates, the topic of human improvement becomes a central point of contention. The central question is: can we allow human modification and under what conditions? In other words, are there limits that – in the improvement of human being – we should not cross? The author's presentation is based on the notions of limit, improvement and enhancement. Furthermore, the author points to the ambiguity of the mentioned notions as one of the reasons for the ethical contention. Presentation primarily offers conceptual analysis, distinctions and clarifications of the concepts of limit, improvement and enhancement, and their relationship to ethics as a reflection on good and right living.

STIPAN TADIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

IZMEĐU OSOBNE SLOBODE I OPĆEG DOBRA – RELIGIOZNOST I ODLUKA O CIJEPLJENJU

Tema su izlaganja osobne slobode i zaštita osobnog zdravlja u polarizaciji sa zaštitom zdravlja drugih i društvenom odgovornošću u okviru donošenja odluke o cijepljenju protiv bolesti COVID-19, uz naglasak na religioznost. Provedeno je mrežno istraživanje na 183 sudionika. Prema rezultatima, religioznost je statistički značajno i negativno povezana sa statusom cijepljenosti. Sudionici koji su se cijepili ili se namjeravaju cijepiti kao razloge navode pokazivanje *odgovornosti za zdravlje svojih bližnjih* (54,7 %), *pokazivanje odgovornosti za vlastito zdravlje* (53,7 %), *pokazivanje odgovornosti za društvo* (49,5 %) i prihvaćaju ograničenja osobnih sloboda (44,2 %) radi prioriteta društvenoga nad pojedinačnim interesima. Upravo bismo na temelju prioriteta općega dobra nad pojedinačnim, sukladno socijalnom nauku Crkve, da je opće dobro važnije negoli dobro pojedinca, nastojali interpretirati dobivene rezultate.

BETWEEN PERSONAL FREEDOM AND PUBLIC GOOD – RELIGIOSITY AND DECISION ON VACCINATION

The topic of this presentation is the polarisation between personal freedom and the public good in relation to COVID-19 vaccination, with a particular focus on religiosity. An online survey was conducted (183 participants). The results show that religiosity is negatively correlated with vaccination status. Participants who were vaccinated or planning to be vaccinated at the time of the survey gave the following reasons for vaccination: *responsibility for other people's health* (54.7%), *responsibility for one's own health* (53.7%), *responsibility for the public good* (49.5%), and they accept restrictions on their own civil liberties (44.2%). This priority of group interest above individual interest, which is in accordance with Catholic Social Teaching, is our framework for interpretation of the findings.

VELIMIR TERZIĆ

*Opća županijska bolnica Vinkovci, Hrvatska /
County General Hospital Vinkovci, Croatia*

CIRKUMCIZIJA IZMEĐU MEDICINE I RELIGIJE

Cirkumcizija (hrv. obrezivanje) kirurški je operacijski zahvat pri kojem se odstranjuje dio kože pri vrhu muškog spolnog organa. Prema dostupnim podacima, kroz povijest se izvodi duže od petnaest tisuća godina u međuodnosu specifičnog kulturno-vjerskog miljea pojedinih civilizacija i medicine. Smatra se da su prvobitni razlozi bili ritualne, uglavnom religijske prirode, da bi kasnije bili pridodani i higijenski razlozi. U posljednja dva stoljeća broj medicinski indiciranih cirkumcizija postupno raste, no u pojedinim je kulturama cirkumcizija i dalje motivirana religijskim uvjerenjima te predstavlja obilježje pripadnosti. Može li bioetički standard, u ovom slučaju, biti ispreplitanje medicinskoga i religijskoga te u kojem omjeru?

CIRCUMCISION BETWEEN MEDICINE AND RELIGION

Circumcision is a surgical procedure in which part of the foreskin of the male sexual organ is removed. According to the available data, it has been performed for more than fifteen thousand years as part of the interaction between the specific cultural and religious milieu of individual civilizations and medicine. It is believed that the original reasons for the procedure were mostly ritual and religious in nature, but hygienic reasons were later added. Although the number of medically indicated circumcisions has gradually increased over the last two centuries, in some cultures, it is still religiously motivated and considered a symbol of belonging. Can the bioethical standard, in this case, be the intertwining of medical and religious, and to what extent?

ANA TOMIČIĆ, ANAMARIA MALEŠEVIĆ, ANTO ČARTOLOVNI
Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb, Hrvatska /
Croatian Catholic University, Zagreb, Croatia

NADILAŽENJE ALGORETIČKIH APORIJA – EMPIRIJSKA ANALIZA ETIČKIH VRIJEDNOSTI U DOMENI UMJETNE INTELIGENCIJE U ZDRAVSTVU

S obzirom na postojeća etička razmatranja o umjetnoj inteligenciji u zdravstvu, polazišna točka ovog izlaganja vodit će se trostrukim ciljem: (1) predstaviti preliminarne rezultate empirijske analize intervjua s ključnim dionicima iz područja digitalnog zdravstva, usmjerenih na prepoznavanje novih etičkih i društvenih izazova digitalnih tehnologija u zdravstvenom sektoru; (2) pomoću teorijskog koncepta algoretike (Benanti, 2020.) istaknuti glavne identificirane etičke izazove na koje se algoretika osvrće, s obzirom na to da algoretika otvara novo poglavlje etičkog promišljanja kojemu je cilj ocrtati skup etičkih principa koje je moguće implementirati u softver; (3) da bismo prionuli na rješavanje pitanja algoretike, predlažemo transponiranje teorije dionika iz područja menadžmenta u širu društvenu domenu. Združenost algoretike i teorije dionika pruža veću provedbenu snagu od zasebne primjene obiju teorija i doprinosi istančanom poboljšanju epistemičke prakse humanističkih znanosti koje se dotiču umjetne inteligencije.

ALGORETHICAL APORIA... AND BEYOND? – AN ANALYSIS OF EMPIRICAL EVIDENCE AND ETHICAL VALUES IN THE SPHERE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN HEALTHCARE

In light of current ethical considerations of AI-based technology in healthcare, this presentation has three objectives: (1) to present the preliminary findings of an empirical study with key stakeholders in the AI-based healthcare ecosystem to identify the emerging ethical and social issues or challenges of digital technologies in the healthcare sector; (2) highlight the main ethical challenges identified in our analysis using the concept of algorethics (Benanti, 2020), as algorethics is an emerging chapter of ethical reflection that aims to outline a set of ethical principles that can be implemented in software to mitigate unintended effects; (3) address the concerns of algorethics by pro-

posing to further extend the applicability of stakeholder theory and transfer it from management studies to the broader social domain. The combination of algorethics and stakeholder theory offers greater implementational power than either approach on its own and complements the epistemic practises of the humanities in AI.

**TIJANA TRAKO POLJAK, DOMAGOJ MENDEK, MAJA
OSMANČEVIĆ**

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

STAVOVI HRVATSKIH STUDENATA O GENETIČKOJ TEHNOLOGIJI I GENETIČKI MODIFICIRANOJ HRANI

Genetički inženjering odnosi se na tehnologiju genetičkog modificiranja životinjskih (uključujući i čovjeka) i biljnih organizama. Kao jedna od ključnih bioetičkih tema suvremenog doba uvrštena je i među bioetičke standarde kojima je cilj »pružiti donositeljima odluka (...) listu što konkretnijih smjernica koje bi trebale voditi k unapređenju odnosa čovjeka i okoliša« (Miloš i Doričić, *Europska bioetika na djelu*, 2017). Međutim, nužna su empirijska istraživanja o stavovima građana o ovoj temi, a posebice studenata kao budućih nositelja takvih odluka. Donosimo rezultate ankete provedene mrežnim putem 2020./2021. na prigodnom uzorku studenata sveučilišta u Osijeku, Splitu i Zagrebu (N=1245) u sklopu dvaju projekata: *Ekološko znanje, stavovi i ponašanje studentica i studenata u Hrvatskoj*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (43-923-1042), te *EuroBioMed*, Hrvatska zaklada za znanost (IP-2020-02-7450). Stavovi studenata o genetičkoj tehnologiji i genetički modificiranoj hrani analiziraju se i u odnosu na socijalno-ekološke orijentacije i individualna obilježja. Dobiveni se rezultati uspoređuju i s ranijim istraživanjima (Nikodem, 2005; Kufrin, 1997).

CROATIAN STUDENTS' ATTITUDES ABOUT GENETIC TECHNOLOGY AND GENETICALLY MODIFIED FOOD

Genetic engineering refers to the technology of genetic modification of animal (including human) and plant organisms. As one of the key contemporary bioethical topics, it is included among the “bioethical standards” aimed at “providing decision makers [...] with a list of the most concrete guidelines that should lead to improving human relations and the environment” (Miloš and Doričić, *European Bioethics in Action*, 2017). However, more empirical research is needed on the attitudes of citizens on this topic, especially students as future decision-makers. We bring the results of an online survey conducted in 2020/2021 on the convenient students' sample from the universities of Osijek, Split and Zagreb (N=1245), as part of two scientific projects: *Ecological Knowledge, Attitudes and Behavior of Students in Croatia*, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb (43-923-1042), and *EuroBioMed*, Croatian Science Foundation (IP-2020-02-7450). Students' attitudes about genetic technology and genetically modified food are additionally analyzed in relation to their socio-ecological orientations and individual characteristics. The results are also compared with previous research (Nikodem, 2005; Kufirin, 1997).

**TIJANA TRAKO POLJAK, BRUNO ŠIMAC,
VLADIMIR IVANOVIĆ**

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

HRVATSKI RURALNI PROSTORI KAO RURALNI SOCIJALNO-EKOLOŠKI SUSTAVI (RSES-OVI): POJMOVNI I METODOLOŠKI PRISTUPI

Socijalno-ekološki sustavi (SES) predstavljaju novi pristup u shvaćanju održivosti zajednica koji uključuje ekonomsku, ekološku i socijalnu dimenziju. Ruralni prostori posebno su pod utjecajem modernizacijskih pritisaka te se od njih traži prilagodba na promjene koje nerijetko teku drugačijim tempom i smjerom razvoja na koje su tradicionalne naviknuti. Tu se radi o pritiscima »izvana« (globalizacija, otvoreno tržište, modernizacija, inovacije, urbanizacija, nove tehnologije...), ali i »iznutra«, pri čemu dolazi do miješanja tradicionalnog, modernog pa i postmodernog načina življenja i vrijednosnih sustava. Stoga dinamičnije shvaćanje ruralnih prostora i njihovih zajednica kao socijalno-ekoloških sustava nudi korisnu novinu u pojmovnom i metodološkom smislu istraživanja ne samo promjena koje se ruralnim prostorima događaju kroz vrijeme nego i njihova odgovora na te promjene kroz ključne pojmove osjetljivosti, prilagodbe i otpornosti. Izlaganje je nastalo u sklopu projekta *SECURURAL*, Hrvatska zaklada za znanost (UIP-2019-04-5257) te će se pokazati kako se ovaj konceptualni i empirijski pristup može primijeniti na hrvatske ruralne prostore.

CROATIAN RURAL AREAS AS RURAL SOCIAL-ECOLOGICAL SYSTEMS (RSES): CONCEPTUAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES

Socio-ecological systems (SES) represent a new approach to understanding the sustainability of communities that includes economic, environmental and social dimensions. Rural areas are particularly affected by modernization pressures and are required to adapt to changes that often take place at a different pace and direction of development to which they are traditionally accustomed. These are pressures “from outside” (globalization, open market, modernization, innovation, urbanization, new technologies, etc.), but also “from within”,

where traditional, modern and even postmodern lifestyles and value systems are often intertwined. Therefore, a more dynamic understanding of rural areas and their communities as socio-ecological systems offers a useful novelty in conceptual and methodological research not only of changes that occur in rural areas over time, but also their response to these changes through key concepts of sensitivity, adaptation and resilience. We analyse how this conceptual and empirical approach can be applied to Croatian rural areas. The research is part of the project *SECURURAL*, Croatian Science Foundation (UIP-2019-04-5257).

MAJA VEJIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

DIGITAL MEDIA AND HYBRID WARFARE – THE ETHICAL PROBLEMS OF DEFINING CIVILIANS IN CONTEMPORARY ARMED CONFLICT

Today, armed conflicts are significantly different from what we until relatively recently understood by the term ‘war’. This applies in particular to the active involvement of the general population of the states in conflict but also to the involvement of the civilians of non-participating states. This is maybe best seen in the recent example of the response of civilians around the world to the armed conflict in Ukraine. Another significant difference between traditional and modern warfare is in the methods used by the armies, and it is increasingly difficult to clearly distinguish direct conflict or military attack from indirect attack, as well as the terms ‘soldier’ and ‘civilian’ in the context of the ‘hybrid war’. How much personal action falls under civilian action, even understood as a humanitarian and moral duty, where is the line between anti-war engagement and active action in conflict, to what extent is an active and politically responsible citizen a civilian, and at what point do they become a soldier-amateur?

DIGITALNI MEDIJI I HIBRIDNO RATOVANJE – ETIČKI PROBLEMI DEFINICIJE CIVILA U SUVREMENIM ORUŽANIM SUKOBIMA

Oružani sukobi danas značajno se razlikuju od onog što smo relativno donedavno podrazumijevali pod pojmom ‘rat’. To se posebno odnosi na angažman stanovništva sukobljenih država, no i na angažman civilnog stanovništva država koje u tom sukobu ne sudjeluju. Najbolje se to vidi na recentnom primjeru odgovora civila diljem svijeta na oružani sukob u Ukrajini. Druga značajna razlika između tradicionalnog i modernog ratovanja jest u metodama kojima se koriste vojske sukobljenih strana, pa je unutar sintagme ‘hibridni rat’ sve teže jasno razlučiti direktan sukob ili napad vojske na vojsku od indirektnog, jednako kao i pojmove ‘vojnici’ i ‘civil’. Koliko osobnog djelovanja spada pod civilno djelovanje, čak pod ljudsku, humanitarnu i moralnu dužnost, gdje je granica između antiratnog angažmana i aktivnog djelovanja u sukobu i do koje je mjere aktivan i politički odgovoran građanin civil, a u kojem trenutku počinje biti – vojnici-amater?

LINO VELJAK

Zagreb, Hrvatska /

Zagreb, Kroatien

BIOETIKA I LOGIKA REPRODUKCIJE

Komu služi bioetika? Ako se svrha bioetičkih istraživanja i promišljanja odredi i prakticira isključivo kao poboljšavanje uvjeta života u okviru zatečene logike reprodukcije, bioetika će se profilirati kao čimbenik učvršćivanja svjetskog poretka zasnovanoga na logici profita. Naprotiv, ako se iz bioetičkih spoznaja steknu uvidi u autodestruktivnu prirodu one proizvodnje i reprodukcije života koja se temelji na spomenutoj logici profita kao samosvrhe, bioetička će se nastojanja profilirati kao jedan ometajući i osporavajući čimbenik.

BIOETHIK UND DIE LOGIK DER REPRODUKTION

Wem dient die Bioethik? Falls der Zweck der bioethischen Forschungen und Überlegungen nur als eine Verbesserung (und dadurch auch die Stärkung)

der Lebensbedingungen innerhalb bestehender Logik der Reproduktion bestimmt und praktiziert wird, profiliert sich die Bioethik als ein Faktor der Befestigung der auf der Logik des Profits begründeten Weltordnung. Doch, wenn die bioethischen Erkenntnisse zur die Einsichten in die selbsterstörerische Natur solcher Produktion und Reproduktion des Lebens, die auf der genannten Logik (Profit als Selbstzweck) begründet wird, führen, profiliert sich das bioethische Bemühen als ein Faktor der Verhinderung und Bestreitung.

DAFNE VIDANEC

Velevučilište Baltazar, Zaprešić, Hrvatska /

Baltazar University of Applied Sciences, Zaprešić, Croatia

ENCIKLIKA *LAUDATO SI'* I NJEZINI ODJECI EKOLOŠKOG HUMANIZMA U SUVREMENOM SVIJETU

Živimo – posudit ću terminologiju svojstvenu Th. S. Kuhnu – u jednom, društveno-moralno promatrano, paradigmatško-pragmatičkom dobu. Ono je na ekološkoj planu iznjedrilo »srditu« (Aristotel) »deklaraciju« o dobrobiti našega *oikosa* – planeta Zemlje. To nas, pak, na moralno-duhovnim osnovama sagledano, udaljuje od ekologiji leksički inherentnog koncepta *logosa*. To udaljavanje nije, smatramo, »jednotračno« (Heidegger), nego je posljedica aktualne, sveopće, fenomenski promatrane situacije u svijetu koji se trenutno nalazi pred mnogolikom opcionalnošću, s obzirom na pitanje krize izazvane »fenomenom COVID-19«. Udaljavanje o kojem se ovdje želi govoriti jest posljedica nedostatnog znanja o svijetu u kojem živimo, o Planetu koji nastanjujemo. U ovom elaboratu želimo iznijeti »nacrt« za tezu da je ekologija, ako je promatramo kroz njezino etimološko određenje, *nauk o kući* ili *domu*, a na tragu Bergoglia možemo kazati: nauk o našem planetu shvaćenom kao Božji dom. Elaborat je tematski fokusiran na ontološke temelje humanizirane ekologije pape Franje, u čijem je središtu čovjek i njegova/njezina briga (njem. *Sorge*) za »buduće bilo« (Heidegger) našeg planeta. Predmet izlaganja jesu shvaćanje, tumačenje i artikulacija ključnih odrednica Franjine enciklike *Laudato si'*.

ENCYCLICAL *LAUDATO SI'* AND ITS ECOLOGICAL-HUMANIST ECHOES IN THE CONTEMPORARY WORLD

We live – I will borrow the terminology inherent to Th. S. Kuhn – in a paradigmatic-pragmatic age, socially-morally observed. On the ecological level, it has brought out an “angry” (Aristotle) “declaration” on the well-being of our *oikos*, the planet Earth. This, in turn, on moral and spiritual grounds, distances us from the *logos*, which is lexically inherent to ecology. This distancing is not, we consider, “one-sided” (Heidegger), but a consequence of the current, universal, phenomenally observed situation in a world that is currently confronted with a multifaced optionality, given the issue of the crisis caused by the “COVID-19 phenomenon”. The distancing we want to talk about here results from a lack of knowledge about the world we live in, about the Planet we are inhabiting. In this presentation, we want to present a “draft” for the thesis that ecology, if we look at it by its etymological definition, is the *doctrine of house or home*. Following Bergoglio, we can say: the doctrine of our planet is understood as God’s home. The elaborate is thematically focused on the ontological foundations of the humanized ecology of Pope Francis, at the heart of which is the human being and their care (ger. *Sorge*) for the “future past” (Heidegger) of our planet. The subject of the presentation is the understanding, interpretation, and articulation of the key determinants of Francis’ encyclical *Laudato si'*.

IVANA VINKOVIĆ VRČEK

*Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb, Hrvatska /
Institute for Medical Research and Occupational Health, Zagreb, Croatia*

IZLOŽENOST MIKRO- I NANOPLASTICI: PROCJENA ZDRAVSTVENIH RIZIKA KOD LJUDI

Proizvodnja se plastike posljednjih desetljeća povećala više od 200 puta, a danas se moderni život ne može zamisliti bez upotrebe tog materijala koji je višenamjenski, otporan, lak za obradu i pristupačan te predstavlja vitalni izvor za rast inovacija. Međutim, plastika u okolišu podliježe sporoj fotorazgradnji te kemijskoj, fizikalnoj i biološkoj razgradnji, što dovodi do fragmentacije na komade manje od 5 milimetara, zvane mikroplastika, i na čestice manje od 1 mikrometra, zvane nanoplastika. Njihova sveprisutnost u okolišu (oceani, slatke vode, zrak, ribe i školjke itd.) i hrani (pivo, morska sol, voda iz slavine i flaširana voda itd.) predstavlja stalnu prijetnju za ekosustave i ljude. Osim toga, mikro- i nanoplastika može adsorbirati i akumulirati opasne kemikalije i ljudske patogene iz okoliša poput »trojanskoga konjaka«. Procjenu opasnosti mikro- i nanoplastike po zdravlje ljudi nužno je integrirati u holističko razumijevanje lanca vrijednosti i životnog ciklusa plastike.

EXPOSURE TO MICRO- AND NANO-PLASTICS: HEALTH RISK ASSESSMENT IN HUMANS

Plastic production has increased more than 200 times in recent decades, while the modern lifestyle is fully dependent on the use of this versatile, durable, easy-to-process and affordable material, which is a vital source of innovation growth. In the environment, however, plastic is slowly degraded by photo-chemical, physical and biological degradation, resulting in fragmentation into pieces smaller than 5 mm, known as microplastics, and particles smaller than 1 micrometer, known as nanoplastics. Their ubiquity in the environment (oceans, fresh water, air, fish and shellfish, etc.) and in food (beer, sea salt, tap water and bottled water, etc.) poses a constant threat to ecosystems and people. In addition, micro- and nanoplastics can absorb and accumulate hazardous chemicals and human pathogens from the environment. Given the immaturity of the field and its intrinsic complexity, there is a critical need for a comprehensive assessment of the health hazards and risks of micro- and nanoplastics

to gain a holistic understanding of the plastics value chain and its implications for human health.

DAVOR VUKOVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /

Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

KRŠĆANSKO-TEOLOŠKI ODGOVOR NA IZAZOV KRIZE I BOLESTI

Dvije velike krize pogađaju svijet zadnjih godina. Prva je kriza globalna, uzrokovana pandemijom koronavirusa. Druga je kriza uzrokovana ratom u Ukrajini i njoj se ne nazire kraj. Trajno nas prate i druge krize i bolesti koje pogađaju ljude. Kršćanski odgovor i teološko-duhovna dimenzija borbe protiv kriza i bolesti također su iznimno važni, ali su očekivano, u svijetu, pa i u Hrvatskoj, pali u drugi plan. U ovom izlaganju želimo ukazati na to da je moguće ponuditi duhovni, evanđeoski, teološki, tj. specifično kršćanski odgovor na pitanje krize i bolesti. U tom smislu ukazat ćemo na četiri teme koje se iz kršćansko-teološkoga kuta tiču odnosa prema (korona)krizi i bolestima. Prvo, svaka je kriza prilika za obraćenje i novo okretanje Bogu. Drugo, vjera u Isusa Krista razgoni strah od bolesti, virusa i kriza. Treće, krize, bolesti i ratovi pozivaju nas da budemo svjedoci ljubavi i milosrđa. Četvrto, krize i bolesti nam dodatno mogu, u svjetlu vjere, usmjeriti pogled nade prema vječnom životu i Božjem Kraljevstvu.

CHRISTIAN-THEOLOGICAL ANSWER TO THE CHALLENGES OF CRISIS AND DISEASE

Two major crises have affected the world in recent years. The first is global and is caused by the coronavirus pandemics. The second is caused by the war in Ukraine, the end of which we cannot foresee. Other crises and diseases have also disrupted our lives. The response of Christianity and the theological-spiritual dimension of the struggle against the crises and diseases are

extremely important but, as could have been expected, have faded into the background. This paper indicates to the possibility of responding to the crises and diseases in a spiritual, evangelical, theological and specifically Christian way. In this sense, it accentuates four topics within the context of Christian theology that are relevant to the (corona) crisis and diseases. First, every crisis is an opportunity to return to God. Second, faith in Jesus Christ lessens the fear of diseases, viruses and crises. Third, crises, diseases and wars call us to be witnesses of love and mercy. Finally, in the light of faith, crises and diseases can help us direct our hope toward eternal life and the Heavenly Kingdom.

SAŠA ZAVRTNIK¹, DAMIR ŽUBČIĆ²

*¹ Geotehnički fakultet u Varaždinu, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Geotechnical Engineering in Varaždin, University of Zagreb,
Croatia*

*² Veterinarski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Veterinary Medicine, University of Zagreb, Croatia*

**CRTICE BIOETIČKOG KONCEPTA ZAŠTITE PRIRODE
I OKOLIŠA U DJELIMA J. R. R. TOLKIENA**

Djela J. R. R. Tolkiena zauzimaju istaknuto i prepoznatljivo mjesto u svjetskoj književnosti te su ostavila neizbrisiv trag u njenoj povijesti. Uz to, neka od njih poslužila su kao inspiracija za isto tako fantastičnu ekranizaciju fantastičnih priča, čime su postala iznova aktualna i zanimljiva ljudima diljem globusa. Ono što se može naći u književnim djelima i filmskim ostvarenjima trilogije *Gospodar prstenova* te iz njih naučiti jest, među ostalim, i prepoznavanje utjecaja čovjeka na svijet u kojem živi. Taj utjecaj na prirodu i ljudski okoliš jest negativan, a opisan je u kontekstu života kao nerazdvojne cjeline. Takav prikaz odaje crtice bioetičkog koncepta sagledavanja života, ukazujući na potrebu za odgovornim i mudrim odnosom prema čitavom stvorenju, odnosno drugim, ne-ljudskim oblicima života.

SKETCHES OF THE BIOETHICAL CONCEPT OF NATURE AND ENVIRONMENTAL PROTECTION IN THE WORKS OF J. R. R. TOLKIEN

The works of J. R. R. Tolkien occupy a prominent and recognizable place in world literature and have left an indelible mark on its history. Some of these fantastic stories served as an inspiration for film-making, making them relevant anew, interesting to people around the globe. What can be found and learned from in the literary works and film achievements of *The Lord of the Rings* trilogy is, among other things, recognizing the influence of human beings on the world in which they live. This impact on nature and the human environment is negative and is presented in the context of life as a whole. As such, it reveals the outlines of the bioethical concept of perceiving life, pointing to the need for a responsible and wise attitude towards the creation and other nonhuman life forms.

MARIJA ZELIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

E-ČOVJEK: E-PARTICIPACIJA I SUVREMENO GRAĐANSTVO

Cilj je ovog izlaganja teorijska analiza koncepta e-participacije i nje-mu pripadnog pojma e-građanstva, koji u recentnoj, kako znanstvenoj, tako i neznanstvenoj literaturi te suvremenim narativima, postaju neiscrpna tema mnogih autora. E-participacija kao proces uključivanja građana putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija u politiku, procese donošenje odluka te dizajna i pružanja usluga nudi se kao suvremeno rješenje problema sve manjeg stupnja političkog djelovanja. U ovom izlaganju, nasuprot čestim pozitivnim elaboracijama ovog fenomena, želi se ukazati na moguće neželjene posljedice inzistiranja na nekritičkim implementacijama digitalnih tehnologija u svrhu stvaranja e-čovjeka/građanina, poput polarizacije na one koji su uključeni (mrežno) i one koji su (e-)isključeni.

E-HUMAN: E-PARTICIPATION AND CONTEMPORARY CITIZENSHIP

The aim of this presentation is to provide a theoretical analysis of the concept of e-participation and the concept of e-citizenship, which have recently become an inexhaustible theme for many authors in both academic and non-academic literature and contemporary narratives. E-participation as a process of involving citizens through information-communication technologies in politics, in decision-making processes and in the design and delivery of services is offered as a modern solution to the problem of declining political activity. In contrast to the frequent positive elaborations of this phenomenon, in this presentation we want to point out the possible unintended consequences of insisting on an uncritical implementation of digital technologies to create e-human/citizen, such as polarization regarding those involved (online) and those (e-)excluded.

Okrugli stol
**HRVATSKA I GMO:
OD CRESKOG APELA DO SABORSKE
DEKLARACIJE**

Round Table
**CROATIA AND GMO:
FROM THE CRES APPEAL TO
THE CROATIAN PARLIAMENT DECLARATION**

ANTE ČOVIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

**HRVATSKA I GMO:
OD CRESKOG APELA DO SABORSKE DEKLARACIJE**

Bez obzira na raznolikost i brojnost tema o kojima se dosad raspravljalo na *Lošinjskim danima bioetike*, može se bez ograde konstatirati da je problematika GMO-a u poljodjelstvu kontinuirano bila u fokusu ove manifestacije te da su nezaobilazni znanstveno-kulturni doprinosi koje je ova manifestacija dala općehrvatskom otporu protiv imperijalne tehnologije GMO-a i očuvanju biotičkog suvereniteta Hrvatske kao zajedničke domovine svih živih bića koja na njenom teritoriju obitavaju. U tom kontekstu treba posebno spomenuti dva dokumenta koja su, u povezanosti s odgovarajućim okruglim stolovima, donešena u sklopu manifestacije *Lošinjski dani bioetike*. Na trećim *Lošinjskim danima bioetike* (14.–16. lipnja 2004.), odnosno okruglom stolu »GMO i bioetički suverenitet«, donesena je *Lošinjska deklaracija o biotičkom suverenitetu*. U sklopu 8. *Lošinjskih dana bioetike* (18.–20. svibnja 2009.), kao podsjetnik na deset godina sustavnog otpora uvođenju GMO-a u Hrvatsku, održan je okrugli stol pod naslovom »Hrvatska i GMO – deset godina poslije«, na kojem je usvojena *Lošinjska izjava – za Hrvatsku bez GMO-a*. Sustavni otpor definiran je tom prilikom kao »teorijski osmišljeno i praktički usklađeno protivljenje

građanskih, akademskih i političkih krugova i institucija« (usp. programsku publikaciju 8. *Lošinjskih dana bioetike*, str. 161), a počeo je *Creskim apelom* koji su 4. rujna 1998. u Cresu usvojili sudionici znanstveno-kulturne manifestacije 7. *Dani Frane Petrića*, pod punim nazivom *Apel za etičku i pravnu regulaciju primjene genetskog inženjerstva u proizvodnji i distribuciji hrane*. *Apel* je proizveo neposredni politički učinak jer je njegov programski sadržaj Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora 27. studenoga 1998. donio kao obvezujući *Zaključak*. Na crti hrvatskoga bioetičkog otpora zaredali su se brojni obrambeni dokumenti: odluke županijskih skupština o proglašenju područja slobodnih od GMO-a, *Apel bioetičara za odbacivanje zakona o GMO-u* (Hrvatsko bioetičko društvo, Podružnica Zagreb, 6. travnja 2005.), zaključci koje je 3. srpnja 2008. godine donio Odbor za zaštitu okoliša Hrvatskog sabora pod nazivom *Hrvatska slobodna od GMO-a* itd. Možemo konstatirati da je s *Deklaracijom o Alpe-Adria-Dunav području slobodnom od GMO-a*, koju je Hrvatski sabor donio 25. ožujka 2022., »usklađeno protivljenje« unošenju GMO-a u Hrvatsku uspješno uvedeno ne samo u treće desetljeće trajanja nego i u posve novu – međunarodnu dimenziju sustavnog otpora.

CROATIA AND GMO: FROM THE CRES APPEAL TO THE CROATIAN PARLIAMENT DECLARATION

Regardless of the diversity and number of topics discussed so far within the *Lošinj Days of Bioethics*, it can be stated without hesitation that the issue of GMOs in agriculture has been continuously in the focus of this conference, and that the unavoidable scientific and cultural contributions of this conference to the Croatian resistance against the imperial technology of GMOs and the preservation of the biotic sovereignty of Croatia as the common homeland of all living beings inhabiting its territory. In this context, special mention should be made of two documents that, in connection with the corresponding round tables, were adopted as part of the *Lošinj Days of Bioethics*. Within the third *Lošinj Days of Bioethics* (June 14–16, 2004), i.e. the round table “GMO and Bioethical Sovereignty”, the *Lošinj Declaration on Biotic Sovereignty* was adopted. As part of the 8th *Lošinj Days of Bioethics* (May 18–20, 2009), as a reminder of ten years of systematic resistance to the introduction of GMOs into Croatia, a round table entitled “Croatia and GMOs – Ten Years Later” was held and the *Lošinj Declaration – For GMO free Croatia* was adopted. Systematic

resistance was defined on that occasion as “theoretically designed and practically coordinated opposition of civic, academic and political circles and institutions” (cf. the programme publication of the 8th *Lošinj Days of Bioethics*, p. 161) that began with the *Cres Appeal* adopted on September 4, 1998 in Cres by the participants of the conference 7th *Days of Frane Petrić*, under the full title *Appeal for Ethical and Legal Regulation of the Application of Genetic Engineering in Food Production and Distribution*. The *Appeal* produced an immediate political effect because its program content was adopted by the House of Representatives of the Croatian National Parliament on November 27, 1998 as a binding *Conclusion*. Numerous defense documents have emerged on the line of Croatian bioethical resistance: decisions of county assemblies declaring GMO free areas, *Appeal of Bioethicists to Reject GMO laws* (Croatian Bioethical Society, Zagreb Branch, April 6, 2005), conclusions adopted on July 3, 2008 by the Croatian Parliament’s Committee for Environmental Protection entitled *GMO Free Croatia*, etc. It can be stated that with the *Declaration on the Alps-Adriatic-Danube Region Free of GMO*, adopted by the Croatian Parliament on March 25, 2022, “coordinated opposition” to the introduction of GMOs into Croatia was successfully transferred not only in the third decade but also in a whole new – international dimension of systemic resistance.

IVICA KELAM

*Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti & Kineziološki fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Education & Faculty of Kinesiology, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

REGULIRANJE NOVIH TEHNIKA UREĐIVANJA GENA U POLJOPRIVREDI NA RAZINI EU – STANJE I PERSPEKTIVE

Studija Europske komisije o novim genetičkim tehnikama, objavljena 29. travnja 2021., izazvala je odmah po objavljivanju kontroverze i politički sukob Europske komisije i Europskog parlamenta oko autorizacije novih sorti sjemena genetički modificiranih usjeva. Budući da Europska komisija planira izraditi novi zakonodavni okvir u kojem bi se dopustila sjetva poljoprivrednih kultura nastalih novim tehnikama uređivanja genoma, očito je da na razini

Europske unije predstoji novo razdoblje borbe za očuvanje europskih polja od genetički modificiranih usjeva. U izlaganju ćemo pojasniti politički i znanstveni kontekst i kontroverze koje se događaju u procesu izrade novog pravnog okvira uređenja regulacije GMO-a u Europskoj uniji. Republika Hrvatska se jasno odredila protiv sjetve genetički modificiranih usjeva, a *Deklaracija o Alpe-Adria-Dunav području slobodnom od GMO-a* predstavlja veliki poticaj za očuvanje hrvatskih polja od GMO-a.

REGULATING THE NEW GENE EDITING TECHNIQUES IN AGRICULTURE ON THE LEVEL OF EU – STATE-OF-THE-ART AND PERSPECTIVES

The European Commission study on new genetic techniques, published on 29 April 2021, triggered controversy and political conflict between the European Commission and the European Parliament over the authorisation of new seed varieties of genetically modified plants immediately after its publication. As the European Commission plans to develop a new legal framework to allow the sowing of crops resulting from new genome-editing techniques, it is clear that a new era of struggle to preserve Europe's fields from genetically modified crops is imminent. In the presentation, we will clarify the political and scientific context and controversies taking place in drafting a new legal framework for the regulation of GMOs in the EU. The Republic of Croatia has decided against the sowing of genetically modified crops, and the Declaration on the *Alps-Adriatic-Danube Region Free of GMO* is an excellent incentive for preserving Croatian fields from GMOs.

MARIJANA PETIR

*Hrvatski sabor, Zagreb, Hrvatska /
Croatian Parliament, Zagreb, Croatia*

HRVATSKA – ZEMLJA SLOBODNA OD GMO-a

U razdoblju od 2003. do 2010. sve županije u Republici Hrvatskoj donijele su odluke da svoja područja proglašavaju slobodnim od GMO-a, čime je zabranjeno ispuštanje živih GMO-a u okoliš na teritoriju cijele Hrvatske, čak

i u pokusne svrhe. Godine 2010., u saborsku je proceduru upućena inicijativa o proglašenju Alpe-Adria regije slobodne od GMO-a te se o njoj raspravljalo u više navrata na saborskim radnim tijelima. Godine 2014. inicijativa je dobila podršku europskih parlamentaraca iz te regije, a 2015. je izmijenjena europska direktiva koja daje državama članicama mogućnost zabrane uzgoja pojedinačnih GMO-a ili skupina GMO-a na dijelu ili čitavom svojem teritoriju. Hrvatski je sabor, na prijedlog Odbora za poljoprivredu, 2022. usvojio *Deklaraciju o Alpe-Adria-Dunav području slobodnom od GMO-a* i pozvao međunarodne partnere iz te regije da se priključe ovoj inicijativi. *Deklaracija* i aktivnosti koje će slijediti pomoći će u promoviranju i brendiranju Republike Hrvatske kao zemlje domaće i kvalitetne hrane, usmjerene prema ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji i uzgoju proizvoda bez GMO-a.

CROATIA – GMO FREE COUNTRY

Between 2003 and 2010, all counties in the Republic of Croatia made decisions to declare their areas GMO free, which prohibited the release of live GMOs into the environment throughout Croatia, even for experimental purposes. In 2010, an initiative to declare the Alps-Adriatic region GMO free was submitted to the parliamentary procedure and discussed on several occasions by parliamentary working bodies. In 2014, the initiative received the support of European parliamentarians from the region, and in 2015, a European directive was amended that gives member states the option to ban the cultivation of individual GMOs or groups of GMOs in parts or all of their territory. The Croatian Parliament, at the suggestion of its Committee for Agriculture, in 2022 adopted the *Declaration on the Alps-Adriatic-Danube Region Free of GMO* and invited international partners from the region to join this initiative. The *Declaration* and subsequent activities will contribute to promoting and branding the Republic of Croatia as a country of domestic and quality food, oriented towards organic agricultural production and the cultivation of GMO free products.

VALERIJE VRČEK

*Farmaceutsko-biokemijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Pharmacy and Biochemistry, University of Zagreb, Croatia*

GMO U VRIJEME PANDEMIJE

S Bayerovim preuzimanjem Monsanto i s pojavom koronavirusa, utihnula je medijska prezentacija GMO-a i usporene su razvojne aktivnosti u agro-kemijskoj industriji. Posljednji pokušaj promocije GMO-a u Hrvatskoj obavio je u Splitu nobelovac Richard Roberts dva tjedna prije službenog proglašenja pandemije. Ulaskom u vrijeme pandemije GMO je izgubio prioritetni profil, pa se ispod radara javnosti provuklo nekoliko važnih događaja, koji zaslužuju pažljiviji pristup i upozorenja: sudska presuda zbog ilegalne sjetve GM-usjeva, europska dozvola za GM-soju »XtendFlex«, Bayerovo otkazivanje herbicida glifozata te pojava novih znanstvenih hvalospjeva o GM-usjevima kao panaceji.

GMO IN TIMES OF PANDEMIC

After the Bayer acquired Monsanto and with the coronavirus outburst, a media appearance of GMO has silenced, and development activities in the agrochemical industry have slowed down. The last try at GMO promotion in Croatia was performed in Split by Nobel laureate Richard Roberts two weeks before the pandemic officially started. By entering pandemic times, the priority status of GMO was lost, and, therefore, several important events occurred unnoticed. A more careful approach and relevant warnings are warranted for these issues: court ruling against illegal seeding of GM crops, a European license for GM-soy "XtendFlex", Bayer's withdrawal from herbicide glyphosate, and the emergence of new claims from scientists which celebrate GM-crops as a panacea.

Studentska bioetička radionica
SLOBODA I ZDRAVLJE

Student Bioethics Workshop
FREEDOM AND HEALTH

IRIS BIŠKUP

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

**JOGA: ALTERNATIVNA METODA
POBOLJŠANJA MENTALNOG ZDRAVLJA?**

U ovom izlaganju govorit ću o jogi, tj. sustavnom pristupu duhovnim vježbama koje se danas uobičajeno prakticira diljem svijeta. Cilj je izlaganja otvoriti pitanje mogućnosti korištenja joga kao alternativne metode za poboljšanje mentalnog zdravlja suvremenog čovjeka. Također, analizirajući rezultate raznih interdisciplinarnih istraživanja, posebno ću skrenuti pozornost na: (I) mentalne i zdravstvene blagodati prakticiranja joga; (II) opravdanost korištenja alternativnih metoda u liječenju mentalnih bolesti; i (III) razloge za integraciju joga u službene zdravstvene ustanove za liječenje mentalnih poremećaja.

**YOGA: AN ALTERNATIVE METHOD
FOR IMPROVING MENTAL HEALTH?**

In this presentation, I will talk about yoga, i.e. a systematic approach to spiritual exercises practised all over the world today. The aim of this presentation is to ask whether yoga can be used as an alternative method to improve the mental health of modern human beings. Through the analysis of various interdisciplinary research findings, I will particularly focus on the following points: (I) the mental and health benefits of practising yoga; (II) the justification for using alternative methods in the treatment of mental illness; and (III) reasons for integrating yoga into formal healthcare settings for the treatment of mental disorders.

JURAJ BOBANOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ETIKA I PROBLEM UČINKA PLACEBA U MEDICINI

U ovom izlaganju govorit ću o etičkim aspektima korištenja učinka placeba u medicini. Sljedeći problemi bit će u središtu razmatranja: (I) etičke opravdanosti i/ili neopravdanosti korištenja placeba u farmaceutskoj industriji; (II) povezanosti učinka placeba i manipulacije društva; (III) odnosa učinka placeba i slobode suvremenog čovjeka; (IV) granica neštetnog korištenja placeba u medicini; te (V) isprepletenosti zdravlja i bolesti suvremenog društva. Cilj je izlaganja ponuditi (bio)etički uvid u problematiku učinka placeba u medicini.

ETHICS AND THE PROBLEM OF PLACEBO EFFECT IN MEDICINE

In this presentation, I will talk about the ethical aspects of using the placebo effect in medicine. The following issues will be the focus of consideration: (I) the ethical justification and/or unjustification of the use of placebos in the pharmaceutical industry; (II) the connection between the placebo effect and social manipulation; (III) the relationship between the placebo effect and the freedom of modern human being; (IV) the limit of the harmless use of placebos in medicine; and (V) the intertwining of health and disease in modern society. The aim of the presentation is to offer a (bio)ethical insight into the problem of placebo effect in medicine.

ANA DARIA BOKAN

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

AUTONOMIJA ŽENSKOG TIJELA U ZDRAVSTVU I DRUŠTVU

U ovom izlaganju govorit ću o feminističkoj bioetici i problemima vezanim za autonomiju ženskog tijela. Diljem svijeta, a posebno u onim dijelovima u kojima se kultura naroda zasniva na »posjedovanju« žena, nerijetko se žene promatra kroz prizmu njihove nevinosti, reproduktivne sposobnosti, tjelesnog i mentalnog stanja. U takvoj kulturnoj sredini žene mogu izgubiti slobodu odlučivanja o: (I) stupanju u spolni odnos, (II) rađanju, (III) odlasku liječniku, (IV) korištenju kontracepcije i (V) seksualnoj slobodi. Cilj je izlaganja prikazati kako vratiti slobodu ženskom tijelu.

AUTONOMY OF THE FEMALE BODY IN HEALTHCARE AND SOCIETY

In this presentation, I will talk about feminist bioethics and problems related to the autonomy of the female body. Throughout the world, and especially where human culture is based on the “ownership” of women, women are often viewed through the prism of their innocence, their reproductive capacity, and their physical and mental condition. In such a cultural environment, women may lose their freedom to decide on the following: (I) sexual intercourse, (II) childbirth, (III) going to the doctor, (IV) use of contraceptives, and (V) sexual freedom. The aim of this presentation is to show how the freedom of the female body can be restored.

**ANA DARIA BOKAN¹, DORIS MARIE GREPPIN²,
ROKO MILIČIĆ¹, DANIEL MILOŠEVIĆ³, LARA PAVLICA⁴,
LOVRO PENDIĆ⁴, IVAN PETRIK², MILA PODGORNJAK¹,
LUCIJA VERŠIĆ²**

¹ *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

² *Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska
Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb,
Croatia*

³ *Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

⁴ *Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
School of Medicine, University of Zagreb, Croatia*

Studentska radionica »CYBER SUICIDE«

U okviru ove radionice govorit ćemo o konceptu samoubojstva i što on danas zapravo predstavlja. Pritom ćemo otvoriti tri glavna pitanja: (I) U kakvom su odnosu suicid i društvene mreže? (II) Postoji li novi društveni koncept i/ili kontekst suicida? (III) Koja je uloga ljudske slobode i osobne odgovornosti u prevenciji i/ili poticanju suicida? Također, u ovoj radionici pokušat ćemo predstaviti »svijetlu« i »tamnu« stranu interneta s obzirom na granice onkraj kojih ljudska sloboda zadire u moral po cijenu nečijeg života.

Student Workshop “CYBER SUICIDE”

In this workshop we will talk about the concept of suicide and what it actually represents today. In doing so, we will raise three main questions: (I) What is the relationship between suicide and social networks? (II) Is there a new social concept and/or context of suicide? (III) What is the role of human freedom and personal responsibility in preventing and/or encouraging suicide? Furthermore, in this workshop we will try to present the “bright” and “dark” side of the Internet, as there are limits beyond which human freedom intrudes morality at the cost of someone’s life.

DORA BUKOVAC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

PRAVA ZDRAVSTVENIH DJELATNIKA: PRIMJER REPUBLIKE HRVATSKE

Pitanje prava zdravstvenih djelatnika nema samo pravni i socijalni nego i bioetički aspekt. Premda skrbe o zdravlju određene populacije, u današnje je vrijeme u Republici Hrvatskoj moguće primijetiti da određeni zdravstveni djelatnici nemaju ista prava kao drugi radnici. Navedeni je problem dosegno vrhunac u jeku pandemije COVID-19, kada su se zdravstveni djelatnici našli u situaciji u kojoj su se svakodnevno kršila osnovna ljudska prava. Pritom se zdravstvene djelatnike često doživljava kao nositelje apsolutne odgovornosti za cjelokupni zdravstveni sustav, dok istovremeno nemaju ostvarena osnovna radnička prava. S druge strane, korisnici zdravstvenog sustava zaštićeni su mnogim pravima, te se odriču svake odgovornosti spram njihove osobe, zdravlja i života. U ovom izlaganju govorit ću o položaju i problemima zdravstvenih djelatnika u Republici Hrvatskoj te pokušati ponuditi određena rješenja koja bi uključivala pluriperspektivan pristup navedenim problemima.

RIGHTS OF HEALTHCARE WORKERS: THE EXAMPLE OF THE REPUBLIC OF CROATIA

The issue of healthcare workers' rights has not only a legal and social but also a bioethical aspect. Although they take care about a certain population's health, nowadays in the Republic of Croatia one can notice that some health workers do not have the same rights as other workers. This problem culminated in the midst of the COVID-19 pandemic, when healthcare workers found themselves in a situation where basic human rights were being violated on a daily basis. At the same time, healthcare workers are often perceived as bearers of absolute responsibility for the entire healthcare system, while at the same time they do not have basic labour rights. On the other hand, users of the healthcare system are protected by many rights, and they relinquish any responsibility for themselves, for their health and life. In this presentation, I will talk about the position and problems of healthcare workers in the Republic of Croatia and try to offer certain solutions that would include a pluriperspective approach to these problems.

LUKA DRAGANIĆ

*Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia*

GRADANSKA HRABROST

U ovom izlaganju govorit ću o vizijama svijeta izloženim u romanima: (I) *Mi* (Jevgenij Zamjatin, 1924.); (II) *Vrli novi svijet* (Aldous Huxley, 1932.); (III) *1984.* (George Orwell, 1949.); i *Fahrenheit 451* (Ray Bradbury, 1954.), koji su obilježili distopijski žanr književnosti 20. stoljeća. Pri tumačenju ovih djela oslonit ću se na filozofska razmatranja iznesena u djelima *Čovjek jedne dimenzije. Rasprava o ideologiji razvijenog industrijskog društva* (Herbert Marcuse, 1964.) i *Eichmann u Jeruzalemu. Izvještaj o banalnosti zla* (Hannah Arendt, 1963.). Također, dotaknut ću se fenomena zviždača i pozitivnog zakonodavstva Republike Hrvatske u kontekstu Zakona o zaštiti prijavitelja nepravilnosti. Cilj je izlaganja: (I) istražiti prostor između konformizma i neposluha, tj. sraz interesnog konstrukta organizacije i osjećaja pravедnosti; te (II) analizirati bitne čimbenike u motiviranju pojedinca za djelovanje u ime građanskog društva.

CIVIC COURAGE

In this presentation, I will talk about the visions of the world presented in the novels: (I) *We* (Yevgeny Zamyatin, 1924); (II) *The Brave New World* (Aldous Huxley, 1932); (III) *1984* (George Orwell, 1949); and *Fahrenheit 451* (Ray Bradbury, 1954), which marked the dystopian genre of 20th century literature. In interpreting the novels, I will rely on the philosophical reflections in *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society* (Herbert Marcuse, 1964) and *Eichmann in Jerusalem. A Report on the Banality of Evil* (Hannah Arendt, 1963). In this presentation, I will also touch upon the phenomenon of whistleblowers and the positive legislation of the Republic of Croatia in relation to the Act on the Protection of Whistleblowers. The aim of the presentation is to: (I) explore the space between conformism and disobedience, i.e. the clash between the interest construct of organization and the sense of justice; and (II) analyse the essential factors that motivate a person to act on behalf of civil society.

ANDREJ DUBIĆ, MANUELA FRANČIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
School of Medicine, University of Zagreb, Croatia*

ETIKA U TRANSFUZIJSKOJ MEDICINI

Transfuzija krvi predstavlja bitnu medicinsku terapiju koja se koristi tijekom kirurških zahvata, liječenja anemije i trombocitopenije, ali i u slučaju hitnih stanja, poput gubitka veće količine krvi. Međutim, praksa transfuzijske medicine često uključuje i niz etičkih pitanja. Tako se, primjerice, stručnjaci trebaju držati raznih etičkih kodeksa koji propisuju odgovorno ponašanje kako spram darivatelja krvi, tako i spram pacijenta. No kako postupiti kada pacijent odbija transfuziju krvi, iako je ona nužna za očuvanje njegova zdravlja? Kako bi transfuziolozi trebali postupiti kada dođe do konflikta između odredbi zakona i etike? U ovom izlaganju pokušat će se odgovoriti na postavljena pitanja te na primjeru Jehovinih svjedoka, kojima zbog vjerskih uvjerenja nije dopušteno primiti transfuziju krvi, objasniti etička načela i dileme u transfuzijskoj medicini.

ETHICS IN TRANSFUSION MEDICINE

Blood transfusion is an important medical therapy used during surgery, in the treatment of anaemia and thrombocytopenia, but also in emergencies, e.g. when large amounts of blood are lost. However, the practice of transfusion medicine often implies a number of ethical concerns. For example, experts must adhere to a variety of ethical codes that prescribe responsible behaviour towards both the blood donor and the patient. But what is to be done when a patient refuses a blood transfusion even though it is necessary to preserve their health? How should transfusiologists act when there is a conflict between legal and ethical regulations? In this presentation, we will try to answer the questions raised and explain ethical principles and dilemmas in transfusion medicine using the example of Jehovah's Witnesses, who are not allowed to receive blood transfusions because of their religious beliefs.

KARLO EKMEČIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

DOMOVI ZA STARIJE I NEMOĆNE – USTANOVE U KOJIMA MIJENJAMO SLOBODU RADI ZDRAVLJA?

Briga i njega za starije svakako je plemenit i hvale vrijedan posao. Međutim, gledano iz različitih kutova, možemo doći do zaključka da se štićenicima domova u velikoj mjeri, a ponekad i u potpunosti, oduzima sloboda radi njihova zdravlja. Tako se, primjerice, u zamjenu za zdravstvenu skrb, određenim štićenicima oduzima sloboda kretanja. Iako određeni korisnici staračkih domova imaju pravo privremeno ili trajno napustiti dom, većina korisnika ipak nema to pravo. Demencija, nepokretnost i Alzheimerova bolest samo su neke od nedaća koje su česte kod osoba poodmakle dobi, a koje nerijetko rezultiraju time da ih se smjesti u staračke domove. Takve osobe u većini slučajeva ne mogu svojevrijedno odlučivati o vlastitoj budućnosti, te ovise o brizi svojih potomaka ili socijalne skrbi. Njihova je sloboda oduzeta radi njihova zdravstvenog stanja, dok je briga nad njima prepuštena drugima.

NURSING HOMES – INSTITUTIONS IN WHICH WE EXCHANGE FREEDOM FOR HEALTH?

Caring and nurturing for the elderly is certainly a noble and laudable work. Viewing it from different angles, however, we can conclude that residents of nursing homes are largely, sometimes even completely, deprived of their freedom for the sake of their health. For example, some nursing home residents are deprived of their freedom of movement in exchange for health care. Although some nursing home users have the right to leave the home temporarily or permanently, most users do not. Dementia, immobility and Alzheimer's disease are just some of the mishaps common to older people that often result in them being placed in nursing homes. In most cases, these people cannot decide voluntarily about their own future and are dependent on the care of their descendants or social welfare. Their freedom was taken away because of their state of health, while the care for them was left to others.

DOMINICA FIRŠT

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

RAZLIČITO TUMAČENJE NAČELA SLOBODE I POLARIZACIJA DRUŠTVA

Svijet se u posljednje dvije godine podijelio na dva velika »tabora«: (I) onaj koji podržava državne regulacije suzbijanja pandemije COVID-19; i (II) onaj koji im se protivi. Iako razjedinjeni, oba »tabora« počivaju na liberalnoj ideji individualne slobode, tj. zaštite ljudskih prava. Spor nastaje u distinkciji javne i privatne sfere djelovanja, tj. u povlačenju granice između: (I) onog djelovanja koje utječe na mene; i (II) onog koje utječe na druge. Razlog tome leži u naravi zaraznih bolesti – virus živi u društvu, te se širi neovisno o ljudskim željama, znanjima i intencijama. Tako se dimenzija djelovanja »štetnog po drugog« proteže i na svakodnevni su-život, odnosno na gotovo sve dimenzije ljudskog postojanja. To nas ujedno poziva da osmislimo život u zajednici koji bi ukomponirao zarazne bolesti kao konstantne varijable, pritom izbjegavajući reduciranje ljudskog života na očuvanje gole egzistencije.

DIFFERENT INTERPRETATION OF THE PRINCIPLE OF FREEDOM AND THE POLARIZATION OF SOCIETY

In the last two years, the world has been divided into two major “camps”: (I) one that supports government regulations to combat the COVID-19 pandemic; and (II) the one that opposes them. Although divided, both “camps” are based on the liberal idea of individual freedom, i.e. the protection of human rights. The conflict arises in the distinction between the public and private spheres of action, i.e. in the demarcation between: (I) an act that affects me, and (II) an act that affects others. The reason for this lies in the nature of infectious diseases – the virus lives in society and spreads independently of people’s desires, knowledge and intentions. Thus, the dimension of action “harmful to the other” extends to everyday coexistence, that is, to almost all dimensions of human existence. This also invites us to envision a community life that takes infectious diseases as constant variables, without reducing human life to the preservation of bare existence.

IVANA GAŠPARIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ŽENSKI IZBOR 21. STOLJEĆA: SLUČAJ PRIVIDNOG FEMINIZMA

Tijekom prve polovice dvadesetog stoljeća, znanstvenici su otkrili formulu sintetičkih hormona koji u velikoj mjeri inhibiraju ovulaciju. Danas milijuni žena diljem svijeta koriste razna kontracepcijska sredstva koja imaju više ili manje slične učinke. Usprkos brojnim upozorenjima o mogućim nuspojavama, sve više žena koristi oralne kontraceptive. Većini su žena sekundarni učinci takvih tableta, poput kraćeg trajanja menstruacije, primamljiviji od osnovnog učinka. Kontracepcijski su preparati tako svojim brojnim funkcijama i globalnom rasprostranjenošću promijenili opću sliku žena u današnjem društvu. Međutim, postavlja se pitanje: koliki su utjecaj na to imale farmaceutske tvrtke i marketinška industrija? S obzirom na čestu nedostupnost informacija, marketinške manipulacije prividnog feminizma i slobode izbora nerijetko utječu na znanje o kontracepcijskim sredstvima i njihovim učincima.

WOMEN'S CHOICE OF THE 21st CENTURY: THE CASE OF SPURIOUS FEMINISM

In the first half of the twentieth century, scientists discovered a synthetic hormone formula that largely inhibits ovulation. Today, millions of women around the world use a variety of contraceptives that have more or less similar effects. Despite numerous warnings about possible side effects, more and more women are using oral contraceptives. For most women, the side effects of these pills, such as the shorter duration of menstruation, are more tempting than the primary effect. Thus, contraceptives, with their numerous functions and global distribution, have changed the general image of women in today's society. However, the question arises: what influence have the pharmaceutical companies and the marketing industry had on this? Since information is often not available, marketing manipulations of spurious feminism and freedom of choice often influence knowledge about contraceptives and their effects.

KRISTIJAN GRADEČAK

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

SLOBODA KAO UZROK BOLESTI

U mitskoj se predaji slobodu prepoznaje kao uzrok ljudskog izdvajanja iz božanskog gospodstva nad prirodnim životom. Razdvajanjem ljudskog i božanskog života, pojavljuju se zlo, bolest i smrt u čovječjem životu. Od tog razdvajanja sloboda u djelovanju omogućuje zlo putem volje za grijehom, u osjećanju bolesti kroničnih i patoloških oblika, a u mišljenju smrt apstraktnim rezoniranjem. Ideal zdravog čovjeka zahtijeva i njegovu dobrotu i besmrtnost, ali bez gubitka slobode i povratka u nužnost i ropstvo. Liječnik koji je mudar (σοφός) po tom znanju pomaže čovjeku da zacijeli i bude iskonski zdrav (σῶς).

FREEDOM AS THE CAUSE OF ILLNESS

In tradition of myth, freedom is acknowledged as the cause of human ex-
trication away from divine rulership over natural life. Once human and divine
life were divided, evil, illness and death made way to the life of the human be-
ing. Ever since that separation, freedom in activity allows for evil through the
will to sin, chronic and pathological forms of illnesses in the life of affections,
while in the area of thinking it brings death through dry reasoning. The ideal
of a healthy human requires both his kindness and immortality, but without
giving in his freedom, and regressing to necessity. A physician, one that is wise
(σοφός) in such a knowledge, helps to heal the human being into being truly
wholesome (σῶς).

KARLA GRAŠIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

MENTALNO ZDRAVLJE U ZATVORSKIM I PENALNIM INSTITUCIJAMA

U današnjem se društvu sve više govori o društvenom i okolišnom utjecaju na mentalno zdravlje. Pritom se gotovo uopće ne govori o utjecaju zatvorskog okruženja na mentalno zdravlje pojedinaca. Budući da su diskursi mentalnog zdravlja i kažnjavanja usko povezani, ne treba previše čuditi da su psihički poremećaji, samoozljeđivanje i samoubojstvo prisutni u zatvorskim i penalnim institucijama još od njihove najranije povijesti. Mentalno zdravlje i zatvorsko kažnjavanje diskurzivno su povezani kao sustavi utamničenja, čija je prvenstvena uloga ponajviše uočljiva promatranjem temeljnih funkcionalnih vrijednosti modernog društava. Cilj je ovog izlaganje pobliže problematizirati koncept mentalnog zdravlja u zatvorskim i penalnim institucijama, tj. ustanovama u kojima je naglasak stavljen na kontrolu i sigurnost pojedinaca.

MENTAL HEALTH IN PRISON AND PENAL INSTITUTIONS

In today's society, there is increasing talk about the social and environmental impact on mental health. However, the impact of the prison environment on the mental health of individuals is almost not talked about at all. Since the discourses on mental health and punishment are closely linked, it should come as no surprise that mental disorders, self-harm, and suicide have been present in prisons and penal institutions since their earliest history. Mental health and imprisonment are discursively linked as systems of incarceration whose primary role is most evident when observing the fundamental functional values of modern society. The aim of this presentation is to problematise the concept of mental health in prisons and penal institutions, i.e. institutions where the control and security of individuals is paramount.

DORA GREGURANIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

MORAL I FARMACEUTSKE INDUSTRIJE

U ovom izlaganju govorit ću o povezanosti etike, morala i farmaceutskih industrija. Pritom ću nastojati ponuditi odgovor na pitanja o tome (I) ima li ljudsko zdravlje prioritet nad životom, (II) smije li se zdravlje shvatiti kao sinonim za slobodu, (III) utječu li farmaceutske industrije izravno ili neizravno na ljudsku slobodu i zdravlje, (IV) imaju li ljudi još uvijek pravo na osnovne zdravstvene i farmaceutske usluge, te (V) može li se današnje društvo uopće smatrati slobodnim? Također, uzimajući u obzir parole »zdravlje iznad svega« i »zdrav čovjek je sretan i slobodan čovjek«, u ovom izlaganju prikazat ću prednosti i nedostatke farmaceutske industrije s obzirom na dominantna etička načela.

MORALS AND PHARMACEUTICAL INDUSTRIES

In this presentation, I will talk about the connection among ethics, morals and pharmaceutical industries. In doing so, I will try to offer an answer regarding the questions (I) does human health have a priority over life, (II) can human health be understood as a synonym for freedom, (III) is human freedom directly or indirectly affected by the pharmaceutical industry, (IV) do people still have a right to basic health and pharmaceutical services, and (V) can today's society even be considered free? Also, by taking into account the slogans "health above all" and "a healthy man is a happy and free man", in this presentation I will show the advantages and disadvantages of the pharmaceutical industry with regard to the dominant ethical principles.

KARLA GREGURANIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

MARGINALNOM UMJETNOŠĆU DO SLOBODE I ZDRAVLJA

U ovom izlaganju govorit ću o slobodi i zdravlju – kao određenim stanjima čovjekova duha – u kontekstu marginalne umjetnosti. Na primjeru marginalne umjetnosti, cilj je izlaganja istaknuti: (I) neraskidivu povezanost umjetnosti, slobode i zdravlja; (II) načine na koje umjetnost oslobađa čovjeka od društvenih »okova«; te (III) pozitivni utjecaj umjetnosti na zdravlje pojedinaca. Naime, kako je Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling jednom prilikom istaknuo: »Umjetnost je najviši stupanj čovjekove duhovne djelatnosti, ostvarenje slobode i nužnosti, svjesnoga i nesvjesnoga, subjekta i objekta, konačnoga i beskonačnoga«.

WITH MARGINAL ART TOWARDS FREEDOM AND HEALTH

In this presentation, I will talk about freedom and health – as certain states of the human spirit – in the context of marginal art. On the example of marginal art, the aim of this presentation is to emphasize: (I) the unbreakable connection among art, freedom and health; (II) the ways in which art liberates human beings from social “shackles”; and (III) the positive impact of art on the health of individuals. Namely, as Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling once pointed out: “Art is the highest degree of man’s spiritual activity, the realization of freedom and necessity, the conscious and the unconscious, the subject and the object, the finite and the infinite”.

DORIS MARIE GREPPIN, IVAN PETRIK, LUCIJA VERŠIĆ
*Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb,
Croatia*

UTJECAJ POKRETA *BODY POSITIVITY* NA MENTALNO ZDRAVLJE

U ovom izlaganju govorit ćemo o pokretu *Body positivity* (*Tjelesna pozitivnost*) i njegovim temeljnim vrijednostima. Pritom ćemo skrenuti pozornost na njegov pozitivni utjecaj na mentalno zdravlje pojedinaca, s posebnim naglaskom na »vlastitu sliku tijela« i »pojam o sebi« u današnjem virtualnom svijetu. Cilj je izlaganja *Body positivity* pokret prikazati u svjetlu istinske osobne slobode, tj. slobode pojedinca da bude ono što uistinu jest.

THE IMPACT OF *BODY POSITIVITY* MOVEMENT ON MENTAL HEALTH

In this presentation, we will talk about the *Body positivity* movement and its core values. In doing so, we will draw attention to its positive impact on the mental health of individuals, with a special emphasis on “one’s own body image” and the “concept about self” in today’s virtual world. The aim of this presentation is to present the *Body positivity* movement in the light of true personal freedom, i.e. the freedom of the individual to be what they truly are.

ANA KLASNIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

**ALTERNATIVNA MEDICINA –
PRONALAZENJE GRANICE IZMEĐU SLOBODE
IZBORA I UGROŽAVANJA ŽIVOTA**

Homeopatija, kromoterapija, liječenje kristalima i akupunktura – danas su neke od najpoznatijih metoda alternativne medicine. Njima se svakako treba pribrojiti i kiropraktika, za koju se nerijetko zaboravlja da spada u alternativne metode liječenja. Budući da određene metode nisu potkrijepljene znanstvenim dokazima, alternativnu se medicina nerijetko smatra pseudoznanošću. No, unatoč tome, alternativna se medicina danas prakticira diljem svijeta. U ovom izlaganju govorit ću o problematici štetnog utjecaja alternativne medicine s obzirom na granicu između slobode izbora i ugrožavanja života.

**ALTERNATIVE MEDICINE –
FINDING THE LINE BETWEEN THE FREEDOM OF
CHOICE AND ENDANGERMENT OF LIFE**

Homoeopathy, chromotherapy, crystal healing and acupuncture – these are some of the best known methods of alternative medicine today. In addition, there is chiropractic, which is often forgotten as one of the alternative treatment methods. Because certain methods are not scientifically proven, alternative medicine is often considered a pseudoscience. Nevertheless, alternative medicine is practiced around the world today. In this presentation, I will talk about the harmful effects of alternative medicine in terms of boundary between freedom of choice and danger to life.

ČARNA-SENKA KOLAR, MIRNA KRASNIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

ZDRAVSTVO KROZ PRIZMU FOUCAULTOVE IDEJE O PROVEDBI MOĆI I KONTROLE

Michael Foucault jedan je od najutjecajnijih filozofa i povjesničara 20. stoljeća. U svojim se djelima pretežito bavio kritikom modernog kapitalističkog društva i analizom provedbe moći nad pojedincima i društvenim skupinama. Smatrao je da se u modernom društvu moć provodi: (I) pomoću policije, nadzora i ustanova, poput bolnica, zatvora i sudnica; (II) kontroliranjem govora i jezika; te (III) nametanjem onoga što se smatra »normalnim«. Referirajući se na njegova djela *Nadzor i kazna: rađanje zatvora* i *Rađanje klinike: arheologija medicinskog opažanja*, u ovom izlaganju prikazivat ćemo Foucaultove ideje o: (I) raspodjeli moći putem kontrole; i (II) razvoju medicinskog promatranja bolesti. Cilj je izlaganje skrenuti pozornost na negativne posljedice medicinskog razvoja, u kojemu je osoba reducirana na objekt razmatranja, otuđena i izdvojena iz cjelokupnog medicinskog opažanja bolesti i simptoma.

HEALTHCARE THROUGH THE PRISM OF FOUCAULT'S IDEA OF THE IMPLEMENTATION OF POWER AND CONTROL

Michael Foucault is one of the most influential philosophers and historians of the 20th century. In his works, he was primarily concerned with the critique of modern capitalist society and the analysis of exercising power over individuals and social groups. Foucault believed that in modern society power is exercised: (I) through the police, surveillance and institutions, such as hospitals, prisons and courtrooms; (II) by controlling speech and language; and (III) by imposing what is considered "normal". By referencing his works *Discipline and Punishment: The Birth of Prison* and *The Birth of the Clinic: An Archaeology of Medical Perception*, in this presentation we will present Foucault's ideas about: (I) the distribution of power through control; and (II) the development of medical perception of diseases. The aim of this presentation is to draw attention to the negative consequences of medical development, in which a person is reduced to an object of perception, alienated and separated from the overall medical observation of diseases and symptoms.

NIKOLINA KOPRIVNJAK, JOSIP TIŠLAR

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

**IMPLIKACIJE HIPOTETSKIH I
NASTAJUĆIH TEHNIKA U
OKVIRU SLOBODE I ZDRAVLJA**

Tehnika je često predstavljena kao jedini način rješavanja određenih društvenih problema. S obzirom na to da je industrijska revolucija u velikoj mjeri doprinijela klimatskim promjenama, nije li cijena novih tehnika postala suviše skupa za čovječanstvo? U ovom izlaganju razmotrit ćemo ideološke, političke i društvene aspekte hipotetskih i nastajućih tehnika, s ciljem isticanja političke agende i potencijalno skupe naivnosti.

**IMPLICATIONS OF HYPOTHETICAL AND
EMERGING TECHNOLOGIES IN THE
FRAMEWORK OF FREEDOM AND HEALTH**

Technology is often presented as the only way to solve certain social problems. Considering that the industrial revolution has contributed significantly to climate change, has the price of new technologies become too expensive for humanity? In this presentation, we will examine the ideological, political and social aspects of hypothetical and emerging technologies to highlight the political agenda and potentially costly naivety.

STJEPAN KROVINOVIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

SUVREMENI UVJET ZDRAVLJA: MEĐUODNOS SLOBODE POJEDINCA I EFIKASNOSTI SUSTAVA

U suvremenoj se inačici pojam *zdravlja* može shvatiti kao relativno stanje dobrog tjelesnog, psihičkog i društvenog funkcioniranja, u rasponu jedinstvenih potencijala životne okolini. Zdravlje nije određeno samo mentalnim i fizičkim mogućnostima prilagodbe pojedinca nego i društveno konstruiranim mogućnostima okoline. Cilj je ovog izlaganja preispitati odnos između slobode pojedinca i društvenog sustava, kao strukture koja omogućava i ograničava prilagodbu pojedinca. S obzirom na to da pojedinac ima potrebu za samoaktualizacijom kroz prilagodbu promjenjivoj okolini, u ovom izlaganju govorit će se o mogućnosti zdrave prilagodbe u pomno promišljenom sustavu kojemu je svrha smanjenje »kaotičnosti« i »nepredvidivosti«, što nerijetko rezultira i smanjenjem individualne slobode.

MODERN HEALTH CONDITION: THE RELATION BETWEEN INDIVIDUAL FREEDOM AND SYSTEM EFFICIENCY

In its contemporary version the concept of *health* can be understood as a relative state of good physical, mental and social functioning, in the range of unique potentials of life's environment. Health is not determined only by the mental and physical possibilities of an individual's adaptation, but also by the socially constructed possibilities of the environment. The aim of this presentation is to re-examine the relationship between individual freedom and the social system, as a structure that enables and limits individual adaptation. Given that the individual has a need for self-actualization through adaptation to a changing environment, this presentation will discuss the possibility of a healthy adaptation in a carefully thought-out system aimed at reducing "chaos" and "unpredictability", which often results in reduced individual freedom.

KLARA KUNDICH

*Akademija likovnih umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Hrvatska Academy of Fine Arts, University of Zagreb, Croatia*

ART TERAPIJA

U ovom izlaganju govorit ću o vlastitom iskustvu držanja likovnih radionica, s ciljem isticanja učinkovitost likovne terapije u radu s djecom i adolescentima s bihevioralnim problemima. Cilj je izlaganja predstaviti art terapiju kao moguću metodu brige za mentalno zdravlje.

ART THERAPY

In this presentation, I will talk about my experience of holding art workshops, with the aim of emphasizing the effectiveness of art therapy in working with children and adolescents with behavioural problems. The aim of this presentation is to present art therapy as a possible method of mental health care.

MARTIN LAZIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

**PROBLEMATIKA MORALNOSTI U
ZAKONIMA REPUBLIKE HRVATSKE
PREMA NJENOM ISELJENIŠTVU I POVRATNIŠTVU**

Nakon isticanja važnosti hrvatskog iseljništva za cjelokupni razvoj Republike Hrvatske, u ovom izlaganju osvrnut ću se na: (I) Ustav Republike Hrvatske; (II) međunarodne ugovore; i (III) zakone Republike Hrvatske, s ciljem isticanja zakonskih odredbi koje izravno ili neizravno zakidaju hrvatsko iseljništvo i povratništvo za njihova ljudska prava. Pored toga, u ovom izlaganju istaknut ću i određene zakone koji se ne primjenjuju u praksi, a koji su nužni za zaštitu osnovnih ljudskih prava.

**PROBLEMS OF MORALITY IN
THE LAWS OF THE REPUBLIC OF CROATIA
TOWARDS ITS EMIGRANTS AND RETURNEES**

After emphasizing the importance of Croatian emigrants for the overall development of the Republic of Croatia, in this presentation I will briefly address: (I) the Constitution of the Republic of Croatia; (II) international treaties; and (III) the laws of the Republic of Croatia, intending to highlight legal provision that directly or indirectly deny Croatian emigrants and returnees their human rights. Additionally, in this presentation I will emphasize certain laws that are not applied in practice, and which are necessary for the protection of basic human rights.

MARIA LEVAČIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

**SRAZ OSOBNIH SLOBODA I IZVANREDNE
JAVNOZDRAVSTVENE SITUACIJE – DRUŠTVENI
ASPEKT KRIZE IZAZVANE PANDEMIJOM COVID-19**

Prije točno dvije godine, svijet se nalazio na početku pandemije COVID-19. U trenutcima kada su iz Kine i Italije stizale zastrašujuće vijesti, politički je Zapad pripremao strategiju za nošenje s pandemijom COVID-19. Iz današnje je perspektive gotovo pa neosporno da je potonja strategija imala kataklizmičke posljedice za temeljne vrijednosti suvremenog društva, poput povjerenja u institucije, liberalnu demokraciju i ustavom zajamčena osobna prava i slobode. Sukladno navedenom, na temelju dostupnih znanstvenih uvida i medijskih izvješća, cilj je izlaganja pružiti analizu društvenog aspekta krize izazvane pandemijom COVID-19, s posebnim naglaskom na stanje u Hrvatskoj.

**COLLISION OF PERSONAL FREEDOMS AND
EMERGENCY PUBLIC HEALTH SITUATION – SOCIAL
ASPECT OF THE COVID-19 PANDEMIC-CAUSED CRISIS**

Exactly two years ago, the world was at the beginning of the COVID-19 pandemic. At a time when frightening news was arriving from China and Italy, the political West was preparing a strategy to deal with the COVID-19 pandemic. From today's perspective, it is almost indisputable that the latter strategy had cataclysmic consequences for the fundamental values of modern society, such as trust in institutions, liberal democracy, and constitutionally guaranteed personal rights and freedoms. Accordingly, based on available scientific insights and media reports, this presentation aims to provide an analysis of the social aspect of the crisis caused by COVID-19 pandemic, with a special focus on the situation in Croatia.

KRISTINA LOVRENOVIĆ, FILIP PAVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, J. J. Strossmayer University of
Osijek, Croatia*

ODGOVORNOST I DUŽNOST U PROCESU TRANSPLANTACIJE ORGANA

Problematika transplantacije organa temelji se na pitanju racioniranja. Mnogi faktori, poput zdravlja, nacionalnosti i starosti, utječu na stjecanje i oduzimanje prava za transplantaciju organa. Međutim, jesu li takvi kriteriji zaista pravedni? Smije li se određenim osobama oduzeti pravo na liječničku skrb? Budući da je medicinska potreba za organima iznimno visoka, a liste čekanja prepune, nerijetko se otvara pitanje opravdanosti doniranja organa preminulih osoba. Pritom treba imati na umu da određene vjerske zajednice, poput Jehovinih svjedoka, ne dopuštaju transplantaciju krvi i organa njihovih sljedbenika. Cilj je izlaganja istaknuti određene etičke probleme u procesu transplantacije organa.

RESPONSIBILITY AND DUTY IN THE PROCESS OF ORGAN TRANSPLANTATION

The problem of organ transplantation is based on the problem of rationing. Many factors, such as health, nationality and age, affect the acquisition and deprivation of rights for organ transplantation. However, are such criteria really fair? Should certain persons be deprived of the right to medical care? Since the medical need for organs is extremely high and the waiting lists are full, the question of the justification of organ donation from deceased persons is often raised. It should be kept in mind that certain religious communities, such as Jehovah's Witnesses, do not allow blood and organ transplantation of their followers. The aim of this presentation is to highlight certain ethical issues in the process of organ transplantation.

MARIJA LUCIN

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

VAŽNOST FIZIČKE AKTIVNOSTI ZA RAD MOZGA, ZDRAVLJE I ŽIVOT

Kao rješenje modernog problema razdvojenosti tijela i uma, klinički psihijatar John Ratey preporučuje – fizičku aktivnost. Fizička aktivnost (I) utjevljuje najbliži put prema plastičnosti mozga, (II) potiče stvaranje molekule BDNF (*Brain-Derived Neurotrophic Factor*), ključne za procese učenja i pamćenja, (III) gradi nove neuronske veze koje imaju utjecaj na raspoloženje, tjeskobu, pažnju, stres i depresiju, te (IV) oslobađa niz neurokemikalija koje jačaju moždanu infrastrukturu. Cilj je ovog izlaganja pokazati kako se ispravnim razumijevanjem veze između tijela i mozga može utjecati na kompletnu performansu čovjeka.

THE IMPORTANCE OF PHYSICAL ACTIVITY FOR BRAIN ACTIVITY, HEALTH AND LIFE

As a solution to the modern problem of separation of body and mind, clinical psychiatrist John Ratey recommends – physical activity. Physical activity (I) embodies the closest path to brain plasticity, (II) stimulates the formation of the BDNF molecule (*Brain-Derived Neurotrophic Factor*), crucial for learning and memory processes, (III) builds new neural connections that affect mood, anxiety, attention, stress, and depression, and (IV) releases a number of neurochemicals that strengthen the brain infrastructure.

ROKO MILIČIĆ¹, MILA PODGORNJAK¹, DANIEL MILOŠEVIĆ²

¹Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

²Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia

VIRTUALNO SVJETLO NA KRAJU TUNELA

Samoubojstvo je osjetljiva tema o kojoj se danas premalo govori. U ovom izlaganju dotaknut ćemo se problema (I) ljudskog ponašanja i komunikacije o samoubojstvu u kontekstu medija i društvenih mreža, (II) dostupnosti informacija o načinima izvršavanja samoubojstva na internetu, (III) osobne odgovornosti u virtualnom svijetu, (IV) slobode u medijskom izvještavanju o temi samoubojstva, te (V) digitalnih tragova koji upućuju na oduzimanje vlastitog života. Cilj je izlaganja skrenuti pozornost na aktivno sudjelovanje u sprječavanju samoubojstva u virtualnom kaosu.

VIRTUAL LIGHT AT THE END OF THE TUNNEL

Suicide is a sensitive topic that is not discussed enough today. In this presentation, we will touch upon the problems of (I) human behaviour and communication about suicide in the context of media and social networks, (II) the availability of information on ways to commit suicide on the Internet, (III) personal responsibility in the virtual world, (IV) freedom in media coverage of the topic of suicide, and (V) digital traces indicating a suicide. The aim of this presentation is to draw attention to active participation in suicide prevention in virtual chaos.

FRAN MIŠKIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

POLITIZACIJA ZDRAVSTVENIH RIZIKA: SIGURNOST I SLOBODA U KASNOJ MODERNI

U suvremenom društvu rizika, pitanje zdravlja moguće je razmatrati unutar okvira individualnih i globalnih ugroza, dok se poimanje slobode uvelike veže uz implikacije zakonskih regulativa usmjerenim na ljudsko zdravlje na individualnoj i društvenoj razini. Razdoblje moderne, s druge strane, obilježeno je mnogim procesnim promjenama, poput individualizacije društvene brige za zdravlje pojedinca. Cilj je ovog izlaganja preispitati utjecaj procesa politizacije i medikalizacije, tj. njihovih imanentnih težnji za povećanjem efikasnosti i redukcijom neodređenosti, na dosege osobne slobode pojedinaca. Iako se pandemija COVID-19 nameće kao najplodonosniji predmet diskusije, u ovom izlaganju govorit će se i o drugim primjerima koji dotiču samu srž problema.

POLITICIZATION OF HEALTH RISKS: SAFETY AND FREEDOM IN LATE MODERNISM

In today's risk society, the issue of health can be considered within the framework of individual and global threats, while the notion of freedom is largely linked to the implications of human health-oriented legislation at the individual and societal level. Modernism, on the other hand, is characterized by many processual changes, such as the individualization of social care for the health of the individual. The aim of this presentation is to question the impact of the process of politicization and medicalization, i.e. their immanent aspirations to increase efficiency and reduce uncertainty, on the reach of personal freedom of individuals. Although the COVID-19 pandemic is imposed as the most fruitful subject of discussion, this presentation will also discuss other examples that touch on the very core of the problem.

DENIS NOVKO

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

MOŽE LI NESLOBODAN ČOVJEK BITI ZDRAV?

U izlaganju se propituje je li opravdano ljudima ograničavati slobodu u svrhu očuvanja njihova zdravlja i nije li upravo sloboda uvjet za postizanje tjelesnoga i mentalnoga zdravlja. U filozofiji njemačkoga idealizma, posebice u Schellingovoj i Hegelovoj filozofiji, upravo je sloboda shvaćena kao uvjet ćudorednoga i uravnoteženoga života. Cilj je izlaganja utvrditi odražava li se ograničavanje slobode negativno na čovjekovo zdravlje i je li opravdano nametati ograničenja kako bi se pojedinca u društvu zdravstveno zaštitilo od drugoga pojedinca. Kao smjernice za izlaganje poslužit će nam Schellingovo djelo *Filozofijska istraživanja o bitstvu čovječje slobode* i Hegelovo djelo *Fenomenologija duha*.

CAN AN UNFREE MAN BE HEALTHY?

This presentation questions whether it is justified to restrict people's freedom to preserve their health and asks whether freedom is the primary condition for achieving physical and mental health. In the philosophy of German Idealism, especially in the philosophy of Schelling and Hegel, it is freedom that is understood as the condition of a virtuous and balanced life. The presentation aims to determine whether restricting freedom negatively impacts human health and whether it is justified to impose limitations to protect one individual in society from another individual. Schelling's *Philosophical Inquiries into the Essence of Human Freedom* and Hegel's *Phenomenology of Spirit* will serve as guidelines for our presentation.

KARLA NJEGRIC

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia*

INTELEKTUALISTIČKA ETIKA KAO OSNOVA ZDRAVSTVENOG SUSTAVA

Budući da opterećeni zdravstveni sustavi, zasnovani na socijalnoj ravnopravnosti, ne mogu adekvatno odgovoriti na suvremene izazove vremena, poput pandemije COVID-19, u ovom izlaganju postavljaju se četiri temeljna pitanja: (I) kako osmisliti funkcionalni zdravstveni sustav koji poštuje slobode građana, (II) u kakvom su odnosu sloboda i dužnost zdravstvenog sustava s obzirom na slobodu i dužnost građana, (III) postoji li granica između vlastitih izbora i slobode zdravstvenih sustava, te (IV) u kakvom su odnosu zdravlje, novčana participacija i zdravstveni sustav? Cilj je izlaganja promisliti o tome može li jedan etički sustav, poput Kantove etike dužnosti, dati potrebne odgovore na postavljena pitanja.

INTELLECTUAL ETHICS AS THE BASIS FOR THE HEALTHCARE SYSTEM

Because preoccupied healthcare systems, based on social equality, cannot adequately respond to contemporary challenges, such as the COVID-19 pandemic, in this presentation four fundamental questions are being raised: (I) how to design a functioning healthcare system that respects the freedoms of citizens, (II) what is the relationship between freedom and duty of healthcare systems regard to the citizens' freedom and duty, (III) is there a boundary between one's own choices and the freedom of healthcare systems, and (IV) what is the relationship between health, financial participation and the healthcare system? The aim of this presentation is to consider whether or not an ethical system, such as Kant's ethics of duty, can provide the necessary answers to the above raised questions.

ENA PAVIČIĆ

*Odjel za filozofiju, Sveučilište u Zadru, Hrvatska /
Department of Philosophy, University of Zadar, Croatia*

MOŽE LI PACIJENT ZAISTA DONIJETI INFORMIRANU ODLUKU?

U današnje vrijeme prevladava humanistički model pristupa pacijentu, koji tretiranog pacijenta uključuje u gotovo sve korake medicinske svakodnevice, od ispitivanja do liječenja. No takav pristup za sobom povlači i nove izazove. Primjerice, ako želimo govoriti o informiranoj odluci, pacijent treba u potpunosti razumjeti prednosti i nedostatke svoje terapije. Liječnik je dužan izvijestiti pacijenta o prirodi i ishodima svakog postupka. Međutim, s obzirom na dobivene informacije, i dalje je upitna pacijentova kompetencija za donošenje vlastite odluke o postupcima njegova liječenja. Stoga, u ovom izlaganju nastojat ću odgovoriti na pitanja o tome (I) trebaju li liječnici pojednostaviti objašnjenje medicinskih postupaka, (II) dovodi li pojednostavljeno objašnjenje medicinskih postupaka do banaliziranja, (III) koje su granice pacijentove slobode odlučivanju o postupcima vlastita liječenja, te (IV) treba li liječnici u takvim situacijama iznijeti vlastito mišljenje?

CAN THE PATIENT REALLY MAKE AN INFORMED DECISION?

Today, the humanistic model prevails in dealing with patients, involving treated patients in almost every step of everyday medical practice, from examination to treatment. But such an approach also brings new challenges. For example, if we want to talk about an informed decision, the patient needs to fully understand the advantages and disadvantages of their treatment. The doctor is obliged to inform the patient about the nature and outcomes of the treatment. However, given the information received, it is questionable whether or not the patient is able to make a personal decision about the treatment procedures. Therefore, in this presentation I will try to answer the questions about (I) should the doctors simplify the explanation of medical procedures, (II) does a simplified explanation of medical procedures lead to trivialization, (III) what are the limits of the patient's freedom to decide on their own treatment procedures, and (IV) should doctors express their opinion in such situations?

MATE PAVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

UGROŽENA SLOBODA ILI OSNOVA FUNKCIONALNOG DRUŠTVA?

U posljednje dvije godine, pandemija COVID-19 potaknula je mnoge filozofe na ponovno promišljanje koncepta slobode. U ovom izlaganju nastojat ću ponuditi odgovore na pitanja o tome (I) je li čovjekova sloboda zaista ugrožena epidemiološkim mjerama, (II) što nam epidemiološke mjere govore o povezanosti slobode, odgovornosti i zdravlja, te (III) može li nam filozofija pomoći u borbi protiv pandemije COVID-19?

ENDANGERED FREEDOM OR THE BASIS FOR A FUNCTIONAL SOCIETY?

In the last two years, the COVID-19 pandemic has prompted many philosophers to rethink the concept of freedom. In this presentation, I will try to offer answers to the questions about (I) whether or not human freedom is really threatened by epidemiological measures, (II) what do epidemiological measures tell us about the connection between freedom, responsibility and health, and (III) can philosophy help us fight the COVID-19 pandemic?

LARA PAVLICA, LOVRO PENDIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
School of Medicine, University of Zagreb, Croatia*

**TASTE THE BLACK PILL:
NEGATIVNI UTJECAJI INTERNETA
NA MENTALNO ZDRAVLJE**

U ovom izlaganju govorit ćemo o negativnom utjecaju mrežnih foruma, fotografija i videa – medijima društvenih mreža – koji mogu utjecati na misli i obrasce ponašanja zdravih pojedinaca. Također, spomenut ćemo razne internetske »izazove« koji su rezultirali smrću mladih osoba, s ciljem skretanja pozornosti na načine njihova širenja i etičnu upitnost njihova postojanja. Glavni je cilj izlaganja istaknuti negativni utjecaj interneta na mentalno zdravlje.

**TASTE THE BLACK PILL:
NEGATIVE INFLUENCES OF INTERNET
ON MENTAL HEALTH**

In this presentation, we will talk about the negative impact of web forums, photos and videos – media of social networks – that can influence thoughts and behaviour patterns of healthy individuals. We will also mention various internet “challenges” that have led to the deaths of young people, with the aim of drawing attention to the ways in which they are spreading and the ethical questionability of their existence. The main goal of this presentation is to emphasize the negative impact of the Internet on mental health.

JOSIP PERIŠA¹, HANA ŠKORNJAK²

*¹ Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

*² Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
School of Medicine, University of Zagreb, Croatia*

HIV+ POJEDINCI: BOLESNI ZBOG VIRUSA ILI DRUŠTVA?

Izlaganje započinje prikazom statističkih podataka o epidemiji HIV-a u svijetu te kratkim prikazom najvažnijih činjenica o HIV-u i oboljelima. Medicinska je podloga uvod u problematiku stigmatizacije HIV-pozitivnih pojedinaca, što je ujedno i središnja tema ovog izlaganja. Nadalje, u izlaganju se iznosi kratki prikaz stigmatizacije i diskriminacije HIV-pozitivnih pojedinaca tijekom pojedinih povijesnih razdoblja. Potom će se razmotriti teze o stigmatizaciji HIV-pozitivnih ljudi s obzirom na neznanje, osuđivanje i predrasude, a što može dovesti do sekundarnih posljedica, poput srama, krivice, te uskraćivanja određenih ljudskih prava i sloboda. Naposljetku, navode se reprezentativni primjeri stigmatizacije HIV-pozitivnih ljudi u zdravstvenom sustavu, pojedinim djelatnostima i međuljudskim odnosima.

HIV+ INDIVIDUALS: SICK DUE TO VIRUS OR SOCIETY?

This presentation begins with a representation of statistics on the HIV epidemic in the world and a brief overview of the most important facts about HIV and HIV patients. The medical background is the point of introduction to the issue of stigmatization of HIV-positive individuals, which is also the central topic of this presentation. Furthermore, this presentation provides a brief overview of the stigmatization and discrimination of HIV-positive individuals during certain historical periods. Theses on the stigmatization of HIV-positive people will then be considered with regard to ignorance, condemnation, and prejudice, which may lead to secondary consequences, such as shame, guilt, and denial of certain human rights and freedoms. Finally, representative examples of stigmatization of HIV-positive people in the health system, individual activities and interpersonal relationships are given.

SARA PERKOVIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

PITANJE EUTANAZIJE

U ovom izlaganju bavit ću se određenim pitanjima eutanazije. Primjerice, smatra li se ljudski život prioritetom? Postoji li nešto kao dostojanstvo pri umiranju? Utječe li legalizacija eutanazije na naš izbor ili je upravo ona ono što želimo? Cilj je izlaganja pokušati ustanoviti argumente *za* i *protiv* eutanazije, kao i teorijske okvire njihovih zagovaratelja.

THE QUESTION OF EUTHANASIA

In this presentation, I will raise certain questions regarding euthanasia. For example, is human life considered a priority? Is there such a thing as dignity in dying? Does the legalization of euthanasia affect our choice or is euthanasia exactly what we want? The presentation aims to establish arguments *for* and *against* euthanasia, as well as theoretical frameworks of their advocates.

TIN POGORELAC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

UMJERENOST KAO PUT DO SLOBODE I ZDRAVLJA

U ovom izlaganju govorit ću o vrlini umjerenosti iz perspektive budizma i antičke grčke filozofije (Platon, Aristotel, stoicizam). Pritom, stavit ću naglasak na povezanost (I) umjerenosti i zdravlja, (II) umjerenosti (kao samokontrole) i slobode pojedinca, te (III) umjerenosti i zdravog načina života. S obzirom na tehnički napredak svijeta, u kojemu dominiraju mediji i konzumerizam, cilj je izlaganja pokušati obnoviti ideju umjerenosti u neslobodnom i nezdravom životu suvremenog čovjeka.

MODERATION AS A WAY TO FREEDOM AND HEALTH

In this presentation, I will talk about the virtue of moderation from the perspectives of Buddhism and ancient Greek philosophy (Plato, Aristotle, Stoicism). In doing so, I will emphasize the connection between (I) moderation and health, (II) moderation (as self-control) and individual freedom, and (III) moderation and healthy lifestyle. Given the technical progress of the world, dominated by the media and consumerism, the aim of this presentation is to try to restore the idea of moderation in the unfree and unhealthy life of contemporary human being.

LUCIJA PUŠONJIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

**PRAVO NA SMRT:
FILOZOFIJA SAMOUBOJSTVA**

Ovo izlaganje temeljit će se na Humeovu filozofskom promišljanju samoubojstva i Camusovu djelu *Mit o Sizifu*. David Hume u svojim je djelima propitao uobičajene argumente protiv samoubojstva te zaključio da osoba za samoubojstvo može biti oslobođena svake nametnute krivnje i odgovornosti. S druge strane, Albert Camus samoubojstvo je doveo u vezu s apsurdom. Pored toga, u izlaganju će biti riječi o eutanaziji i pitanju opravdanosti i neopravdanosti oduzimanja života. Cilj je izlaganja pružiti pojmovni pregled čovjekove slobode, umnosti, krhkosti i moralnosti u vezi s pravom na smrt.

**THE RIGHT TO DIE:
THE PHILOSOPHY OF SUICIDE**

This presentation will be based on Hume's philosophical reflections on suicide, and Camus's study *The Myth of Sisyphus*. In his works, David Hume examined the usual arguments against suicide and concluded that a person who commits suicide can be absolved of any imposed guilt and responsibility. On the other hand, Albert Camus brought suicide into connection with the absurd. In addition, this presentation will discuss euthanasia and the problem of justification and unjustification of taking a life. The aim of this presentation is to provide a conceptual overview of human freedom, intelligence, fragility and morality in relation to the right to die.

PETAR ŠARIĆ

*Fakultet hrvatskih studija, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Croatian Studies, University of Zagreb, Croatia*

SIMULAKRUM (NE)ZDRAVLJA U POTROŠAČKOM DRUŠTVU

Cilj je izlaganja opisati i na odabranim primjerima analizirati komercijaliziranu sliku zdravlja u raspoloživom medijskom prostoru potrošačkog društva. Za opisivanje potrošačkog društva, u kojem proizvod nadilazi okvire vlastite razmjenske i uporabne vrijednosti te postaje ovisan o označitelju koji ga distancira od njegove originalne pojavnosti, koristi se pristup Jeana Baudrillarda. U izlaganju analizirat će se primjeri iz hrvatskog medijskog prostora da bi se dobio uvid u pojavne oblike simulakruma proizvoda. Na kraju, nameće se i šire pitanje: je li sadržaj za reprezentaciju nekog proizvoda, koji se sustavima za posredovanje informacija prikazuje i interpretira kao zdravstveno pozitivan, dosljedan u toj reprezentaciji, ili se radi o sadržaju koji je u jasnoj diskrepanciji s uporabljivošću originalnog proizvoda?

SIMULACRUM OF (NON)HEALTH IN CONSUMER SOCIETY

The aim of this presentation is to describe and on selected examples to analyse the commercialized image of health in the available media space of the consumer society. Jean Baudrillard's approach is used to describe a consumer society, in which the product goes beyond its own exchange and use value and becomes dependent on a marker that distances it from its original appearance. The presentation will analyse examples from the Croatian media space in order to gain insight into the manifested forms of product simulacra. Finally, a broader question arises: is the content for the representation of a product, which is presented and interpreted by information systems as positive, consistent with its representation, or is the content in a clear discrepancy with the usability of the original product?

HANA ŠKORNJAK

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
School of Medicine, University of Zagreb, Croatia*

Studentska radionica »SPOLNOST I ZDRAVLJE«

Spolno zdravlje ne možemo razumjeti bez šireg razmatranja spolnosti. Spolnost predstavlja temelj ponašanja i ishoda koji se odnose na spolno zdravlje. Spolnost je, dakle, važan dio ljudskog bića od njegova rođenja do smrti, koji obuhvaća (I) rodni identitet i ulogu, (II) seksualnu orijentaciju, (III) naklonost, (IV) intimnost i (V) reprodukciju. Međutim, mnogi spolnost isključivo poistovjećuju sa spolnim odnosima, dok ona zapravo podrazumijeva puno više od toga. Spolno zdravlje ispravno se određuje kao stanje potpunog tjelesnog, emocionalnog, mentalnog i socijalnog blagostanja povezanog sa spolnošću, a ne kao odsutnost bolesti ili iznemoglosti. Upravo zato edukacija o spolnom zdravlju ima za cilj poticanje pozitivnih vrijednosti, znanja i stavova prema spolnom zdravlju. Više o temama vezanim za spolno zdravlje, govorit ćemo u okviru ove radionici.

Student Workshop “SEXUALITY AND HEALTH”

We cannot understand sexual health without a broader consideration of sexuality. Sexuality is an important part of the human being from birth to death, which includes (I) gender identity and role, (II) sexual orientation, (III) affection, (IV) intimacy, and (V) reproduction. However, many equate sexuality exclusively with sexual intercourse, when in fact it means much more than that. Sexual health is correctly defined as a state of complete physical, emotional, mental and social prosperity associated with sexuality, rather than the absence of illness or exhaustion. This is precisely why sexual health education aims to foster positive values, knowledge and attitudes towards sexual health. On topics related to sexual health, we will talk more about in this workshop.

BERNARD ŠPOLJARIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

POLITIČKO-GOSPODARSKI GLOBALIZAM: IDEAL SLOBODE ILI SUPERŠIRITELJ?

Posljednjih 150 godina obilježenih trima industrijskim revolucijama moguće je opisati slikom neumorne, nezaustavljive mašinerije koja za svaku prepreku pronalazi tehničko rješenje. U zanosu instrumentalizma, scenarij u kojem se događa obustava procesa globalnog gospodarstva činio se praktički nemogućim. Ova opća impresija stabilnosti svijeta (osim kod krajnjih znanstvenih i tehno-skeptika) na njegovoj putanji beskonačnog napretka, protivno svim dotadašnjim izgledima doživljava svoje urušavanje 2020. godine proglašom pandemije COVID-19, koji je odjeknuo političkim odlukama na mikrolokalitetima, dovodeći u pitanje koncepte međunarodnih integracija i globalnog tržišta. Preostaje utvrditi štetu i ispitati stabilnost poznatih političko-gospodarskih modela.

POLITICAL AND ECONOMICAL GLOBALISM: THE IDEAL OF LIBERTY OR SUPERSPREADER?

Last 150 years marked by three industrial revolutions are presentable as an image of tireless, unstoppable machinery, which comes to technical solution for any obstacle. In the rapture of instrumentalism, a scenario in which a stoppage of process of global economy occurs seemed practically impossible. This general impression of world stability (not shared only by extreme scientific and techno-skeptics) on its trajectory towards infinite progress, against all odds meets its collapse in the year 2020 with the declaration of the COVID-19 pandemic that echoed in the political decisions on micro-localities, thus challenging the concepts of international integrations and global market. What remains is to procure damage report and investigate the stability of known political and economic models.

MATEA TUNJIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

SLOBODA I ODGOVORNOST

Pojam slobode izazivao je mnoge rasprave ne samo među filozofima, koji slobodu smatraju jednim od ključnih filozofskih pojmova, nego i među laicima koji slobodu razumiju kao dar prirode. Iako smo danas svjedoci mnogih parnica, rasprava, prosvjeda, pa čak i svađa nastalih na temelju »osobnih sloboda«, korijen problema leži u filozofskom shvaćanju slobode kao takve. Cilj je izlaganja pokušati odgovoriti na dva glavna pitanja, o tome (I) u kakvom su odnosu osobna sloboda i čovjekova mogućnost djelovanja prema principima vlastite volje, te (II) podrazumijeva li osobna sloboda određenu odgovornost i dužnost spram drugih živih bića i planete na kojoj živimo.

FREEDOM AND RESPONSIBILITY

The concept of freedom has provoked many discussions not only among philosophers, which consider freedom as one of the key philosophical concepts, but also among laicists who understand freedom as a gift of nature. Although we are witnessing many lawsuits, debates, protests, and even arguments based on “personal freedoms”, the root of the problem lies in the philosophical understanding of freedom as such. The aim of this presentation is to try to answer two main questions, about: (I) the relationship between personal freedom and man’s ability to act according to the principles of his own will; and (II) does personal freedom imply a certain responsibility and duty towards other living beings and the planet on which we live.

MIHAEL VRBANC

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

O SLOBODI MEDICINE I NJENOJ DVOJNOSTI

Gledano iz perspektive humanističkih znanosti, mogu se razabrati određene muke koje medicina nosi u svojoj znanstvenoj dvojnosti između praktičkog djelovanja i akademske prisutnosti. Postavljaju se tri glavna pitanja, o tome (I) u kakvom su odnosu »sloboda medicine« i utjecaj društvenog razvoja, (II) robuju li medicinari podvojenosti između praktičkog djelovanja i akademske prisutnosti, te (III) može li medicina uopće biti uistinu slobodna. Otežanost izvanjskog pristupa medicini, koji sa sobom donosi i poteškoće u objektivnom određanju njezina položaja, u velikoj mjeri otežava i pružanje odgovora na postavljena pitanja. Cilj je izlaganja skrenuti pozornost na slobodu medicine i njezinu dvojnost.

ON THE FREEDOM OF MEDICINE AND ITS DUALITY

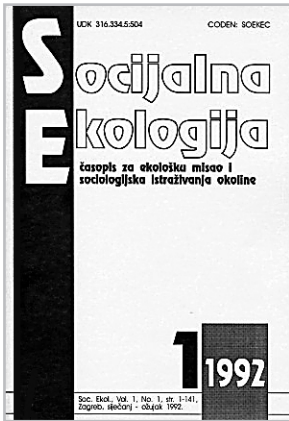
Viewed from the perspective of humanities, one can discern certain torments that medicine carries in its scientific duality between practical action and academic presence. Three main questions are raised, about (I) what is the relationship between “freedom of medicine” and the impact of social development, (II) are the medics slaves to the duality between practical action and academic presence, and (III) can medicine really be free at all. The difficulty of external access to medicine, which also entails difficulties in the objective definition of its position, makes it also more difficult to answer the raised questions. The aim of this presentation is to draw attention to the freedom of medicine and its duality.

**predstavljanje
recentnih
bioetičkih
izdanja**

**presentation of
recent bioethical
publications**

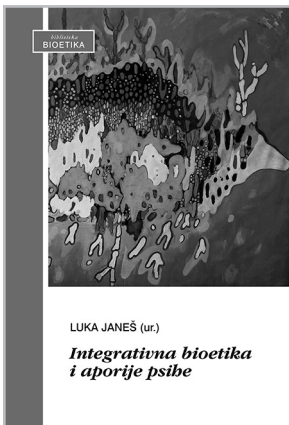
Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja održat će se u ponedjeljak, 16. svibnja 2022., u Malom Lošinj (hotel *Aurora*, dvorana A), s početkom u 21 sat. Bit će predstavljena sljedeća izdanja:

Presentation of recent bioethical publications will be held on Monday, May 16, 2022, in Mali Lošinj (*Aurora* Hotel, Hall A), at 9:00 p.m. The following publications will be presented:

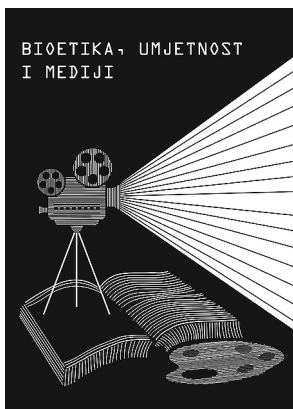
ČASOPIS *SOCIJALNA EKOLOGIJA* – prvih trideset godina
[JOURNAL *SOCIJALNA EKOLOGIJA* (*Social Ecology*) – first thirty years]
Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo; Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Predstavljajući / Presenter: Tijana Trako Poljak

Luka Janeš (ur./ed.):
Integrativna bioetika i aporije psihe
[*Integrative Bioethics and Aporia of Psyche*]
Zagreb: Pergamena; Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu; Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021

Predstavljajući / Presenter: Luka Janeš

Matija Vigato (ur./ed.):

Bioetika, umjetnost i mediji

[*Bioethics, Art and Media*]

Zagreb: Udruženje studenata filozofije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2021

Predstavljatelj / Presenter: Jan Defrančeski

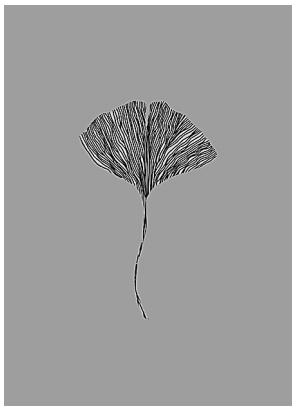
Robert Petkovšek, Bojan Žalec (eds./ur.):

Transhumanism as a Challenge for Ethics and Religion

[*Transhumanizam kao izazov za etiku i religiju*]

Zürich: LIT Verlag, 2021

Predstavljatelj / Presenter: Odilon-Gbènoukpo Singbo

Ozren Lazić, Borislav Prodanović, Hana Kukučka (ur./eds):

O čemu i zašto brinemo: politika, ekonomija i etika brige u svetlu pandemije COVID-19
[*What and Why We Care about: Politics, Economy and Care Ethics in Light of the COVID-19 Pandemic*]
Novi Sad: Omladinski centar CK13, 2021

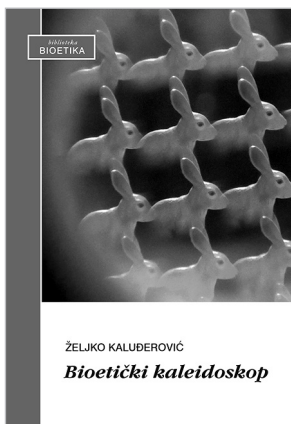
Predstavljач / Presenter: Lino Veljak

Darko Kiš, Sanja Kalambura, Aleksandar Racz, Nives Jovičić, Dario Brdarić:

Održivi razvoj – odabrani pojmovi
[*Sustainable Development – Selected Concepts*]
Osijek: Fakultet agrobiotehničkih znanosti Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, 2021

Predstavljачica / Presenter: Katica Knezović

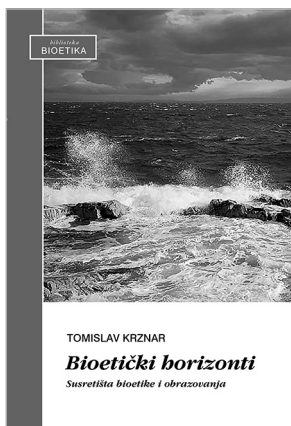
Željko Kaluđerović:

Bioetički kaleidoskop

[*Bioethical Kaleidoscope*]

Zagreb: Pergamena; Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021

Predstavljatelj / Presenter: Ivica Kelam

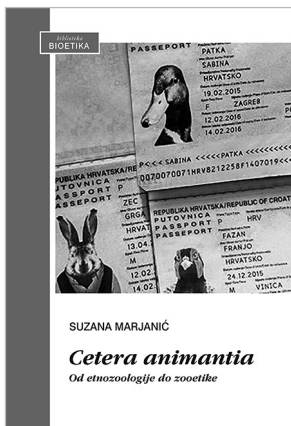
Tomislav Krznar:

Bioetički horizonti: susretišta bioetike i obrazovanja

[*Bioethical Horizons: Meeting Points of Bioethics and Education*]

Zagreb: Pergamena; Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021

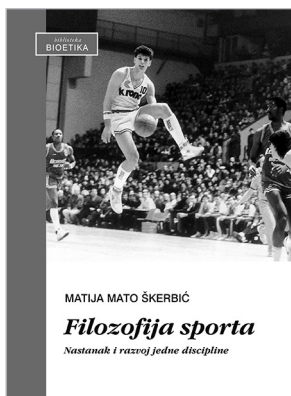
Predstavljatelj / Presenter: Josip Guć

Suzana Marjanić:

Cetera animantia – od etnozooologije do zooetike
 [Cetera animantia – from Ethnozooology to Zooethics]
 Zagreb: Pergamena; Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021

Predstavljatelj / Presenter: Hrvoje Jurić

Matija Mato Škerbić:

Filozofija sporta: nastanak i razvoj jedne discipline
 [Philosophy of Sport: Emergence and Development of a Discipline]
 Zagreb: Pergamena; Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2021

Predstavljatelj / Presenter: Miloš Marković

plesna radionica
ples sjena

dance workshop
shadow dance

Plesna radionica
PLES SJENA

HOTEL *AURORA* (DVORANA B)
Sunčana uvala 4, Mali Lošinj

Utorak, 17. svibnja 2022.
u 13.30 sati

Ples sjena je uvodna ili pokazna radionica kreativnih terapija – terapije plesom i pokretom – koju vodi doc. dr. sc. Darija Rupčić Kelam s Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Svatko od nas je osoba. Svatko od nas ima masku, koju su stari nazivali *Personom*. Kroz tu masku isijava i progovara naše pravo lice, naše pravo *ja*. Svi mi nosimo neke maske i pokazujemo određenu sliku sebe te odajemo dojam da smo dobri, sređeni, smireni, etični. No, smatrao je psiholog C. G. Jung, u nama postoji *sjena*. Ona nas prati. Podsjeća nas na mračni, nepoznati, neistraženi, potisnuti i nesvjesni dio naše osobnosti. Hoće li sjena postati naš prijatelj ili neprijatelj – to ovisi samo o nama samima. Ona nije uvijek naš protivnik. Sjena postaje naš neprijatelj samo onda kada je zanemarena i neshvaćena. Sjena je izvor našeg potencijala, snage, kreativnosti. Ona je izvor našeg iscjeljenja. Suočiti se sa sjenom znači začu u te mračne hodnike i predjele duše, igrati se s našim demonima, zaplesati s njima i naučiti živjeti pored njih i s njima.

U ovoj će se radionici terapije pokretom i plesom raditi na osnaživanju osobnosti i tijela. Koristit ćemo se elementima terapije plesa i pokreta radi poboljšanja emocionalne, kognitivne, tjelesne i socijalne integracije individue. U tom smislu, ples i pokret imaju funkciju samoregulacije te otvaraju prostor direktne komunikacije između iskazivog i neiskazivog, svjesno i nesvjesnog. Povezujemo se s primarnim jezikom u čovjeku, a to je pokret. Putem plesa s vlastitom sjenom, radit ćemo na poboljšavanju ravnoteže i prostornog, kinestetičkog osjećaja (osjećaja za prostor i tijelo u pokretu i prostoru), na svjesnosti tijela u prostoru i na prostornoj inteligenciji. Također ćemo razvijati osjećaj za grupu i za Drugoga te razvijati osjećaj povjerenja i prihvaćanja.

Dance Workshop SHADOW DANCE

AURORA HOTEL (HALL B)
Sunčana uvala 4, Mali Lošinj

Tuesday, May 17, 2022
at 1:30 p.m.

Shadow Dance is an introductory or demonstration workshop of creative therapies – a dance and movement therapy – led by Assist. Prof. Darija Rupčić Kelam, Ph.D., from the Department of Philosophy, Faculty of Humanities and Social Sciences, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek.

Each of us is a person. Each of us has a mask, which the ancients called *Persona*. Through this mask our true face, our true self, radiates and speaks. We all wear some masks and show a certain image of ourselves, giving the impression that we are good, sorted out, calm, ethical. However, according to psychologist C. G. Jung, there is a *shadow* within us. It follows us. It reminds us of the dark, unknown, unexplored, repressed, and unconscious part of our personality. Whether the shadow becomes our friend or enemy – depends only on ourselves. It is not always our foe. The shadow becomes our enemy only when it is neglected and misunderstood. The shadow is the source of our potential, strength, creativity. It is the source of our healing. Facing the shadow means going into those dark corridors and areas of the soul, playing with our demons, dancing with them and learning to live alongside them and with them.

This movement and dance therapy workshop will work on strengthening the personality and the body. We will use elements of dance and movement therapy to improve the emotional, cognitive, physical and social integration of the individual. In this sense, dance and movement have the function of self-regulation and open the space of direct communication between what is inexpressible, unconscious and conscious. We connect with the primary language of the human being – the movement. Through dancing with our own shadow, we will work on improving balance and spatial, kinaesthetic sense (sense of space and body in motion and space), body awareness in space, and spatial intelligence. We will also be developing a sense of group and for the Other, as well as developing a sense of trust and acceptance.

koncert:
teofilovići

concert:
teofilović brothers

**Koncert:
TEOFILOVIĆI**

MUZEJ APOKSIOMENA
Riva lošinjskih kapetana 13, Mali Lošinj

Utorak, 17. svibnja 2022.
u 20.30 sati

Ratko i Radiša Teofilović, braća blizanci, rođeni su u 1966. godine Čačku (Srbija), a glazbom su se počeli baviti gotovo slučajno. Naime, dirigent Predrag Peruničić (1935.–1991.), u vrijeme kad je osnivaio čačanski Gradski zbor, čuo je Ratka kako pjeva i nastojao ga nagovoriti da se počne baviti pjevanjem, ali se Ratko opirao jer je tada ljubav prema košarci bila jača. Kad je Ratko napokon popustio, sa sobom je poveo i brata Radišu za kojega Peruničić nije ni znao. Osupnut ljepotom njihovih glasova, Peruničić je cijeli zbor strukturirao oko braće Teofilović, a njih dvojica uvijek naglašavaju da je upravo on zaslužan za to što su odlučili posvetiti se glazbi. Nakon iznenadne smrti Predraga Peruničića, braća se preseljavaju u Beograd gdje započinju s istraživanjem starih glazbenih zapisa te glazbene i poetske baštine Srbije i Balkana. Glazbeno i poetsko nasljeđe interpretiraju autentičnim, ranije nezabilježenim *a capella* dvoglasjem, što je njihov zaštitni znak i izdvaja ih kao jedinstvenu muzičku pojavu u europskim i svjetskim razmjerima.

Tijekom tridesetogodišnje glazbene karijere Teofilovići su nastupali diljem Europe i u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi i Japanu te su surađivali s brojnim glazbenicima, a posebno su zapažene njihove suradnje s gitaristima Miroslavom Tadićem i Vlatkom Stefanovskim te pijanistima Matijom Dedićem i Markom Marićem.

Prvi album, *Čuvari sna*, objavili su 1998. godine, a njemu su slijedili albumi: *Sabazorski vetrovi* (2001.), *Koncert – Belgrade Live* (2007.), *Vidarica* (s Miroslavom Tadićem, 2012.) i *Teofilovići* (2016.). Početkom 2022. godine diskografska kuća Croatia Records objavila je njihov album *Element*, koji je odmah po izlasku ocijenjen kao remek-djelo.

Na lošinjskom koncertu Teofilovići izvode pjesme s albuma *Element*, ali i druge pjesme iz svog bogatog repertoara, odnosno iz glazbene riznice južne Srbije, Kosova, Makedonije, Bosne i Dalmacije.

Uz organizatore 20. *Lošinjskih dana bioetike* (Hrvatsko filozofsko društvo, Hrvatsko bioetičko društvo i Grad Mali Lošinj), suorganizatori koncerta braće Teofilović su: Turistička zajednica Grada Malog Lošinja, Muzej Apoksiomena, Croatia Records i Vijeće srpske nacionalne manjine Grada Malog Lošinja.

O Teofilovićima:

»Vokalna muzika ima u sebi nešto što gotovo pa organski utječe na čovjeka. To je muzika nad muzikama, a njih dvojica su u stanju tako otpjevati u svoja dva glasa neku pjesmu da nam se učini da ta pjesma prije njih zapravo nije niti postojala. Njih dvojica su, na neki način, ono što bi se moglo nazvati materijalnim kulturnim dobrom koje bi trebalo staviti u zaštitu ministarstava kulture i ministarstava za ljudske resurse. Braća Teofilović nečemu što pripada mrtvoj i dosadnoj tradiciji daju jedan novi, posve neočekivan i na neki način moderan život. To što oni rade je savršeni netradicionalni tradicionalizam.« (Miljenko Jergović)

»Nema tih riječi kojima se može opisati i dočarati magija glasova braće Teofilović u kojima kao da su se 'nataložili' vjekovi u kojima su pjesme koje pjevaju nastajale.« (Aleksandar Dragaš)

»Tiho mumljajući, usklade intonaciju, zatvore oči i tako, ne gledajući se, u istom trenutku i u istom dahu zapjevaju. U zanosu znaju podići i raširiti ruke kao da prstima iz nekih drugih dimenzija skupljaju note narodnih pjesama. Pjevaju samo narodne pjesme, srpske, makedonske, goranske... s Kosova i Metohije, iz Sandžaka, Pirota i Vranja... odnedavno i dalmatinske, samo da su izvorne, što drevnije. Pjevaju ih na svoj način, istražujući za njih dvojicu blizanački sudbonosnu tajnu dvoglasja. Sklada dvojice. Ratko pjeva prvi, a Radiša drugi glas, ali glasovi su im slični kao i lica. Ne robuju tercama. Dže su im kvarte i kvinte drevnijeg prizvuka. A osobito su impresivni kad Radiša uhvati *ison*, kako se u bizantskoj tradiciji zove onaj temeljni, poput same zemlje postojani ton nad kojim onda Ratko klikće kao orao nad Šar-planinom.« (Branimir Pofuk)

Concert:
TEOFILOVIĆ BROTHERS

MUSEM OF APOXYOMENOS
Riva lošinjskih kapetana 13, Mali Lošinj

Tuesday, May 17, 2022
at 8:30 p.m.

Twin brothers Ratko and Radiša Teofilović were born in 1966 in Čačak (Serbia) and they started practicing music almost by accident. Namely, the conductor Predrag Peruničić (1935–1991), at the time when he was founding the Čačak City Choir, heard Ratko singing and tried to persuade him to take up music, but Ratko resisted because his love of basketball was stronger then. When Ratko finally relented, he took his brother Radiša with him, whom Peruničić did not even know about. Stunned by the beauty of their voices, Peruničić structured the entire choir around the Teofilović brothers, and the brothers always emphasize that he is responsible for their decision to dedicate themselves to music. After the sudden death of Predrag Peruničić, the brothers moved to Belgrade, where they began researching old musical records and the musical and poetic heritage of Serbia and the Balkans. They interpret the musical and poetic heritage in an authentic, previously unrecorded *a capella* manner, which is their trademark and highlights them as a unique musical phenomenon on a European and world scale.

During their thirty-year musical career, Teofilović Brothers have performed throughout Europe and the United States, Canada, and Japan, and have collaborated with numerous musicians such as guitarists Miroslav Tadić and Vlatko Stefanovski, and pianists Matija Dedić and Marko Marić.

Their first album, *Čuvari sna (Dream Keepers)*, was released in 1998, and followed by *Sabazorski vetrovi (Winds of Dawn, 2001)*, *Concert – Belgrade Live (2007)*, *Vidarica (The Healer, with Miroslav Tadić, 2012)* and *Teofilovići (Teofilović Brothers, 2016)*. At the beginning of 2022, the record label Croatia Records released their new album *Element*, which was immediately rated as a masterpiece upon its release.

At the Lošinj concert, Teofilović Brothers perform songs from the album *Element*, as well as other songs from their rich repertoire, i.e. from the music treasury of southern Serbia, Kosovo, Macedonia, Bosnia and Dalmatia.

The organizers of the 20th *Lošinj Days of Bioethics* (Croatian Philosophical Society, Croatian Bioethics Society, and the Town of Mali Lošinj) organized this concert in collaboration with the Mali Lošinj Tourist Board, Museum of Apoxyomenos, Croatia Records, and the Serbian National Minority Council of the Town of Mali Lošinj.

About Teofilović Brothers:

“Vocal music has something that almost organically affects a person. It is the ‘music of music’, and Teofilović Brothers are able to sing a song in their two voices in such a way that it seems to us that a song did not even exist before them. They are what one could call a material cultural good that should be placed under the protection of the ministries of culture and the ministries of human resources. The Teofilović Brothers are giving a new, completely unexpected, and, in a way, modern life to something that belongs to a dead and boring tradition. What they are doing is perfect non-traditional traditionalism.” (Miljenko Jergović)

“There are no words that can describe and evoke the magic of the voices of the Teofilović Brothers, in which the centuries, in which the songs they sing were composed, seem to have been ‘accumulated’.” (Aleksandar Dragaš)

“Murmuring softly, the brothers adjust their intonation, close their eyes and so, without looking at each other, they sing simultaneously and in the same breath. In ecstasy, they raise and spread their arms as if they were collecting the notes of folk songs from some other dimensions with their fingers. They sing only folk songs, Serbian, Macedonian, Gorani... from Kosovo and Metohia, from Sandžak, Piroć and Vranje... recently also Dalmatian songs, only if they are original, as ancient as possible. They sing them in their own way, exploring for the two of them the fateful secret of the two voices. A harmony of the two. Ratko sings the first voice and Radiša the second, but their voices are similar, just as their faces are similar to each other. They are not slaves of the third interval. They prefer quarters and fifths of more ancient traditions. And they are especially impressive when Radiša catches the *ison* – as in the Byzantine tradition the basic tone, basic like the soil, is called – over which Ratko cries like an eagle over the Šar Mountains.” (Branimir Pofuk)

**adresar
sudionika**

**addresses of the
participants**

SIMPOZIJ i OKRUGLI STOL

SYMPOSIUM and ROUND TABLE

Sead Alić

Petrovogorska 16a
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: salic@unin.hr

Nevena Aljinović

Sveučilište u Splitu
Sveučilišni odjel za forenzične znanosti
Ruđera Boškovića 33
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: nevena.aljinovic@gmail.com

Eva D. Bahovec

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: ebahovec@yahoo.com

Franjo Barbir

Sveučilište u Splitu
Fakultet elektrotehnike, strojarstva
i brodogradnje
Ruđera Boškovića 32
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: fbarbir@fesb.hr

Mario Bebek

Zdravstveno veleučilište
Mlinarska cesta 38
HR–10000 Zagreb
e-mail: bebekmario1@gmail.com

Marija Brdarević

Zdravstveno veleučilište
Mlinarska 38
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.brdarevic@zvu.hr

Harald Briese

Rüdenkuhle 30
DE–59555 Lippstadt
Germany
e-mail: harald.briese@gmx.de

Iris Broman

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Medicinski fakultet
Josipa Huttlera 4
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: ibroman@mefos.hr

Ivana Buljan

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za indologiju i
dalekoistočne studije
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ibuljan2@ffzg.hr

Anto Čartolovni

Hrvatsko katoličko sveučilište
Laboratorij za etiku digitalnih tehnologija
u zdravstvu (Digit-Heal)
Ilica 242
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: anto.cartolovni@unicath.hr

Igor Čatić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet strojarstva i brodogradnje
Ivana Lučića 5
HR–10002 Zagreb
Croatia
e-mail: igor.catic@fsb.hr

Ante Čović

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ante.covic1@zg.t-com.hr

Bruno Ćurko

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Poljička cesta 35
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: bcurko@ffst.hr

Aleksandra Deanoska Trendafilova

50-ta divizija 34/2-18
MK–1000 Skopje
North Macedonia
e-mail: aleksandra.deanoska@gmail.com

Jan Defrančeski

Sveučilište u Zagrebu
Sveučilišni centar za integrativnu bioetiku
Ivana Lučića 1a
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jan1161996@gmail.com

Danijela De Micheli Vitturi

Nazorov prilaz 20
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: danijela.dmv@gmail.com

Kristina Dilica

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: kristina.dilica@gmail.com

Nevena Divac

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Dr Subotića St. 1
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: nevena.divac@med.bg.ac.rs

Dejan Donev

Univerzitet »Sv.Kiril i Metodij«
Filozofski fakultet
Institut za filozofija
Bulevar »Goce Delčev« 9A
MK–1000 Skopje
North Macedonia
e-mail: donevdejan@fzf.ukim.edu.mk

Silvana Dragun

Martinski prolaz 3
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: silvadragoon@gmail.com

Anita Dučkić Sertić

Baboničeva 121
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: anitaduckic@gmail.com

Ivo Džinić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: idzinic@hrstud.hr

Jakov Erdeljac

Karlovačka cesta 5
HR–47280 Ozalj
Croatia
e-mail: jerdeljac@hrstud.hr

Julija Erhardt

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Biološki odsjek
Rooseveltov trg 6
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jerhardt@biol.pmf.hr

Luka Fotak

Opća bolnica Varaždin
Služba za plućne bolesti i TBC Klenovnik
Klenovnik 1
HR–42244 Klenovnik
Croatia
e-mail: fotak.luka@gmail.com

Srećko Gajović

Sveučilište u Zagrebu
Medicinski fakultet
Hrvatski institut za istraživanje mozga
Šalata 12
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: srecko.gajovic@hiim.hr

Michael George

St. Thomas University
Religious Studies Department
51 Dineen Drive
Fredericton, New Brunswick E3B 5G3
Canada
e-mail: mgeorge@stu.ca

Kristijan Građević

Vatroslava Jagića 7
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: krisgrade@gmail.com

Dora Grejza

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: dora.saradjen@gmail.com

Josip Guć

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Centar za integrativnu bioetiku
Poljička cesta 35
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: jguc@ffst.hr

Azra Jaganjac

Maršala Tita 11/7
BA–71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: elizabethb1943@hotmail.com

Luka Janeš

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet filozofije i religijskih znanosti
Jordanovac 110
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: luka.janes@ffrz.hr

Antun Japundžić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Petra Preradovića 17
HR–31400 Đakovo
Croatia
e-mail: antun.japundzic@gmail.com

Midhat Jašić

Univerzitet u Tuzli
Tehnološki fakultet
Univerzitetska 8
BA-75000 Tuzla
Bosnia and Herzegovina
e-mail: jasic_midhat@yahoo.com

Orhan Jašić

Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
Dr. Tihomila Markovića 1
BA-75000 Tuzla
Bosnia and Herzegovina
e-mail: orhanjasic@yahoo.com

Ana Jeličić

Sveučilište u Splitu
Sveučilišni odjel za forenzične znanosti
Ruđera Boškovića 33
HR-21000 Split
Croatia
e-mail: anjelicic08@gmail.com

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Ivica Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Cara Hadrijana 10
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: kelamivica@gmail.com

Katica Knezović

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: katica.knezovic2@gmail.com

Lidija Knorr

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Centar za integrativnu bioetiku
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lidijaknorr@gmail.com

Marko Kos

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: markokos.mail@gmail.com

Gábor Kovács

Research Centre for the Humanities
4 Tóth Kálmán utca
H-1097 Budapest
Hungary
e-mail: kovacs.gabor@abtk.hu

Tomislav Krznar

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska cesta 77
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tomislav.krznar@ufzg.hr

Mislav Kukoč

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mkukoc@hrstud.hr

Anamaria Malešević

Hrvatsko katoličko sveučilište
Laboratorij za etiku digitalnih tehnologija
u zdravstvu (Digit-HeaL)
Ilica 242
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: anamaria.malesevic@unicath.hr

Miloš Marković

Univerzitet u Beogradu
Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja
Blagoja Parovića 156
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: miloscj@gmail.com

Béla Mester

Research Centre for the Humanities
4 Tóth Kálmán utca
H–1097 Budapest
Hungary
e-mail: mester.bela@abtk.hu

Amir Muzur

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: amir.muzur@medri.uniri.hr

Denis Novko

Preloška 1c
HR–42000 Varaždin
Croatia
e-mail: novkodenis@gmail.com

Borut Ošljaj

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Aškerčeva 2
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: borut.oslaj@guest.arnes.si

Josip Periša

Ulica Dragutina Mandla 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: perisa.josip2@gmail.com

Marijana Petir

Hrvatski sabor
Trg sv. Marka 6
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marijana.petir@sabor.hr

Aleksandar Racz

Zdravstveno veleučilište
Mlinarska 38
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: aleksandar.racz@zvz.hr

Rajna Racz

Ulica Mije Krešića 4
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: rajnaracz97@gmail.com

Nino Raspudić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za talijanistiku
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: raspudic@gmail.com

Iva Rinčić

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i humanističke
znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: iva.rincic@uniri.hr

Sunčana Roksandić

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Ćirilometodska 4
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: suncana.roksandic@pravo.hr

Darija Rupčić Kelam

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: darijarupcic@gmail.com

Nikola Samardžić

Univerzitet u Beogradu
Filozofski fakultet
Čika Ljubina 18–20
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: nikola.samardzic@f.bg.ac.rs

Marija Selak Raspudić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.selak@gmail.com

Hrvoje Sertić

Babonićeva 121
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hrvoje.sertic@kif.unizg.hr

Odilon-Gbènoukpo Singbo

Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: odilon.singbo@unicath.hr

Matija Mato Škerbić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mskerbic@hrstud.hr

Aleksandra Šmit

Milentija Popovića 29/9
RS–11070 Beograd
Serbia
e-mail: ms.aleksandra.smit@gmail.com

Bernard Špoljarić

Avenija Dubrava 240
HR–10040 Zagreb
Croatia
e-mail: bernard.spoljar@gmail.com

Stjepan Štivić

Univerza v Ljubljani
Teološka fakulteta
Poljanska cesta 4
SI-1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: stjepan.stivic@teof.uni-lj.si

Stipan Tadić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: stadic@hrstud.hr

Velimir Terzić

Opća županijska bolnica Vinkovci
Zvonarska 57
HR-32100 Vinkovci
Croatia
e-mail: velter4@gmail.com

Tijana Trako Poljak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ttrako@ffzg.hr

Ksenija Turković

Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Ćirilometodska 4
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ksenija.turkovic@me.com

Maja Vejić

Vincenta iz Kastva 8
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: vejic.maja.n@gmail.com

Lino Veljak

Zagorska 22
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lveljak@ffzg.hr

Dafne Vidanec

Veleučilište Baltazar Zaprešić
Ulica Vladimira Novaka 23
HR-10290 Zaprešić
e-mail: dafne.vidanec@gmail.com

Ivana Vinković Vrček

Institut za medicinska istraživanja i
medicinu rada
Ksaverska cesta 2
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivinkovic@imi.hr

Valerije Vrček

Sveučilište u Zagrebu
Farmaceutsko-biokemijski fakultet
Ante Kovačića 1
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: vvrcek@pharma.hr

Davor Vuković

Josipa Jurja Strossmayera 58
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: dav.vuk@gmail.com

Saša Zavrtnik

Sveučilište u Zagrebu
Geotehnički fakultet u Varaždinu
Hallerova aleja 7
HR-42000 Varaždin
Croatia
e-mail: zasada_life@hotmail.com

Marija Zelić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mzelic@hrstud.hr

Damir Žubčić

Sveučilište u Zagrebu
Veterinarski fakultet
Heinzelova 55
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dazubcic@vef.unizg.hr

**Studentska bioetička radionica
SLOBODA I ZDRAVLJE**

**Student Bioethics Workshop
FREEDOM AND HEALTH**

Iris Biškup

Zagrebačka avenija 2
Studentski dom »Ante Starčević« (334/1)
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: irisbiskup3010@gmail.com

Juraj Bobanović

Nikole Škrlica 1
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: juraj.bobanovic@gmail.com

Ana Daria Bokan

Havidička cesta 30
HR–10253 Havidić selo
Croatia
e-mail: anadariabokan@gmail.com

Dora Bukovac

Počiteljska 12
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dorabora8@gmail.com

Luka Draganić

Lastovska ulica 36
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: luka.draganic95@gmail.com

Andrej Dubić

Sveti Petar 10
HR–47300 Ogulin
Croatia
e-mail: andrej.dubic@gmail.com

Karlo Ekmečić

Natka Nodila 1
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: karloe6@gmail.com

Dominica Firšt

Vinka Jeđuta 1
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: first.dominica@gmail.com

Manuela Francić

Križovec 139a
HR–40315 Mursko Središće
Croatia
e-mail: manuela.francic2@gmail.com

Ivana Gašparić

Veselka Tenžere 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivngasparic@gmail.com

Kristijan Gradečak
Vatroslava Jagića 7
HR-42000 Varaždin
Croatia
e-mail: krisgrade@gmail.com

Karla Grašić
Glavna 8
HR-40321 Mala Subotica
Croatia
e-mail: karla.grasic@gmail.com

Dora Greguranić
Rudeška cesta 160
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: doragreguranic@gmail.com

Karla Greguranić
Rudeška cesta 160
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: karla.greguranic@gmail.com

Doris Marie Greppin
Petra i Tome Erdödyja 5
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: greppin.doris@gmail.com

Ana Klasnić
Sopnička 65
HR-10040 Zagreb
Croatia
e-mail: anaklasnic123@gmail.com

Črna-Senka Kolar
Dr. Ante Starčevića 50
HR-32000 Vukovar
Croatia
e-mail: carnasenkakolar@gmail.com

Nikolina Koprivnjak
Milana Rešetara 22
HR-10040 Zagreb
Croatia
e-mail: n.koprivnjak11@gmail.com

Mirna Krasnić
Ivana Adamovića 86
HR-31431 Čepin
Croatia
e-mail: mirna.krasnic1@gmail.com

Stjepan Krovinović
Barutanski jarak 114
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: skrovinov@hrstud.hr

Klara Kundich
Sopnička 17a
HR-10040 Zagreb
Croatia
e-mail: klarakundich99@gmail.com

Martin Lazić
Pičmanova 3
HR-10020 Zagreb
Croatia
e-mail: martinlazic99@gmail.com

Maria Levačić
Aleksandra Schulteissa 10a
HR-40000 Čakovec
Croatia
e-mail: maria.levacic@gmail.com

Kristina Lovrenović
Kralja Petra Svačića 1c
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: kristinalovrgg@gmail.com

Marija Lucin

Ludbreška ulica 6
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.lucin1234@gmail.com

Roko Miličić

Perjavica 80a
HR-10090 Zagreb
Croatia
e-mail: roko.milicic@gmail.com

Daniel Milošević

Vladimira Vidrića 25
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: daniel.milosevic280@gmail.com

Fran Miškić

Božidara Magovca 20
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: fran.miskic@gmail.com

Denis Novko

Preloška 1c
HR-42000 Varaždin
Croatia
e-mail: novkodenis@gmail.com

Karla Njegrčić

Mate Balote 18b
HR-23000 Zadar
Croatia
e-mail: karlaschuh@gmail.com

Ena Pavičić

Ante Kovačića 35
HR-43000 Bjelovar
Croatia
e-mail: ena5991@hotmail.com

Filip Pavić

Biljske satnije 18
HR-31327 Bilje
Croatia
e-mail: filippavic199@gmail.com

Mate Pavić

Josipa Kozarca 7
HR-10361 Sesvete
Croatia
e-mail: mate.pavic16@gmail.com

Lara Pavlica

Kneza Branimira 32
HR-44000 Sisak
Croatia
e-mail: pavlica.lara@gmail.com

Lovro Pendić

Šestinski Kraljevec 31a
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lpentic23@gmail.com

Josip Periša

Dragutina Mandla 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: perisa.josip2@gmail.com

Sara Perković

Bukovački vijenac 5
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: perkovicsara18@gmail.com

Ivan Petrik

Stjepana Radića 65
HR-35209 Bukovlje
Croatia
e-mail: ivanpetrikgmm@gmail.com

Tin Pogorelac

Ljubijaska 38a
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tin.pogorelac@gmail.com

Mila Podgornjak

Križnog puta 77
HR-10040 Zagreb
Croatia
e-mail: mila.podgornjak@gmail.com

Lucija Pušonjić

Lastovska 31
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lucija.pusonjic@gmail.com

Petar Šarić

Lašćinska cesta 32a
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: petarsaric98@gmail.com

Hana Škornjak

Bana Jelačića 30
HR-44253 Mošćenica
Croatia
e-mail: hana_skornjak@hotmail.com

Bernard Špoljarić

Avenija Dubrava 240
HR-10040 Zagreb
Croatia
e-mail: bernard.spoljar@gmail.com

Josip Tišlar

Letinčićeve 66
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: zoh1112@gmail.com

Matea Tunjić

Zagorska 80
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mateatunjic90@gmail.com

Lucija Veršić

Jovići Zapadni 57c
HR-23248 Ražanac
Croatia
e-mail: lucija.versic1999@gmail.com

Mihael Vrbanc

Aleja Blaža Jurišića 65
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mihaelvrbanec@gmail.com

donatori

donors

**STALNI DONATORI *LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE* /
REGULAR DONORS OF THE *LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS***

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske /
Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia

Primorsko-goranska županija /
Primorje-Gorski Kotar County

**OVOGODIŠNJI DONATORI *LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE* /
THIS YEAR'S DONORS OF THE *LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS***

Jadranka grupa, Mali Lošinj

Turistička zajednica Grada Malog Lošinja

Croatia Records

Vijeće srpske nacionalne manjine Grada Malog Lošinja

Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu /
University of Zagreb Student Union

Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu /
University of Zagreb Student Centre

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb

Pergamena d.o.o., Zagreb

Grafomark d.o.o., Zagreb

Hrvatska sveučilišna naklada d.o.o., Zagreb

Kršćanska sadašnjost d.o.o., Zagreb

Ex libris, Rijeka

IZDAVAČ / PUBLISHER

Hrvatsko filozofsko društvo / Croatian Philosophical Society

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Hrvoje Jurić

UREDNICI / EDITORS

Hrvoje Jurić, Jan Defrančeski

PRIJEVODI I KOREKTURA / TRANSLATIONS AND PROOFREADING

Jan Defrančeski, Hrvoje Jurić, Lidija Knorr, Mira Matijević, Luka Perušić

DIZAJN NASLOVNICE / COVER DESIGN

Bernardić studio, Zagreb

SLIKA NA NASLOVNICI / COVER ILLUSTRATION

Brončani kip antičkog atleta Apoksiomena (iz 4. st. pr. Kr.),
pronađen 1999. godine u lošinjskom akvatoriju

(Fotodokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda, snimio: Vid Barac)

Bronze statue of ancient Greek athlete Apoxyomenos (from 4th century B.C.),
found in 1999 in the seascape of Lošinj

(Photo-documentation of Croatian Conservation Institute,
photograph by Vid Barac)

PRIJELOM TEKSTA I TISAK / LAYOUT AND PRINT

GRAFOMARK, Zagreb

NAKLADA / VOLUME

500